

ULUSAL SÜT KONSEYİ

DÜNYA VE TÜRKİYE'DE SÜT SEKTÖR İSTATİSTİKLERİ

2012

DÜNYA VE TÜRKİYE'DE SÜT SEKTÖR İSTATİSTİKLERİ

2012

DÜNYA VE TÜRKİYE'DE SÜT SEKTÖR İSTATİSTİKLERİ 2012

İçindekiler

HAZIRLAYANLAR
Kreative Direktör
Nilüfer DEMİREL

1. Basım - Mayıs 2013 ANKARA

Bu kitabın tüm hakları USK'ye aittir.
Kaynak gösterilmeksizin kısmen veya tamamen alıntı yapılamaz,
hiçbir yöntemle kopya edilemez, çoğaltılamaz, yayınlanamaz.

ÖNSÖZ	7
1. DÜNYA SÜT SEKTÖR İSTATİSTİKLERİ	9
1.1. HAYVAN VARLIĞI	10
1.1.1. Büyükbaş ve Küçükbaş Hayvan Varlığı	10
1.1.2. Sağılan Hayvan Varlığı	10
1.2. SÜT ÜRETİMİ	12
1.2.1. İnek Sütü Üretimi	13
1.2.2. Manda, Koyun, Keçi ve Diğer Hayvanlardan Elde Edilen Sütler	14
1.2.3. 2012 Yılı Temel Verileri	16
1.2.4. FAO ve USDA 2012 Yılı Öngörülleri	17
1.3. DÜNYADA ENDÜSTRİYEL SÜT İŞLEME	17
1.3.1. Sanayiye Aktarılan Süt	17
1.3.2. Süt Alımında Dünya Sıralaması	17
1.3.3. Süt Sanayi Trendleri	19
1.3.4. İçme Sütü ve Fermente Süt Ürünleri Üretimi	21
1.3.5. Tereyağı ve Diğer Süt Yağları Üretimi	22
1.3.6. Endüstriyel Peynir Üretimi	23
1.3.7. Süttozu Üretimi	25
1.3.8. Konsantre Süt Üretimi	26
1.3.9. Peynir Altı Suyu Ürünleri ve Kazein Üretimi	27

1.4. SÜT VE SÜT ÜRÜNLERİ TÜKETİMİ	28	2.4. ÇİĞ SÜT VE YEM FİYATLARI	65
1.4.1. İçme Sütü Tüketimi	29	2.4.1. Karma Yem Üretimi	65
1.4.2. Tereyağı Tüketimi	30	2.4.2. Karma Yem Fiyatları	66
1.4.3. Peynir Tüketimi	31	2.4.3. Çiğ Süt Fiyatları	67
1.4.4. Dünyada Bölgesel Süt ve Süt Ürünleri Tüketimi	31	2.4.4. Çiğ Süt/Yem Paritesi	68
1.5. DÜNYA SÜT VE SÜT ÜRÜNLERİ TİCARETİ	33	2.5. SÜT İŞLETME SAYILARI VE TARIMSAL İSTAHDAM	68
1.5.1. Giriş	33	2.5.1. İşletme Sayıları	69
1.5.2. Dünya Peynir Ticareti	39	2.6. SÜT VE SÜT ÜRÜNLERİ DIŞ TİCARETİ	70
1.5.3. Ürün Yağlı Süttozu Ticareti	41	2.6.1. İhracat	70
1.5.4. Dünya Yağsız Süttozu Ticareti	42	2.6.2. İthalat	72
1.5.5. Dünya Tereyağı ve Sadeyağ Ticareti	44	2.7. HAYVANCILIK DESTEKLEMELERİ-2013	73
1.5.6. Dünya Peynir Altı Suyu Tozu ve Ürünleri Ticareti	45	Yönetici Özeti	87
1.6. DÜNYA SÜT VE SÜT ÜRÜNLERİ FİYATLARI	47		
1.6.1. Çiğ Süt Fiyatları	47		
1.6.2. Yem Fiyatları	48		
1.6.3. Çiğ Süt/Yem Paritesi	49		
1.6.4. Süt ve Süt Ürünleri Piyasa Fiyatları	50		
1.6.5. 2012 yılındaki Gelişmeler	51		
2. TÜRKİYE'DE SÜT SEKTÖRÜ İSTATİSTİKLERİ	54		
2.1. HAYVAN VARLIĞI	54		
2.1.1. Büyükbaş ve Küçükbaş Hayvan Varlığı	54		
2.1.2. Sağılan Hayvan Varlığı	56		
2.2. SÜT ÜRETİMİ	57		
2.2.1. İçme Sütü Üretimi	59		
2.2.2. Peynir Üretimi	59		
2.2.3. Yoğurt ve Ayran Üretimi	60		
2.2.4. Süttozu, Peynir Altı Suyu ve Kaymak Üretimi	61		
2.2.5. Tereyağı, Koyulaştırılmış (Konsantre) Süt ve Kaymak Üretimi	62		
2.3. TÜRKİYE'DE SÜT VE SÜT ÜRÜNLERİ TÜKETİMİ	63		
2.3.1. İçme Sütü Tüketimi	63		
2.3.2. Peynir ve Yoğurt Tüketimi	64		

Kısaltmalar**AB:** Avrupa Birliği**ABD:** Amerika Birleşik Devletleri**CNIEL:** National Interprofessional Centre of the Dairy Economy**COMTRADE:** United Nations Commodity Trade Statistics Database**EUROSTAT:** Statistical Office of the European Union**FAPRI:** Food and Agricultural Policy Research Institute**FAO:** Food and Agriculture Organization**IDF:** International Dairy Federation**IFCN:** International Farm Comparison Network**İVA:** İstatistik Veri Ağı**LTO:** Land- en Tuinbouw Organisatie (Dutch Federation of Agriculture and Horticulture)**PZ:** Productschap Zuivel (Dutch Dairy Board)**TÜİK:** Türkiye İstatistik Kurumu**USDA:** United States Department of Agriculture**ZMB:** Zentrale Milchmarkt Berichterstattung GmbH**ÖNSÖZ**

Ülkemiz süt sektörü her yıl bir önceki yıla göre hem üretim hem de işleme sanayi bakımından gelişmekte ve bu gelişim halk sağlığı ve beslenme politikalarındaki bilinçlenme ile paralel olmaktadır. İnsan sağlığı bakımında stratejik bir öneme sahip sütün üretimine yönelik kamu destekleri özel bir önemde değerlendirilmektedir.

Süt sektörü ülke ekonomisinde ve halk sağlığının korunmasında önemli bir yere sahiptir. Tarım ekonomisi içerisinde ise süt sektörünün payı oldukça büyük olup, hayvansal protein ihtiyacının %45'i süt ve süt ürünleri ile karşılanabilmektedir.

Sektörün geliştirilmesi yönünde kamu tarafından yapılacak çalışmalarda; üretim, tüketim, stok ve diğer ticaret verilerinin tam ve doğru olarak belirlenmesi önemlidir. Bu amaçla, kamuya ait farklı kurumlar bu verileri belirleyerek veri bankalarını oluşturmaktadırlar. Sektörün temel paydaşları olan çiğ süt üreticileri ve işleme sanayi ise bu verileri temel alarak gelecek planlarının yapmaktadırlar.

Sektör istatistiklerinin bölgesel ve ulusal bazda tutulmasının yaygınlaşması, bu istatistiklerin açıklanması bir kamu görevi olup, bilgilerin yorumlanarak değerlendirilmesi ve sonuca varılması, bu sonuçlara göre sektör paydaşlarının bilgilendirilmesi Konseyimizin ana görevidir.

Konseyimiz kuruluş yönetmeliği ve yapısı gereği, gerçekleştirdiği faaliyetler ve verdiği hizmetler ise kamunun gözetimi altındadır. Kamu tarafından tutulan sektör istatistiklerinin derlenmesiyle hazırlanmış bu kitabın önemli bir kaynak olacağı inancındayız. Bu konuda Konseyimizden desteğini esirgemeyen başta Gıda, Tarım ve Hayvancılık Bakanlığı, Ekonomi Bakanlığı ve TÜİK olmak üzere üye dernek ve birliklerimize teşekkür ederiz.

1.

**2012
DÜNYA SÜT
SEKTÖR
İSTATİSTİKLERİ**

1. DÜNYA SÜT SEKTÖR İSTATİSTİKLERİ

1.1. HAYVAN VARLIĞI

1.1.1. Büyükbaş ve Küçükbaş Hayvan Varlığı

Birleşmiş Milletler Gıda ve Tarım Örgütü (Food and Agriculture Organization of the United Nations, FAO) tarafından her yıl düzenli olarak yayınlanan hayvan sayısı verilerine göre, 2011 yılında dünya toplam sığır varlığı bir önceki yıla göre %2 düşerek yaklaşık 1,4 milyar baş olarak hesaplanmıştır. Koyun ve keçi sayısında da azalmanın kaydedildiği 2011 yılında, büyükbaş ve küçükbaş hayvanlardan yalnızca manda sayısı artış göstermiştir.

Tablo 1. Dünya Büyükbaş ve Küçükbaş Hayvan Varlığı (milyon baş)

	SIĞIR	KOYUN	KEÇİ	MANDA
2006	1.383	1.106	844	180
2007	1.389	1.108	855	184
2008	1.407	1.096	877	187
2009	1.416	1.076	899	190
2010	1.427	1.078	909	192
2011	1.399	1.043	875	195

Kaynak: FAO, 2013

1.1.2. Sağılan Hayvan Sayısı

Uluslararası Karşılaştırmalı Çiftlik Veri Ağı (International Farm Comparison Network, IFCN) verilerine göre, dünyada 141 milyon süt üretim çiftliği olduğu tahmin edilmektedir. Bu çiftliklerde toplam 350 milyon baş sağmal inek bulunmakta ve 621 milyon ton inek sütü üretilmektedir. Bu durumda çiftlik başına 2,5 baş sağmal inek düşmekte, ki bu işletme büyüklüğünü tanımlar, inek başına ortalama süt verimi ise 1774 kg/baş/yıl olarak hesaplanmaktadır.

Uluslararası Sütçülük Federasyonu (International Dairy Federation, IDF) verileri dünyada sağmal hayvan sayısının bir önceki yıla göre azaldığını göstermektedir. Süt ineği varlığında bir önceki yıla göre %3,5 azalma olurken, sağılan koyun varlığı da %12,8 azalmıştır. Sağılan hayvan sayısındaki azalmaya karşın dünya toplam süt üretim miktarının artması; ülkemiz de dahil olmak üzere dünyanın pek çok bölgesinde süt hayvancılığının daha modern şartlarda yapılması, daha vasıflı damızlık materyali ile yeterli ve kaliteli yem kullanımıyla hayvan başına süt veriminin artırılması ile açıklanabilmektedir.

Tablo 2. Dünya Büyükbaş ve Küçükbaş Sağılan Hayvan Varlığı (milyon baş)

	SIĞIR	KOYUN	KEÇİ	MANDA
2006	243,6	196,4	172,9	53,2
2007	250,1	198,1	177,3	54,9
2008	252,8	197,2	179	55,6
2009	260,8	199,1	184,3	56,9
2010	262,6	200,4	187,8	58,5
2011	253,4	174,6	168,1	58,9

Kaynak: FAO, 2013

Tablo 3. Bazı Ülkelerde Süt İneği Varlığı

	2006	2007	2008	2009	2010	2011
AB	24.294	24.168	24.166	23.566	23.122	22.332
Fransa	3.799	3.759	3.794	3.673	3.626	3.678
Alman-ya	4.054	4.087	4.229	4.169	4.182	4.190
Rusya	9.400	9.300	9.100	9.000	8.844	8.948
ABD	9.112	9.189	9.315	9.203	9.119	9.194
Yeni Ze-landa	3.917	4.013	4.253	4.397	4.529	4.634
Türkiye	4.187	4.229	4.080	4.133	4.384	4.761

Kaynak: www.clal.it, 2013

1.2. SÜT ÜRETİMİ

Dünyada üretilen toplam süt miktarı farklı kuruluşlar tarafından açıklanmaktadır. Bu kuruluşlar temelinde birbirleriyle bağlantılı olmalarına rağmen veri toplama metodlarındaki farklılıklar nedeniyle toplam süt üretim miktarında bazı sapmalar gözlenmektedir. IDF verilerine göre 2011 yılı büyük ve küçükbaş hayvanlardan elde edilen toplam süt miktarı 749 milyon tondur. FAO tahminlerine göre 2011 yılı toplam süt üretimi 730,1 milyon ton iken, 2012 yılında %2,7 artarak yaklaşık 750 milyon tona ulaşmıştır. IFCN ise dünya üretiminin %96'sını kapsayan bir hesaplama ile büyük ve küçükbaş hayvanlardan elde edilen toplam süt üretim miktarının yaklaşık 739 milyon ton olduğunu tahmin etmektedir.

FAO tahminlerine göre 2012 yılında dünya toplam süt üretimi %2,7 artarak 750 milyon tona ulaşmıştır.

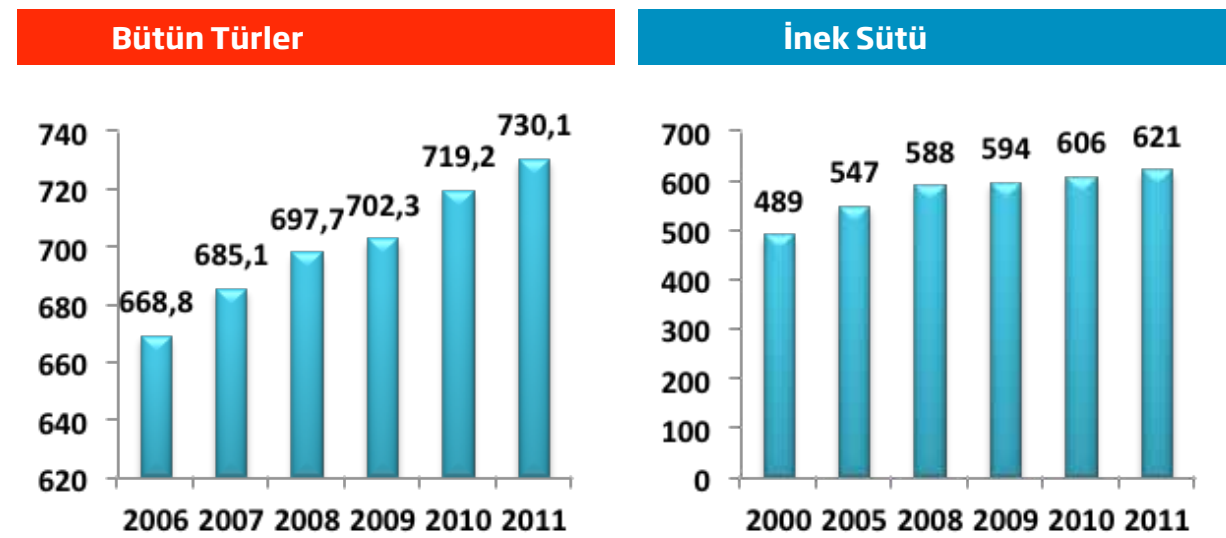
Tablo 4. Türlerle Göre Dünya Süt Üretimi (milyon ton)

	2006	2007	2008	2009	2010	2011
İnek	561,7	573,8	585,1	586,2	597,6	606,6
Koyun	9,2	9,1	8,9	9,4	9,8	9,2
Keçi	15,1	15,9	16,1	16,4	17,2	15,8
Manda	81	84,2	85,4	88,3	92,2	93
Toplam*	668,8	685,1	697,7	702,3	719,2	730,1

Kaynak: FAO, 2013

*Diğer türlerden elde edilen sütlerden dolayı toplamı vermeyebilir.

Grafik 1. Dünya Süt Üretim Verileri 2000-2011 (milyon ton)

Kaynak: FAO, 2013

Kaynak: CNIEL, PZ, FAO, IDF, 2013

1.2.1. İnek Sütü

Tablo 5. İnek Sütü Üretiminde Lider Ülkeler

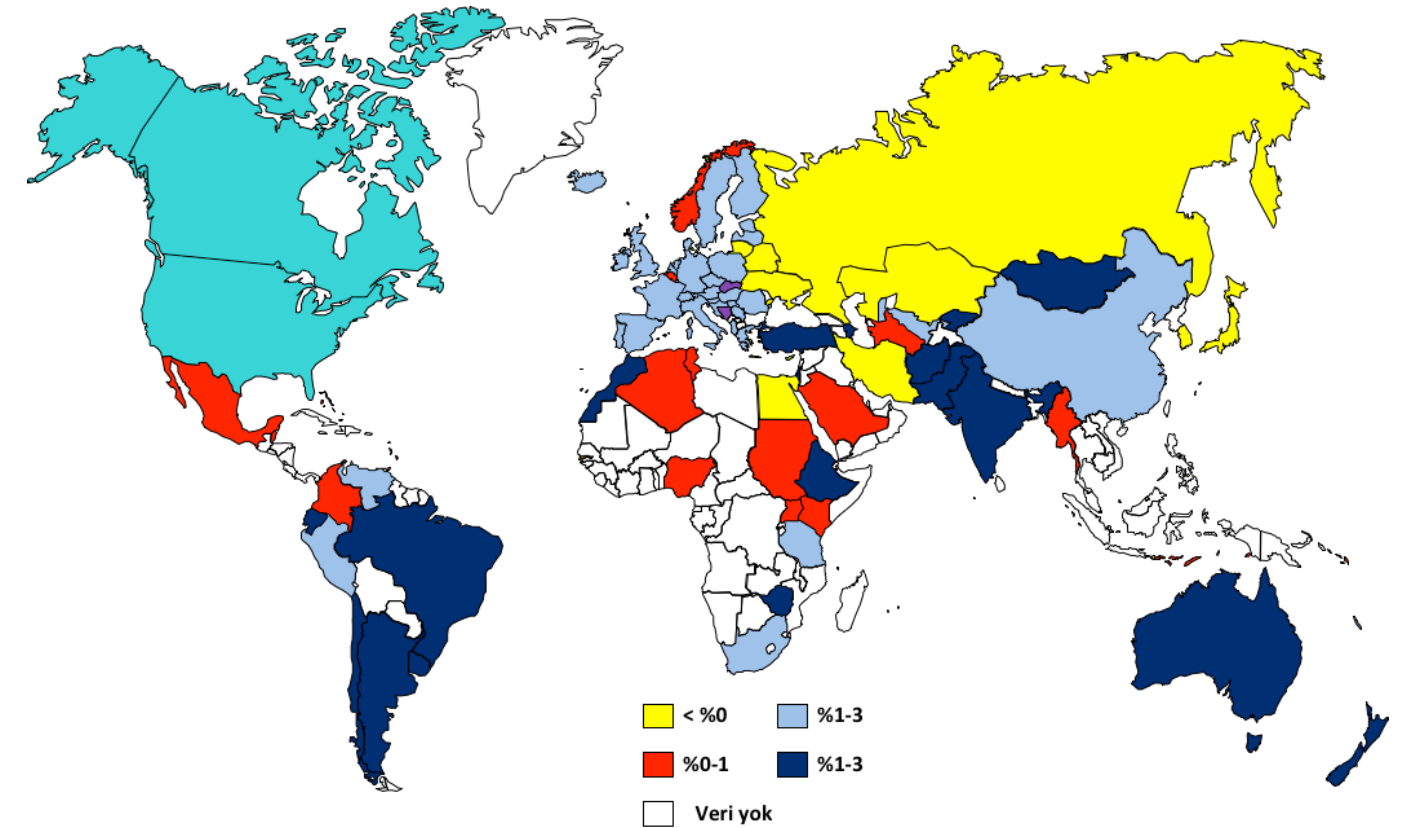
	Üretim Miktarı (milyon ton)	Üretimdeki Artış Oranı (%)
AB-27	151,8	1,8
ABD	89,0	1,8
Hindistan*	57,7	5,1
Çin	36,6	2,2
Brezilya*	32,9	4,0
Rusya	31,6	-0,6
Yeni Zelanda	19,0	10,5
Türkiye	13,8	11,1
Pakistan	13,4	3,8
Arjantin	11,9	12,5
Meksika	11,1	0,6
Ukrayna	10,8	-1,5

Kaynak: CNIEL, PZ, FAO, IDF, 2012

* Tahmin

Dünya toplam süt üretiminin %83'ünü oluşturan inek sütündeki üretim artış, 2010 yılında bir önceki yıla göre %2 oranında gerçekleşirken, 2011 yılında, toplam üretim bir önceki yıla göre %2,4 artış göstermiştir. IFCN verilerine göre ise, toplamda 721 milyon ton olan 2011 yılı toplam inek ve manda sütü üretimi, toplam süt üretiminin %94'ünü oluşturmaktadır. İnek sütü üretimi Rusya, Belarus ve Ukrayna gibi Doğu Avrupa ülkelerinde azalırken; Şili, Arjantin, Brezilya ve Uruguay gibi Güney Amerika ülkeleri ile Okyanusya ve Türkiye'de 2011 yılı inek sütü üretiminde artış kaydeden ülkelerin başında gelmiştir.

İnek Sütü Üretimindeki Yıllık Büyüme

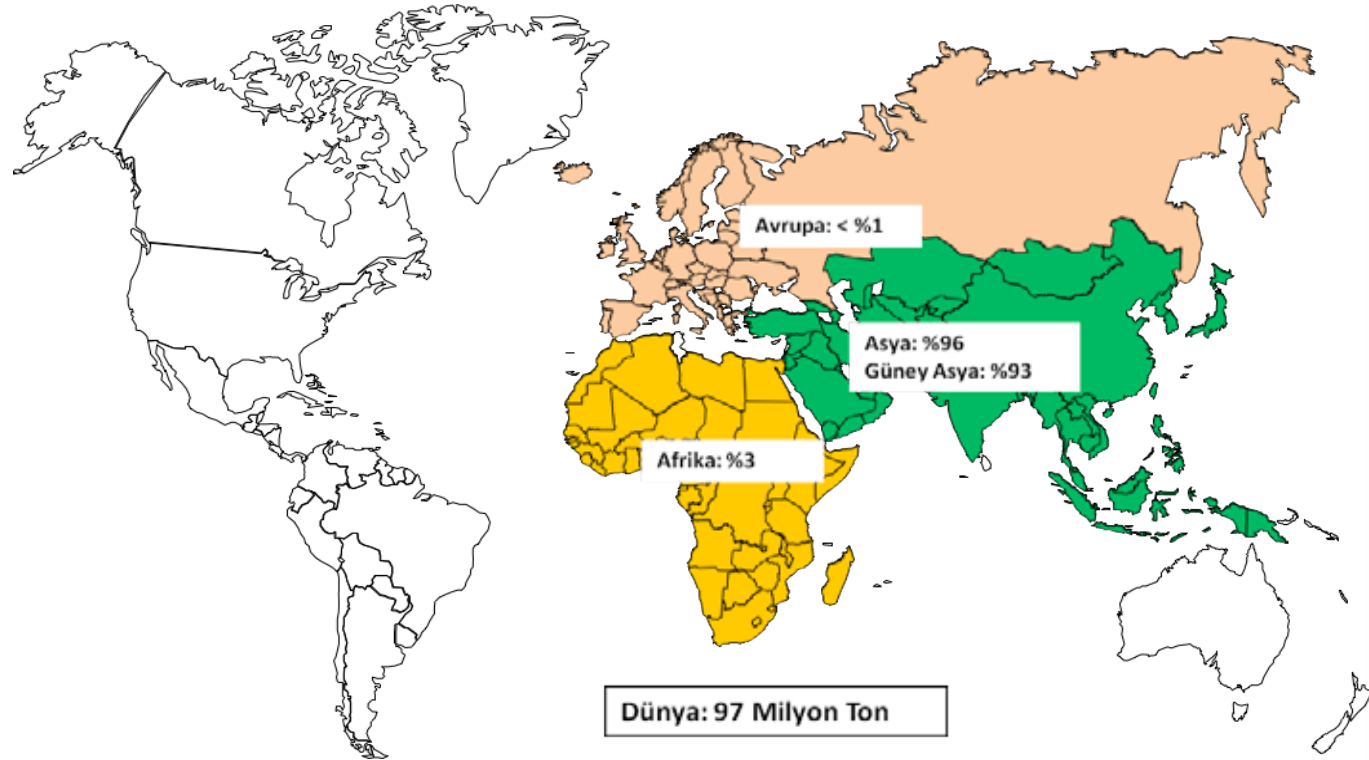

Kaynak: CNIEL, PZ, FAO, IDF, 2013

1.2.2. Manda, Koyun, Keçi ve Diğer Hayvanlardan Elde Edilen Sütler

Dünya Manda Sütü Üretimi

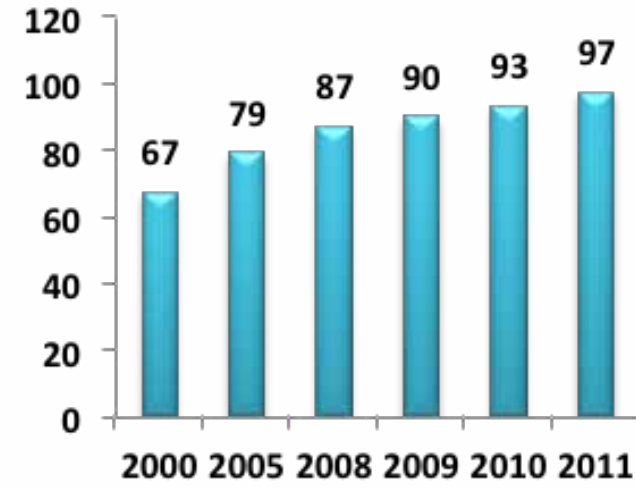
Kaynak: CNIEL, PZ, FAO, IDF, 2013

Dünya toplam manda sütünün %90'dan fazlası Hindistan ve Pakistan'da üretilirken; Mısır, Çin, İran ve İtalya gibi ülkelerde ise nispeten daha düşük miktarlarda manda sütü üretimi yapılmaktadır.

Dünya keçi sütü üretim miktarı 2011 yılında 18,1 milyon tona ulaşmıştır. Üretimde her yıl belirli bir artış gözlenirken artış oranı değişmektedir. Örneğin, 2009-2010 yılları arasındaki artış %5 olurken, 2010-2011 yılları arasındaki artış %3 civarında olmuştur.

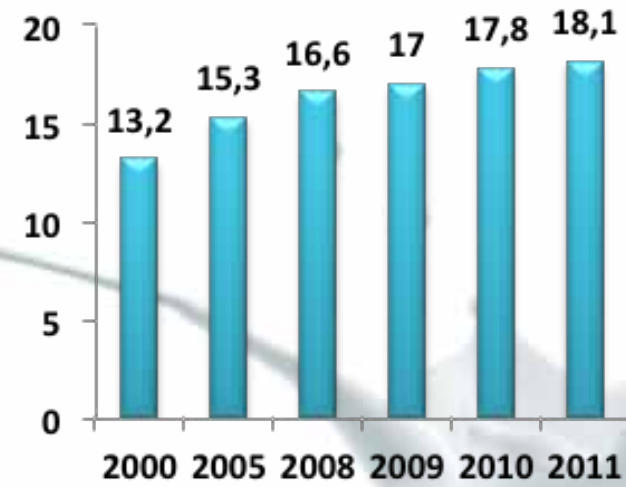
Dünya koyun sütü üretimi 2011 yılında bir önceki yıla göre %1,5 artarak 10 milyon tonu aşmıştır. Toplam üretim miktarının %58'inin Asya, %32'sinin ise Avrupa ülkelerinde üretildiği koyun sütü, dünyada bütün türlerden elde edilen sütün ise %1,3'ünü oluşturmaktadır.

Grafik 2. Manda Sütü Üretimi (milyon ton)

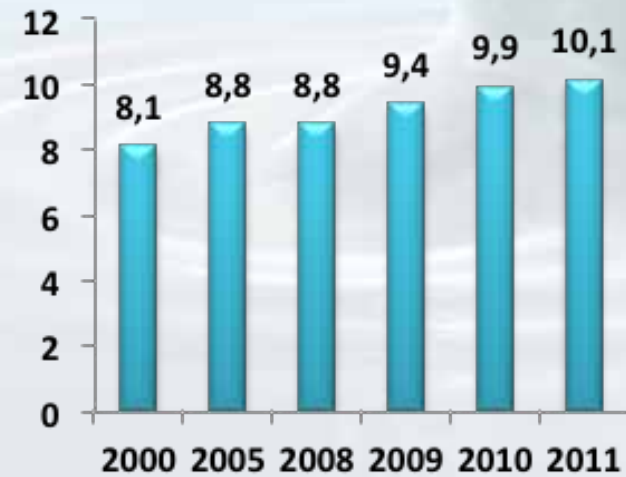
Kaynak: CNIEL, PZ, FAO, IDF, 2013

Grafik 3. Keçi Sütü Üretimi (milyon ton)

Kaynak: CNIEL, PZ, FAO, IDF, 2013

Grafik 4. Koyun Sütü Üretimi (milyon ton)

Kaynak: CNIEL, PZ, FAO, IDF, 2013

1.2.3. 2012 Yılı Temel Verileri

2011 yılında dünya süt üretiminde görülen düzenli artış 2012 yılının ilk yarısında da devam etmiştir. Şili (-%1,5) ve Kazakistan'da (-%11,5) süt üretimi 2012 yılının ilk yarısında düşerken, Rusya ve Japonya gibi üretiminde geçtiğimiz birkaç yılda azalma olan ülkelerin yanında Türkiye'nin de içinde bulunduğu pek çok ülkede artmıştır.

1.2.4. FAO ve USDA 2012 Yılı Öngörülleri

USDA ve FAO yılda iki kez ülkeler bazında süt üretimine ilişkin tahminlerini içeren raporlar yayınlamaktadır. FAO araştırmaları toplam 35 ülke için bütün türlerden elde edilen süt miktarının tahminini kapsayan sonuçlar ortaya koyarken; USDA araştırmaları, 13 farklı ülkenin inek sütü üretimine dair tahminleri içermektedir.

Her iki kuruluşun da 2012 yılı için öngördükleri süt üretim miktarları birbirleriyle benzerlik göstermektedir. Buna göre; Arjantin, Çin, Hindistan ve Okyanusya süt üretiminde düzenli bir artış beklenirken; AB, Meksika, Kanada, Japonya ve ABD'de nispeten daha düşük oranlarda bir artış öngörülmektedir.

Tablo 6. FAO ve USDA Süt Üretim Tahminleri

	FAO Bütün Türlerde Süt Üretimi (%)	USDA İnek Sütü Üretimi (%)
Kanada	-	+0,6
Meksika	-	+0,7
ABD	+1,8	+2,7
Arjantin	+4,2	+7,0
Brezilya	+3,1	+2,3
AB - 27	+0,8	+1,3
Rusya	+3,1	+1,1
Ukrayna	+0,9	-2,3
Hindistan*	+4,3	+4,8
Çin	+4,8	+5,4
Japonya	+1,3	+1,6
Avustralya**	+3,3	+4,6
Yeni Zelanda***	+8,9	+4,8

Kaynak: FAO, USDA, 2013

*Mart sonuna kadar

**Haziran sonuna kadar

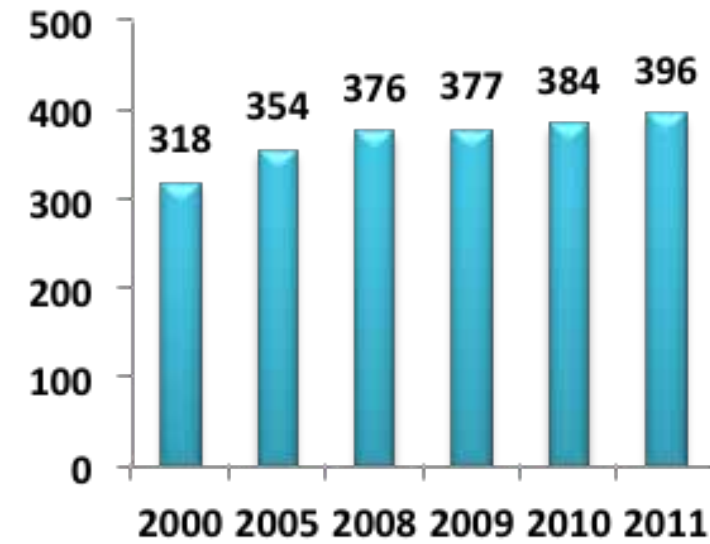
***Mayıs sonuna kadar

1.3. DÜNYADA ENDÜSTRİYEL SÜT İŞLEME

1.3.1. Sanayiye Aktarılan Süt

2011 yılı IDF verilerine göre dünyada sanayiye aktarılan toplam süt miktarı 396 milyon ton ile toplam üretim miktarının %52,8'ini oluştururken; IFCN'in yalnızca inek ve manda sütü üretim miktarlarıyla yaptığı hesaplama göre dünya toplam süt üretiminin %62'si süt işleme tesislerine aktarılmaktadır. Dünyada toplam inek ve manda sütü üretim miktarının üçte birini temsil eden AB ve ABD, sanayiye aktarılan toplam süt miktarının %50'sini temsil ederken; dünya toplam inek ve manda sütünün %25'inin üretildiği Güney Asya ülkeleri ise sanayiye aktarılan sütün yalnızca %6'sını temsil etmektedir.

Grafik 5. Dünyada Sanayiye Aktarın Süt Miktarı

Kaynak: CNIEL, PZ, FAO, IDF, 2013

Dünyanın hemen her bölgesinde 2011 yılında sanayiye aktarılan süt miktarı artış gösterirken özellikle Yeni Zelanda (+10,5), Arjantin (+12,5), ve Uruguay (+19,3) gibi ülkelerde artış oranı çift haneli rakamlara ulaşmıştır. Çin (+4,9), İran (+5,7) ve İsrail (+6,8) gibi Asya ülkelerinde nispeten daha düşük oranlarda bir artış gerçekleşmiştir.

Dünyada sanayiye aktarılan süt miktarında yalnızca Japonya, Güney Kore ve Ukrayna gibi birkaç ülkede düşüş olmuştur. Salgın şeklinde görülen Şap Hastalığı nedeniyle Güney Kore'de sanayiye aktarılan süt miktarı %8,9 azalırken, bu anlamda Japonya'da görülen %3,9'luk düşüşün en büyük nedenini yaşanan Fukushima felaketi oluşturmaktadır.

1.3.2. Süt Alımında Dünya Sıralaması

Süt alım miktarına göre IFCN tarafından ilk 20 listesinde yer alan firmalar, dünya toplam inek ve manda sütü üretiminin %24'ünü işlerken, sanayiye aktarılan toplam süt miktarının ise %39'unu temsil etmektedir. En büyük süt sanayicisi konumunda olan Fonterra dünya toplam süt üretiminin %3'ünü işlerken, sanayiye aktarılan toplam süt miktarındaki payı %4,8'dir.

Tablo 7. Süt Alımı Yapan Firmaların Sıralaması

	Firma Adı	Ülke	Ağı	Dünya Süt Üretiminde Pazar Payı	Süt Alımı (milyon ton)	Hacmi (milyar dolar)
1	Fonterra Co-operative Group	Yeni Zelanda	Uluslararası	%3,0	21,6	16,4
2	Dairy Farmers of America	ABD	ABD	%2,4	17,1	13,0
3	Groupe Lactalis (Parmalat)	Fransa	Uluslararası	%2,1	15,0	16,9
4	Nestlé	İsviçre	Uluslararası	%2,1	14,9*	19,1
5	Dean Foods	ABD	ABD	%1,7	12,0	13,1
6	Arla Foods/MUH/Milk Link	Danimarka/İsveç	DK/SE/DE/UK	%1,7	12,0	12,0
7	FrieslandCampina	Hollanda	NL/DE	%1,4	10,1	13,4
8	Danone	Fransa	Uluslararası	%1,1	8,2	15,6
9	Kraft Foods	ABD	Uluslararası	%1,1	7,8	7,5
10	DMK	Almanya	Almanya	%1,0	6,9	6,4
11	Saputo Inc.	Kanada/ABD	Kanada/ABD/Arjantin	%0,9	6,3	7,0
12	Glanbia Group	İrlanda	Uluslararası	%0,8	6,0	3,9
13	Land O'Lakes Inc.	ABD	ABD	%0,8	5,9	4,3
14	California Dairies Inc.	ABD	ABD	%0,6	4,6	3,0
15	Unternehmensgruppe Theo Müller	Almanya	Uluslararası	%0,6	4,4	6,5
16	Groupe Sodiaal	Fransa	Fransa	%0,6	4,1	5,7
17	Mengniu Dairy Company Ltd.	Çin	Çin	%0,6	4,1**	5,8
18	GCMMF (Amul)	Hindistan	Hindistan	%0,6	4,0	2,5
19	Yili Group	Çin	Çin	%0,6	4,0**	5,8
20	Bongrain SA	Fransa	Uluslararası	%0,5	3,6	5,5
İLK 20				%24	172,8	183,4

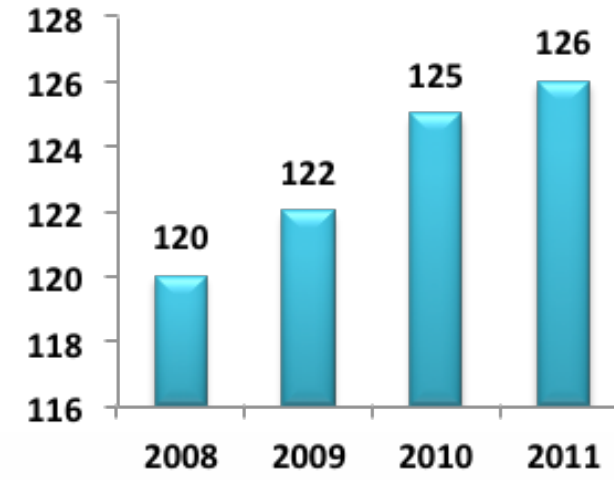
Kaynak: IFCN analiz ve tahminleri. Bilgilerin birçoğu 2011 verileridir. * 2010. ** tahmini. Süt alım miktarı süt eşdeğeri olarak yıllık toplanan süt miktarıdır. Bazı hesaplamalarda 1 litre=1.033 kg olarak hesaplanmıştır. Yıllık iş hacmi yalnızca işlenen süt miktarı ile hesaplanmış ve yıllık ortalama döviz kurundan ABD dolarına çevrilerek hesaplanmıştır.

1.3.3. Süt Sanayi Trendleri

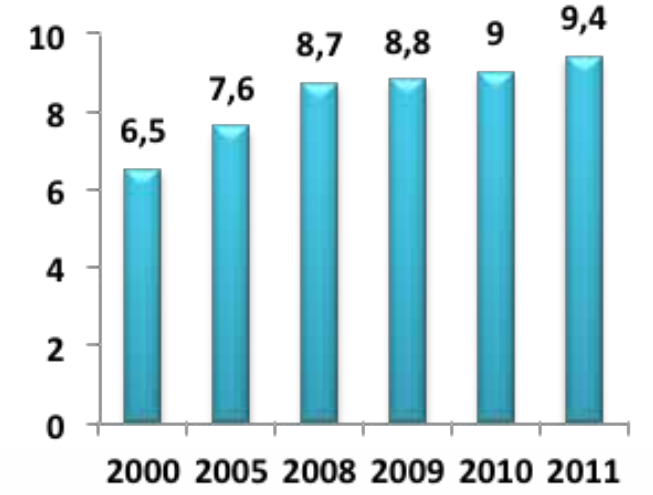
Dünya yağsız süttozu üretimi 2010 yılındaki düşüşün ardından 2011 yılında bir önceki yıla göre artmış; benzer şekilde tereyağı üretiminde de, başta ABD ve Yeni Zelanda'da olmak üzere, dünyanın pek çok bölgesinde sürdürülebilir bir büyüme kaydedilmiştir.

Grafik 6. Dünya Süt Ürünleri Üretim Miktarları

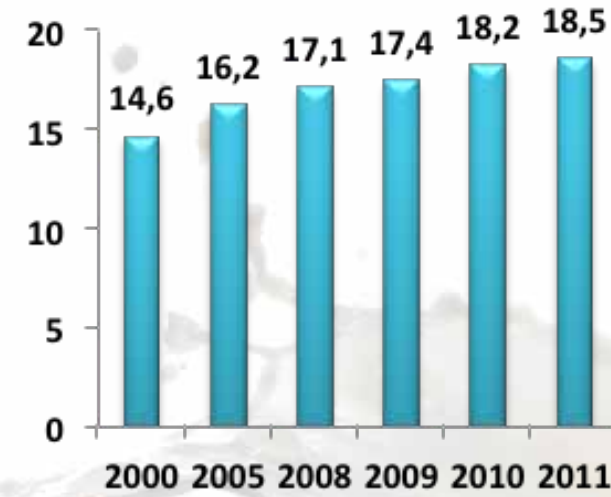
İçme Sütü (milyon ton)

Tereyağı (milyon ton)

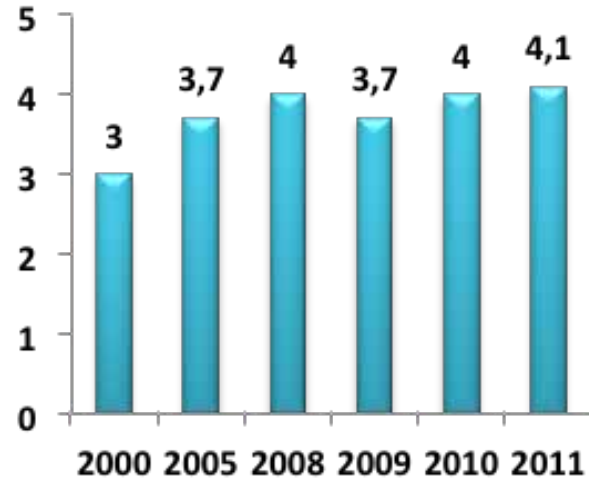

İnek Sütünden Elde Edilen Peynir (milyon ton)

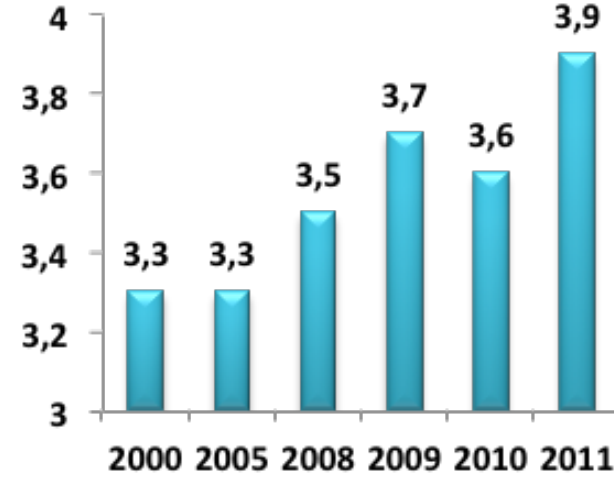

Yağlı Süttozu (milyon ton)

Yağsız Süttozu (milyon ton)

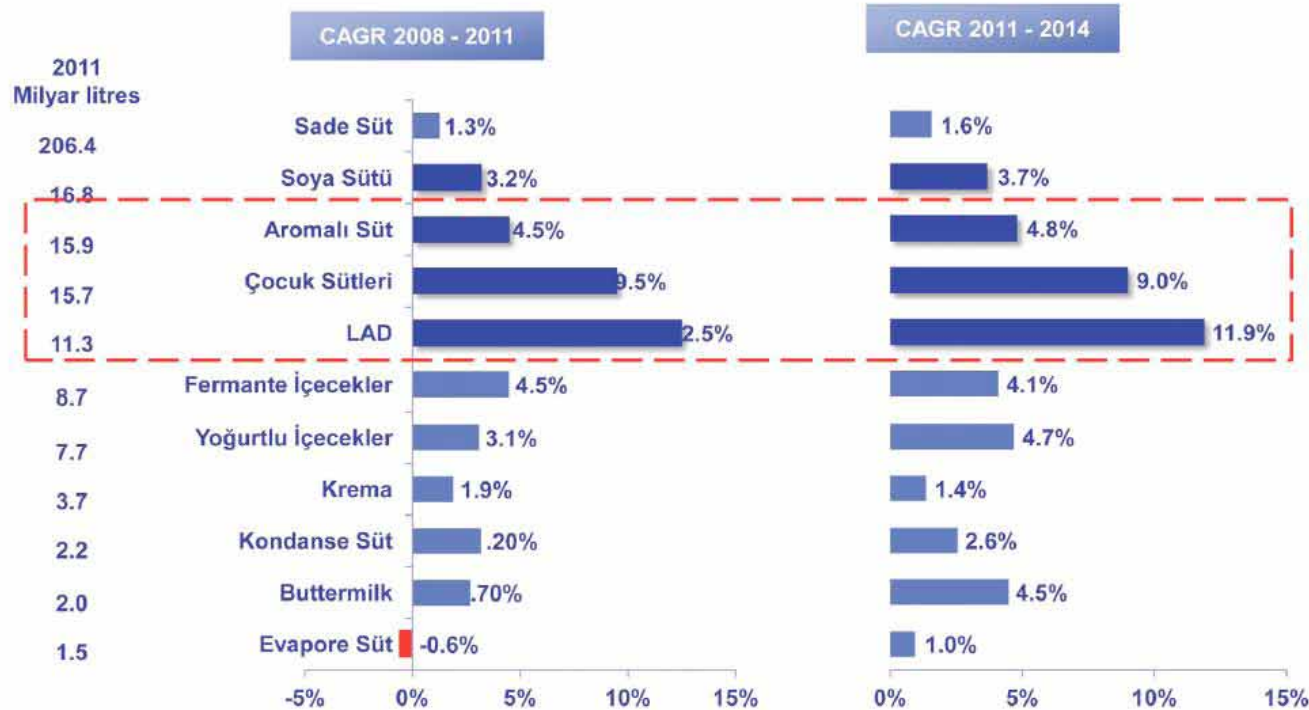

Kaynak: CNIEL, PZ, FAO, IDF, 2013

Demografik olarak ele alındığında artan nüfus, hızlı şehirleşme ve nüfusun yaşlanması gıda endüstrisini gelişme ve üretim artışı yönünde baskılamaktadır. Orta gelir nüfusunun hızla artması ve ekonomik gelişme bağlı olarak kaynakların ekonomik kullanımı ve çevre sağlığına önem veren teknolojilerin geliştirilmesi süt ve süt ürünleri sektörünü de yakından ilgilendiren konulardır.

Dünya süt pazarında arz-talep dengesinin sağlanması ve sürdürülebilir üretim ön planda tutularak endüstriyel süt ürünleri üretim planları hazırlanmaktadır.

Grafik 7. Katma Değerli Ürünler

Kaynak: Compass Products and Packages, 2011

1.3.4. İçme Sütü ve Fermente Süt Ürünleri Üretimi

IDF verilerine göre dünya içme sütü üretimi 2011 yılında bir önceki yıla göre %0,8 artış göstermiştir. Çin (+%12,3), Ukrayna (+%11,2) ve Belarus (+%10) gibi ülkeler 2011 yılında içme sütü üretimindeki artış oranının çift haneleri rakamlara ulaştığı ülkeler olurken; Rusya (-%0,2), AB (+%0,3) ve Amerika kıtasında bulunan çoğu ülkede içme sütü üretim miktarındaki değişim oldukça düşük seviyelerde olmuştur.

AB'de gerçekleşen %0,4'lük bir düşüşün haricinde, 2011 yılı fermente süt ürünleri üretim miktarı dünyanın hemen her bölgesinde artmıştır. Özellikle Japonya (+%7,1), Rusya (+%9,9) ve Çin'de (+%9) fermente süt ürünleri üretim miktarı önemli oranlarda artış gösterirken, ülkemizde bu alanda %12,2'lik bir artış gerçekleşmiştir.

Tablo 8. İçme Sütü Üretimi

İçme Sütü		
	2011 (Milyon Ton)	10/11 Yıllık Büyüme (%)
AB - 27	33,2	0,3
ABD	24,4	-1,7
Çin	16,7	12,3
Brezilya	11,3	0,3
Hindistan	8,6	4,2
Rusya	4,9	-0,2
Meksika	4,4	-0,6
Japonya	3,8	-2,5
Türkiye	1,16	6,8

Kaynak: CNIEL, PZ, Eurostat, IDF, ZMB, 2013

Tablo 9. Fermente Süt Ürünleri Üretim Miktarları

Fermente Süt Ürünleri		
	2011 (Milyon Ton)	10/11 Yıllık Büyüme (%)
AB - 27	8,3	0,7
Çin	3,9	13,4
Rusya	2,5	11,6
İran	2,0	110,5
ABD	1,9	2,2
Türkiye*	1,5	12,2
Japonya	0,9	7,1
Arjantin	0,5	5,5

Kaynak: CNIEL, PZ, Eurostat, IDF, ZMB, 2013

*Kefir hariç

1.3.5. Tereyağı ve Diğer Süt Yağları Üretimi

Dünya tereyağı ve diğer süt yağları toplam üretim miktarının 2011 yılında bir önceki yıla göre %4,6 artarak 10 milyon tona ulaştığı tahmin edilmektedir. Hindistan'da geçtiğimiz yıllarda gerçekleşen düzenli üretim artışı 2011 yılında da devam etmiş, özellikle Yeni Zelanda (+%11,6) ve ABD'de (+%15,7) tereyağı üretim miktarındaki artış yüksek oranlarda gerçekleşmiştir.

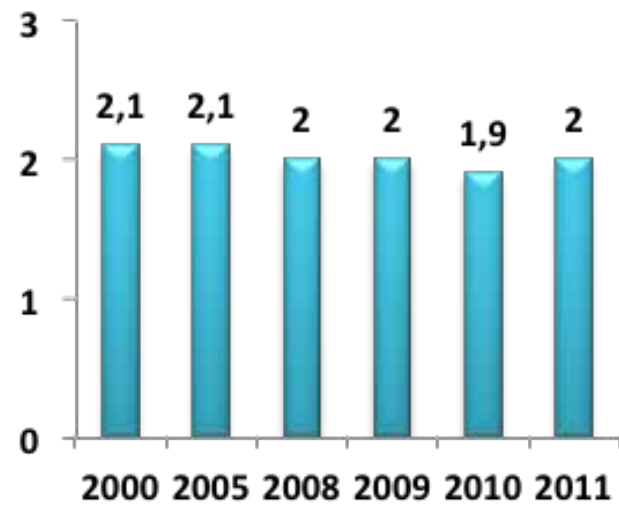
Tablo 10. Bazı Ülkelerde Tereyağı ve Sadeyağ Üretim Değişimi

Tereyağı ve Sadeyağ Üretimi		
	2011 (Milyon Ton)	10/11 Yıllık Büyüme (%)
Hindistan	4,3	3,8
AB-27	2,0	3,0
ABD	0,8	15,7
Pakistan*	0,6	-
Yeni Zelanda	0,5	11,6
Rusya	0,2	4,6

Kaynak: CNIEL, PZ, FAO, FAPRI IDF, ZMB, 2013

*Tahmin

Grafik 9. AB Tereyağı ve Sadeyağ Üretimi (milyon ton)

Kaynak: CNIEL, PZ, FAO, FAPRI IDF, ZMB, 2013

1.3.6. Endüstriyel Peynir Üretimi

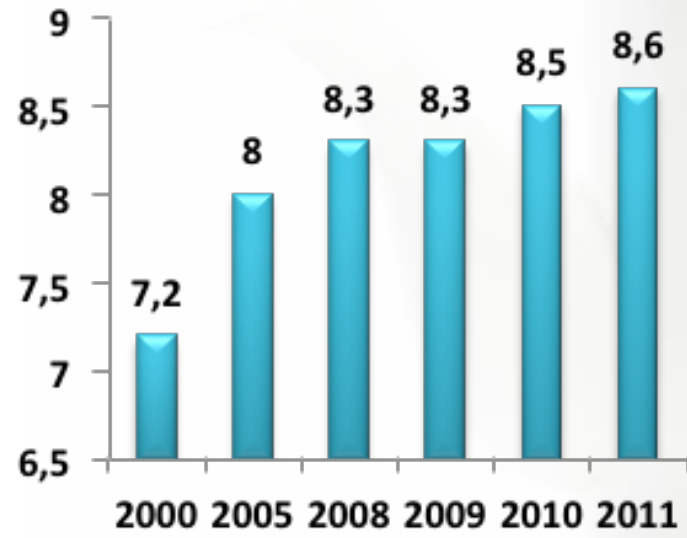
Dünya endüstriyel peynir üretimi 20 milyon tonun üzerindedir.

Dünya peynir üretiminin %80'inden fazlası inek sütü kullanılarak endüstriyel olarak üretilirken, kalan %20'lik kısım ise çiftçinin kendi tüketimi için ürettiği ve diğer türlerden (koyun, keçi ve manda) elde edilen süt ile yapılan peynirlerden oluşmaktadır. Dünya toplam peynir üretiminin %70'ini Avrupa ve Kuzey Amerika ülkeleri gerçekleştirmektedir.

Dünyanın en büyük peynir üreticilerinin (Yeni Zelanda, AB ve ABD) 2011 yılı üretim miktarları dikkate alındığında, 2011 yılı üretim miktarlarındaki artış bir önceki yılda gerçekleşen artış oranından daha düşüktür. Bunun en büyük sebeplerinden biri, uluslararası talebi karşılamada avantaj sağlamak için AB ve ABD'nin çiğ sütü daha çok yağsız süttozuna, Yeni Zelanda ise hem yağlı hem de yağsız süttozu üretime aktarmasından kaynaklanmaktadır.

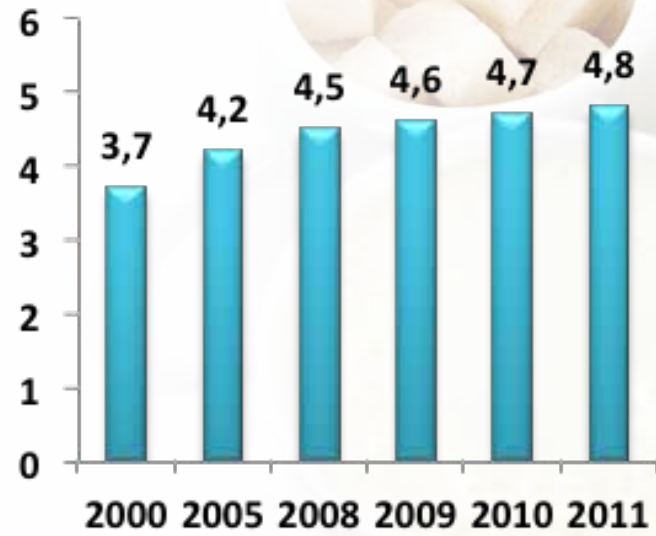

Grafik 10. AB Ülkelerinde İnek Sütünden Üretilen Peynir (Milyon Ton)

Kaynak: CNIEL, PZ, IDF, ZMB, 2013

Grafik 11. ABD'de İnek Sütünden Üretilen Peynir (Milyon Ton)

Kaynak: CNIEL, PZ, IDF, ZMB, 2013

Tablo 11. İnek Sütünden Elde Edilen Peynir Üretimindeki Değişim

İnek Peyniri Üretimi		
	2011 (Milyon Ton)	10/11 Yıllık Büyüme (%)
AB-27	8,6	1,2
ABD	4,8	1,5
Brezilya	0,7	4,2
Arjantin	0,5	3
Rusya	0,4	-1,8
Kanada	0,3	-4,1
Avustralya	0,3	5
Yeni Zelanda	0,3	-4,1

Kaynak: CNIEL, PZ, IDF, ZMB, 2013

1.3.7. Süttozu Üretimi

Dünya toplam süttozu üretimi 2011 yılında 4,5 milyon ton olarak gerçekleşmiştir. Dünyanın önde gelen süttozu üreticilerinden Çin'de %4,5 ve Yeni Zelanda'da %5,6 üretim artışı görülürken, 2011 yılında süt üretimindeki artış miktarının büyük bir kısmını süttozu üretimine ayıran Arjantin'de yağlı süttozu üretimi %35,8 artmıştır.

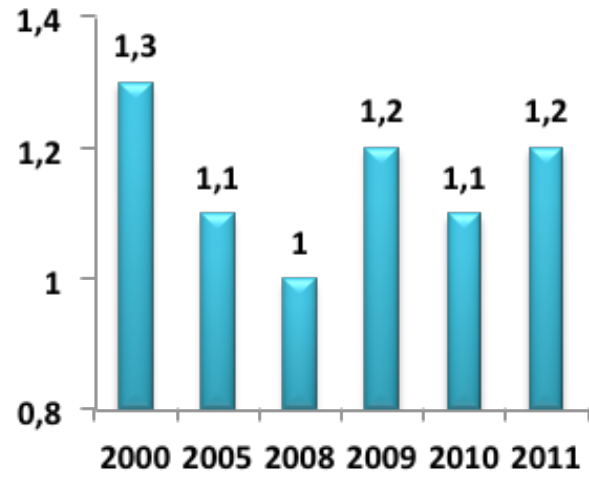
Tablo 12. Bazı Ülke ve Bölgelerde Yağlı Süttozu Üretimindeki Değişim

Yağlı Süttozu Üretimi		
	2011 (Milyon Ton)	10/11 Yıllık Büyüme (%)
Çin	1,0	4,5
Yeni Zelanda	1,0	5,6
AB-27	0,7	-2,4
Brezilya	0,5	2,0
Arjantin	0,3	35,8
Avustralya	0,2	5,0

Kaynak: CNIEL, PZ, IDF, ZMB

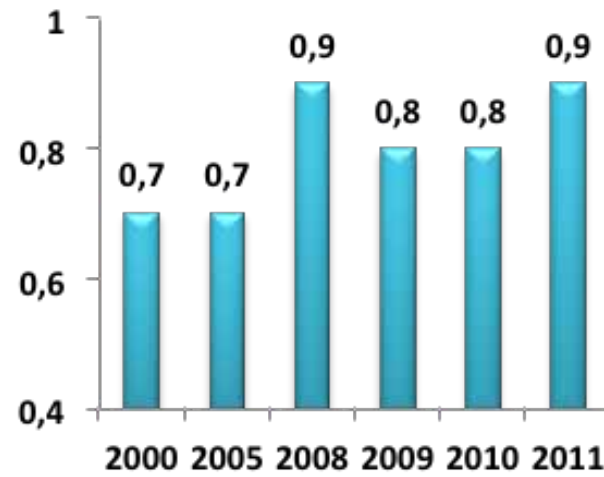
Artan taleple birlikte 2011 yılında dünyanın pek çok bölgesinde yağsız süttozu üretimi artmış ve özellikle son iki yılda AB ve ABD toplam süt ve süt ürünleri ihracatında önemli bir rol oynamıştır.

Grafik 12. AB Ülkelerinde Yağsız Süt Tozu Üretimi, (Milyon Ton)

Kaynak: CNIEL, PZ, IDF, ZMB, 2013

Grafik 13. ABD'de Yağsız Süt Tozu Üretimi, (Milyon Ton)

Kaynak: CNIEL, PZ, IDF, ZMB, 2013

Tablo 13. Yağsız Süttozu Üretimindeki Gelişim

Yağsız Süttozu Üretimi		
	2011 (Milyon Ton)	10/11 Yıllık Büyüme (%)
AB-27	1,2	12,7
ABD	0,9	7,9
Hindistan	0,4	7,9
Yeni Zelan- da	0,4	27,9
Avustralya	0,2	2
Japonya	0,1	-11,9

Kaynak: CNIEL, PZ, IDF, ZMB, 2013

1.3.8. Konsantre Süt Üretimi

Sovyet Rusya, AB ve ABD 1980'li yıllarda konsantre süt üretimi ve pazarına hakimken, günümüzde Uzak Doğu (Malezya, Tayland, Singapur ve Çin) ve Güney Amerika (Brezilya, Peru, Şili) gibi geniş bir coğrafyada yaygın olarak üretilmektedir. FAO dünya konsantre süt üretiminin yıllık 4,9 milyon civarında olduğunu tahmin etmektedir.

IDF verilerine göre 2011 yılı dünya konsantre süt üretim miktarında üretim trendi doğrusaldır. AB (-%4,1) ve ABD'de (-%0,5) 2011 yılı üretimi nispeten düşerken, Rusya (+%3) ve Peru (+%2,3) konsantre süt üretiminin arttığı ülkeler olmuştur.

1.3.9. Peynir Altı Suyu Ürünleri ve Kazein Üretimi

Kazein üretimi dünyanın pek çok bölgesinde artış gösterirken, AB'de 2011 yılı toplam üretim yaklaşık 145.000 tondur.

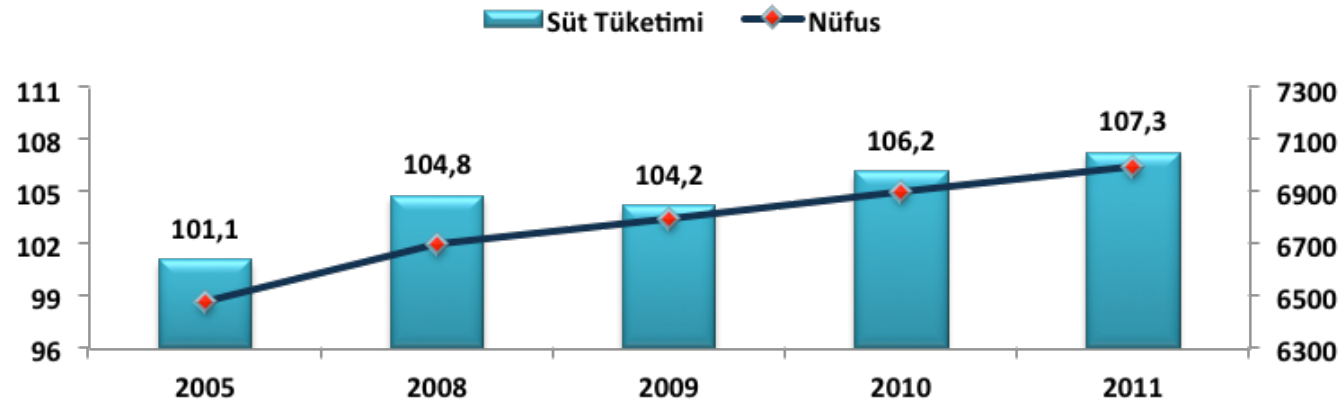
Peynir altı suyu ve kazein üretimi temelde endüstriyel peynir üretimiyle ilişkili olduğu için büyük peynir altı suyu üreticileri, büyük peynir üretim merkezleri olan Avrupa'da, Kuzey Amerika'da ve Okyanusya'da yer almaktadır. ABD'de 2011 yılında 500.000 ton peynir altı suyu tozu, konsantre peynir altı suyu ve 195.000 ton peynir altı suyu protein konsantresi üretmiştir. AB peynir altı suyu tozu üretiminin ise 1,9 milyon ton olduğu tahmin edilmektedir.

1.4. SÜT VE SÜT ÜRÜNLERİ TÜKETİMİ

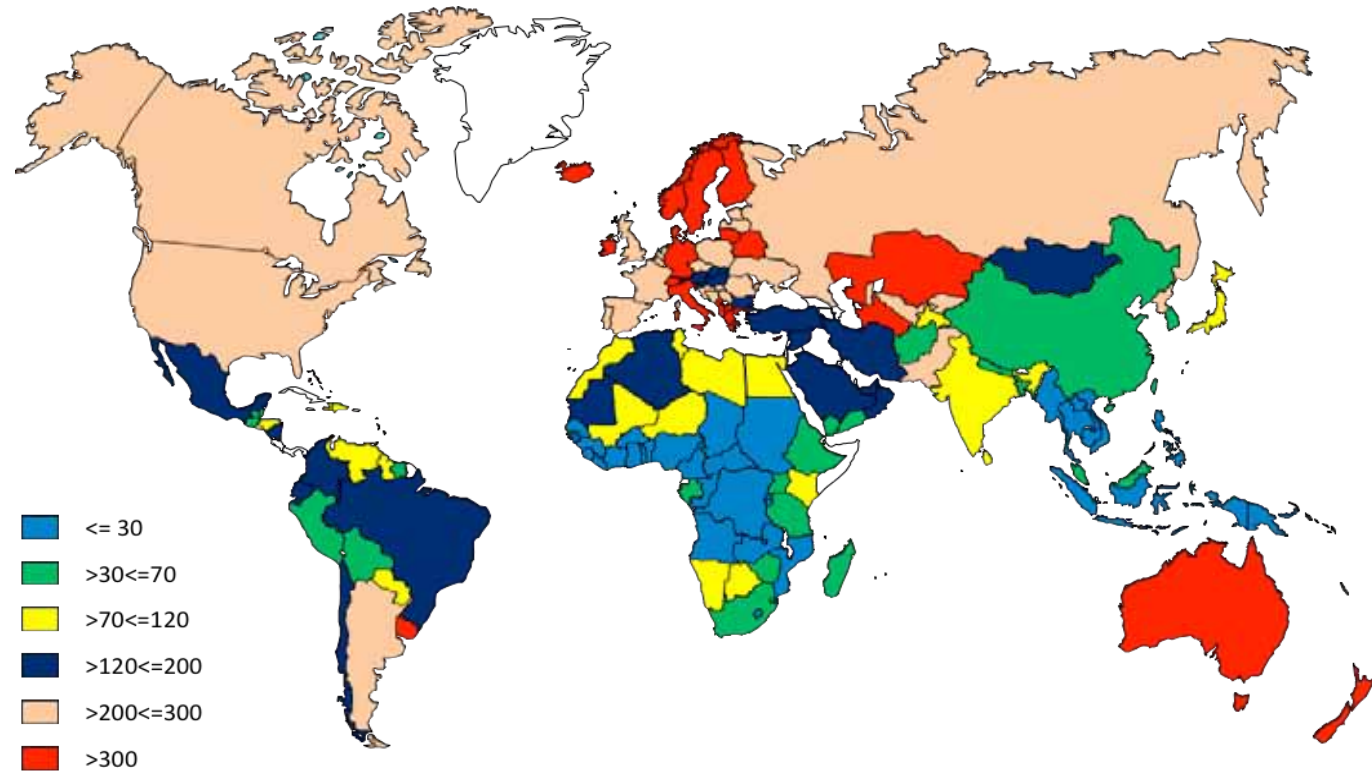
Grafik 14. Kişi Başı Süt Tüketimi (Süt Eşdeğeri, kg), Dünya Nüfusu (milyon kişi)

Kaynak: IDF, 2012

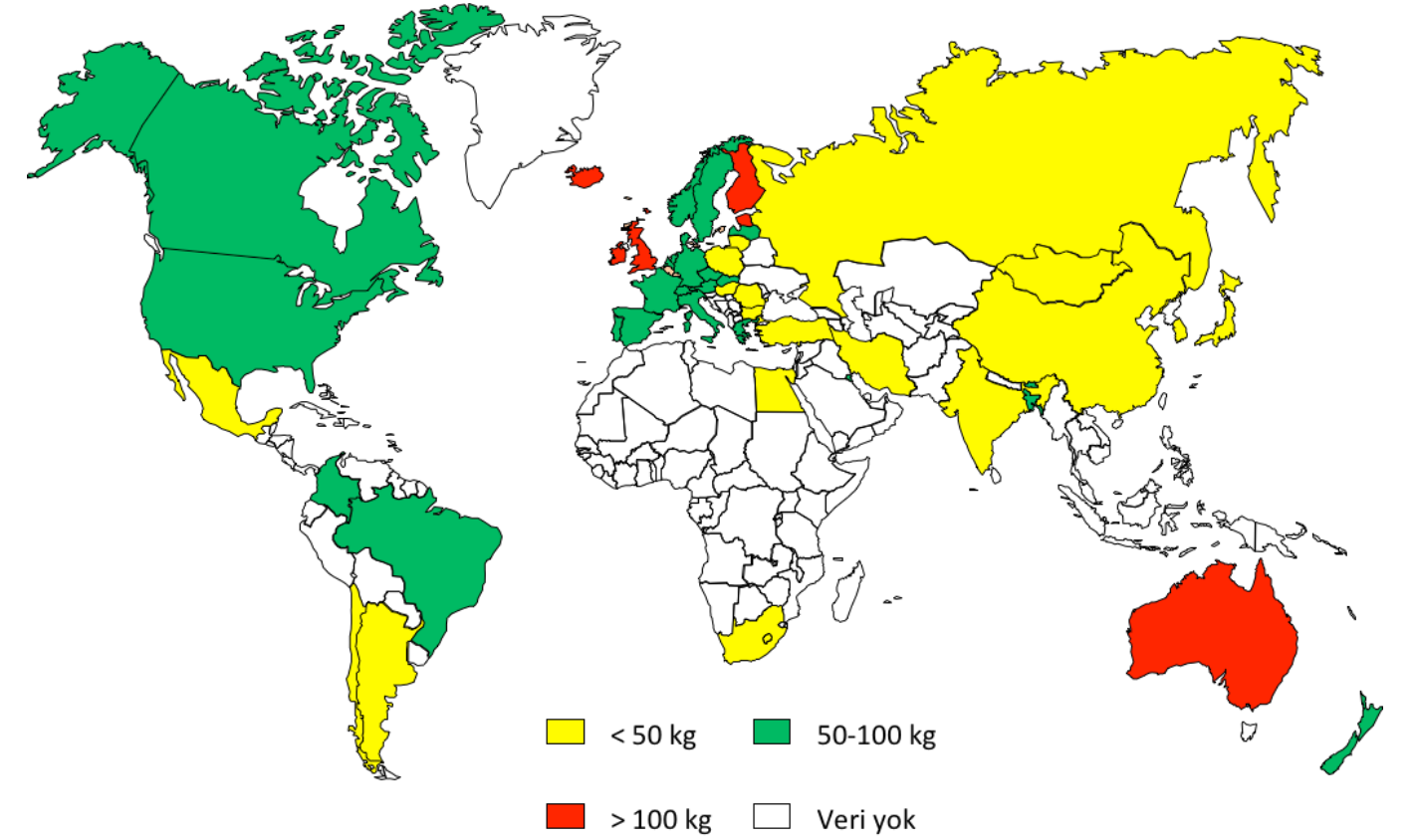
Hesaplama dünya süt üretimini verilerini ve BM nüfus tahminlerini baz almaktadır.

Dünya nüfusunun 7 milyar olarak tahmin edildiği 2011 yılında, kişi başına ortalama süt tüketimi 107,3 kg süt eşdeğeri. Bu rakam gelişmiş ülkelerde 120-300 kg'a çıkarken, gelişmekte olan ülkelere 70 kg'ın altındadır.

Kaynak: IFCN, 2013

1.4.1. İçme Sütü Tüketimi

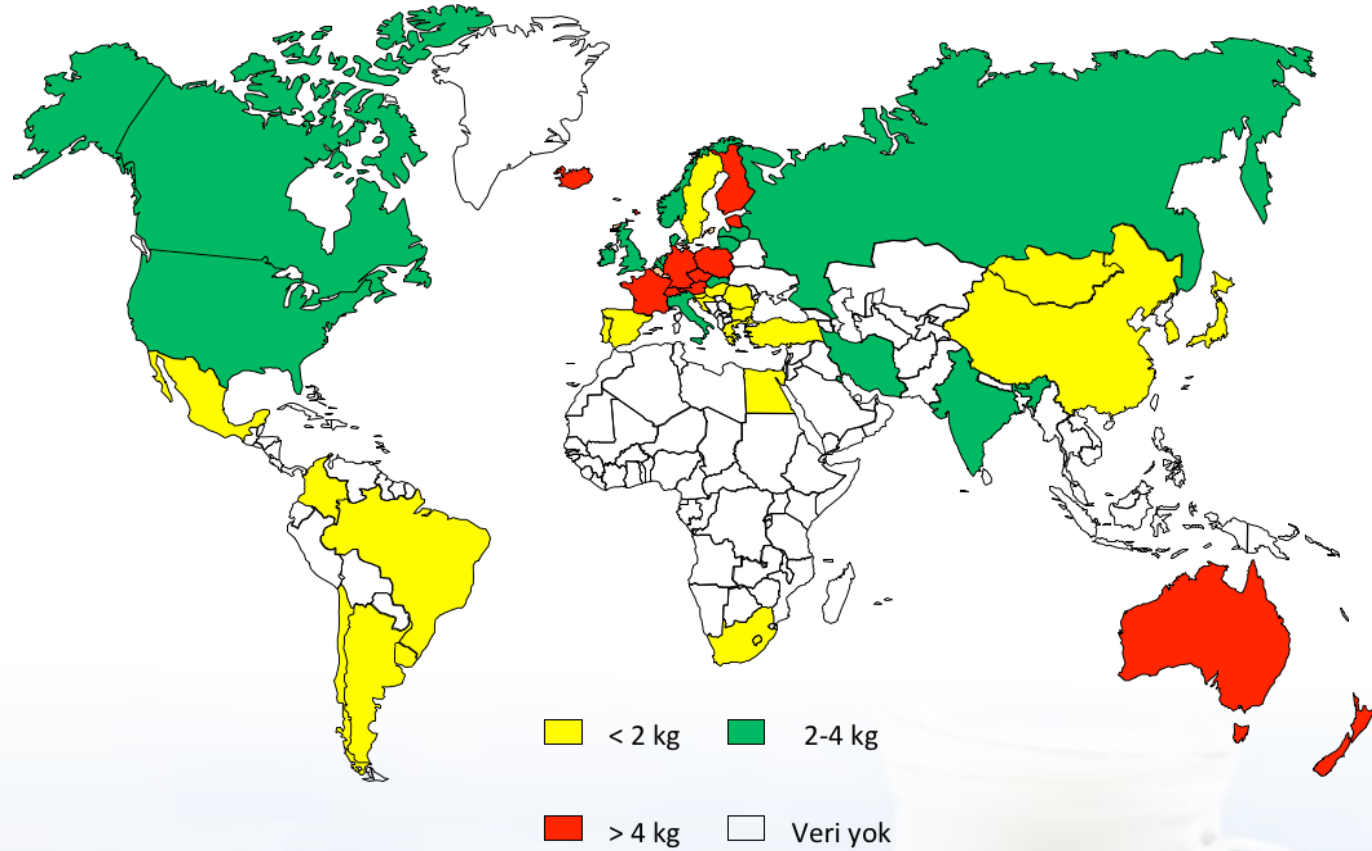

Kaynak: IDF, FAPRI, Eurostat, 2013

Dünyanın çeşitli bölgelerindeki tüketim alışkanlıklarına, iklime ve tarımsal ürünlerin üretimindeki çeşitliliğe bağlı olarak süt tüketimlerinde değişiklikler olmaktadır. Tüketim; Avrupa ve Okyanusya bölgesinde yüksekken Asya ve Afrika'da daha düşüktür. Özellikle İrlanda, Estonya, Finlandiya, Birleşik Krallık ve AB üyesi olmayan İzlanda gibi Kuzey Avrupa ülkelerinde yıllık kişi başı içme sütü tüketimi 100 kg'ın üzerindedir. İrlanda, Estonya ve Finlandiya'daki yıllık kişi başı içme sütü tüketimi, AB ortalama içme sütü tüketiminden iki katı daha fazladır. Afrika ve Asya ülkelerinde içme sütü diğer bölgelere göre daha düşükken, Çin dünyada tüketimin oldukça az olduğu ülkelerdendir.

1.4.2. Tereyağı Tüketimi

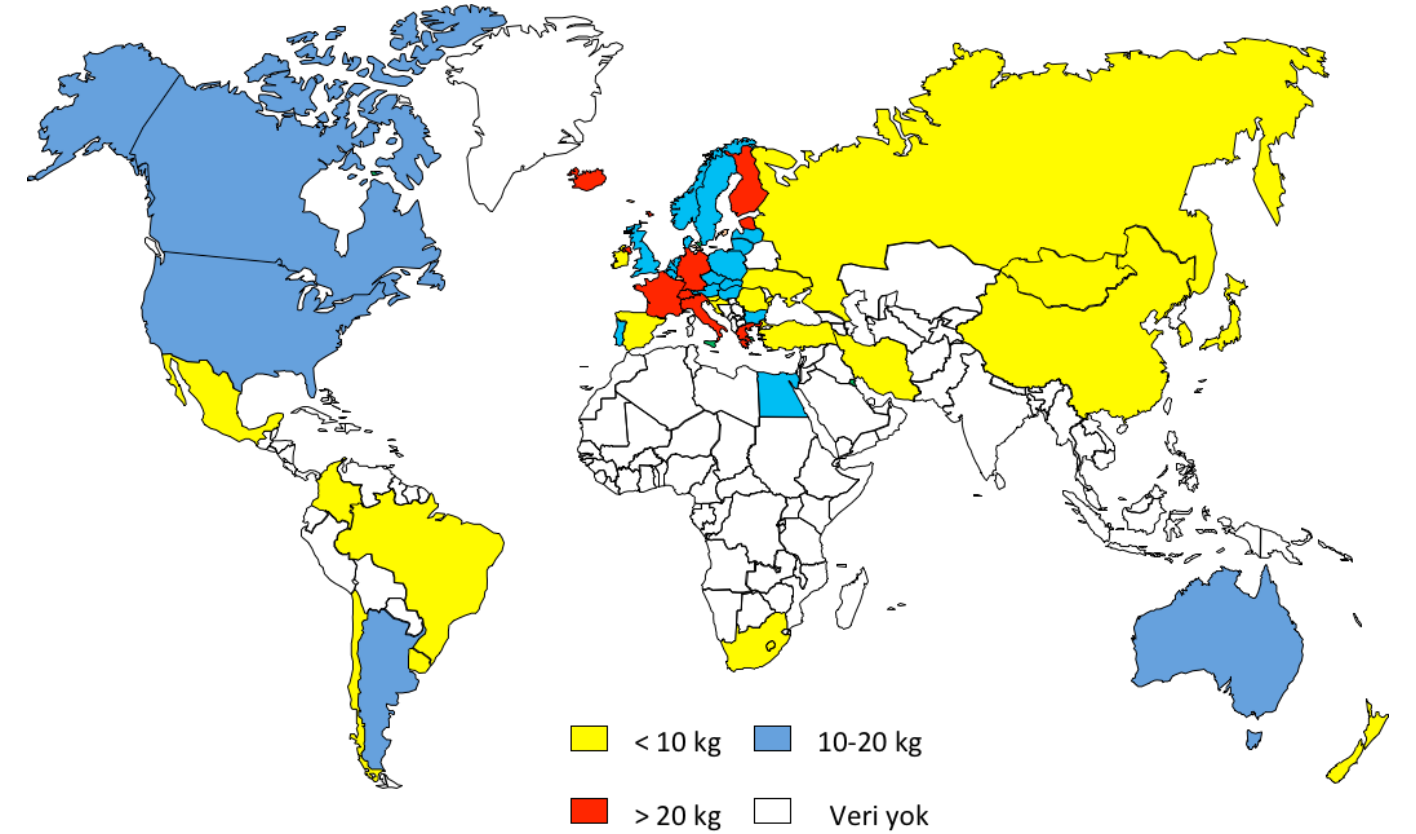
Avrupa Birliği ve Okyanusya ülkelerindeki tereyağı tüketimi Güney Amerika ve Afrika kıtasındaki ortalama tüketim miktarından daha yüksektir. Fransa, Lüksemburg, Almanya, Avusturya, Çek Cumhuriyeti, İsviçre gibi Batı Avrupa ülkeleri ile Okyanusya'da kişi başına düşen yıllık tereyağı tüketimi 4 kg'dan fazladır. Özellikle Fransa'da kişi başına düşen tereyağı tüketimi (7,5 kg/yıl), AB ortalama kişi başı tüketim miktarının iki katıdır. Kolombiya, Güney Afrika ve Brezilya başta olmak üzere Afrika ve Güney Amerika ülkeleriyle, süt tüketiminin de az olduğu Çin'de ise tereyağı tüketimi oldukça düşük seviyelerdedir.

Kaynak: IDF, FAPRI, Eurostat, 2013

1.4.3. Peynir Tüketimi

Avrupa ülkelerinde peynir tüketimi de tereyağında olduğu gibi diğer kıta ülkelerine göre daha yüksektir. Özellikle Fransa, Lüksemburg, Almanya ve İsviçre gibi Batı Avrupa ülkelerinde yıllık kişi başı peynir tüketimi 20 kg'ın üzerindedir. Lüksemburg ve Fransa'daki ortalama peynir tüketimi, tüm AB ülkelerinin ortalama tüketiminden %40 daha fazladır. Asya ülkelerinde ise başta Çin olmak üzere peynir tüketimi çok düşükken, Arjantin dışında Güney Amerika ülkelerinin birçoğunda da peynir tüketimi yaygın değildir.

Kaynak: IDF, FAPRI, Eurostat, 2013

1.4.4. Dünyada Bölgesel Süt ve Süt Ürünleri Tüketimi

FAO'ya göre bölgesel tüketim, üretim ve ticaretin dengelenmesi ile hesaplanmaktadır. Buna göre dünyadaki toplam süt miktarının %39'u Asya'da, %28'i Avrupa'da ve %13'ü ise Kuzey Amerika'da tüketilmektedir.

Süt ve süt ürünleri konusunda dünyanın herhangi bir bölgesi için hesaplanan kendi kendine yetebilirlik oranı %100'ün altında ise söz konusu bölgede ithalat, yurtiçi arz ve talep dengesini sağlamada en önemli araçlardan birini oluşturmaktadır. Süt ve süt ürünlerinde net ithalatçı bölgelere Asya, Afrika ve Orta Amerika ülkeleri örnek gösterilebilecekken; AB ve Kuzey Amerika ülkeleri ihracatçı konumundaki ülkelerdir. Üretim-tüketim-ihracat oranları dikkate alındığında bu konudaki en çarpıcı örneği Okyanusya oluşturmaktadır. Okyanusya, dünyada net ihracat miktarının yurtiçi tüketimden fazla olduğu tek bölgedir. Okyanusya'da toplam üretimin %70'i ihraç edilmekte ve bu oran ile süt ve süt ürünlerinde kendi kendine yeterlilik oranı yaklaşık %300 olarak hesaplanmaktadır.

Bölgesel süt tüketimi, süt üretimi ve ticarete konu olan süt ve süt ürünleri miktarı ile ölçülmektedir.

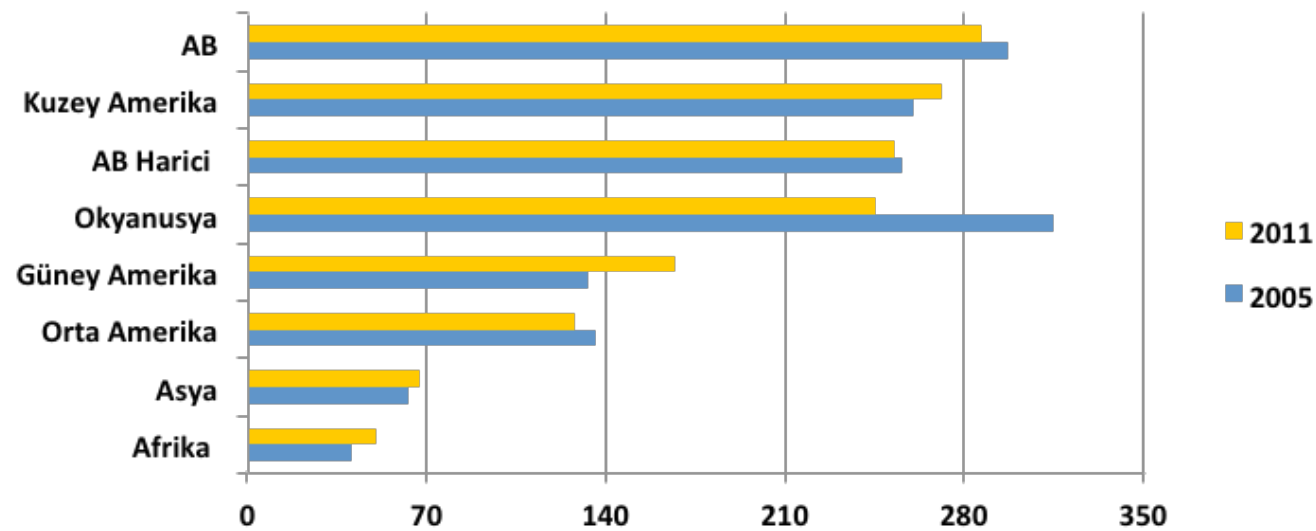

Tablo 14. Bölgeler Bazında Global Tüketim

	Tüketim 2011 (Milyon Ton)	Kişi Başı Tüketim	Dünya Tüke- timindeki Payı (%)	Dünya Üreti- mindeki Payı (%)	Kendi Kendi- ne Yetebilme Oranı
Asya	283,6	67,3	% 38,9	% 36,0	% 93
Avrupa	204,1	275,8	% 28,0	% 29,6	% 106
AB - 27	143,9	286,7	% 19,7	% 21,3	% 108
AB Ha- rici	60,2	252,9	% 8,2	% 8,3	% 101
Kuzey Ame- rika	94,0	271,7	% 12,9	% 13,3	% 104
Güney Amerika	66,5	167,9	% 9,1	% 9,2	% 102
Afrika	52,3	49,8	% 7,2	% 5,9	% 83
Orta Ame- rika	20,3	128,5	% 2,8	% 2,2	% 81
Okyanusya	9,1	245,9	% 1,2	% 3,7	% 297
Dünya	729,9	105,1	% 100	% 100	% 100

Kaynak: FAO, 2013

Grafik 15. 2005 ve 2011 Bölgesel Süt ve Süt Ürünleri Tüketimleri (kg)

Kaynak: FAO, 2013

Kişi başına süt ve süt ürünleri tüketimi dünyanın farklı bölgelerinde araştırılmış ve 2005-2011 yılları arasındaki en önemli değişimin %26'lık artışla Güney Amerika ülkelerinde gerçekleştiği belirlenmiştir.

1.5. DÜNYA SÜT VE SÜT ÜRÜNLERİ TİCARETİ

1.5.1. Giriş

Süt, hiç şüphesiz dünya ekonomisinde en önemli ticari emtialardan biridir. Dünya genelinde süt ve süt ürünlerine olan talep giderek artmakta ve bu durum da ticari sınırların ortadan kalkması ve sektörün giderek globalleşmesinin de etkisiyle uluslararası süt ve süt ürünleri ticaretinin kapsamını ve ticaret yoğunluğunu artırmaktadır.

Başta tereyağı ve sadeyağ, yağlı ve yağsız süttozu, konsantre süt ve peynir olmak üzere dünya süt ve süt ürünleri ticaret hacmi, AB iç ticareti hariç olmak üzere, bir önceki yıla göre %10 oranında artarak 2011 yılında 58,2 milyon ton süt eş değeri olarak gerçekleşmiştir. AB üyesi toplam 27 ülkenin iç ticaretine konu olan miktar ise 37,6 milyon ton süt eşdeğeridir ve dünya toplam süt ve süt ürünleri ticaret hacminin %39'unu oluşturmaktadır.

FAO raporuna göre, 2012 yılında dünyada uluslararası ticarete konu olan yağlı süttozu miktarı bir önceki yıla göre 124.000 ton artarak 2,4 milyon ton süt eşdeğerine, yağsız süttozu miktarı %3 artarak 1,8 milyon ton süt eşdeğerine, tereyağı miktarı ise %3,7 artarak 856.000 ton süt eşdeğerine ulaşmıştır.

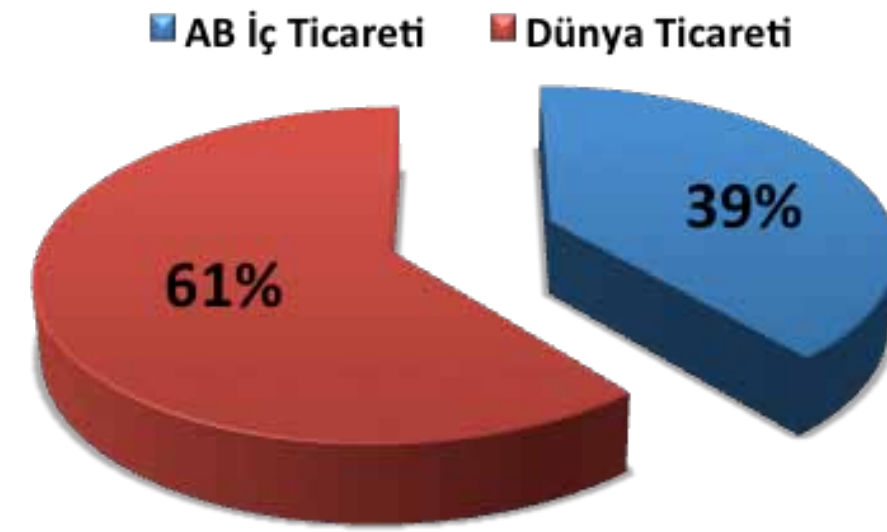
Tablo 15. Süt ve Süt Ürünleri İhracatçıları

	2008-2010*	2011	2012**
YAĞLI SÜTTOZU			
Dünya	2.073	2.277	2.401
Yeni Zelanda	791	1.110	1.210
AB***	464	390	393
Arjantin	126	200	225
Avustralya	130	116	122
YAĞSIZ SÜTTOZU			
Dünya	1.330	1.707	1.757
AB***	263	518	500
ABD	341	436	450
Yeni Zelanda	331	362	405
Avustralya	142	140	136
TEREYAĞI			
Dünya	844	826	856
Yeni Zelanda	396	414	439
AB***	149	126	129
Belarus	69	64	68
ABD	58	64	56
Avustralya	63	41	38
PEYNİR			
Dünya	2.061	2.412	2.485
AB***	603	682	689
Suudi Arabistan	200	284	341
Yeni Zelanda	267	253	251
ABD	139	226	230
Mısır	133	175	182
Avustralya	160	168	172

Kaynak: FAO, 2013

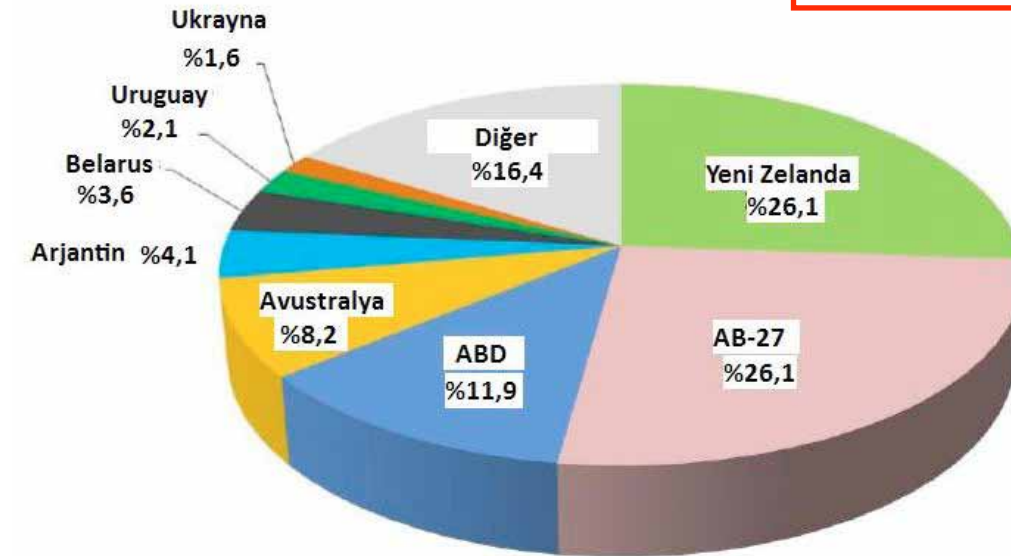
*Ortalama **Tahmin ***AB iç ticareti hariç

Grafik 16. Dünya Süt ve Süt Ürünleri Ticaret Hacminde AB İç Ticaretinin Payı

Kaynak: IDF, 2013

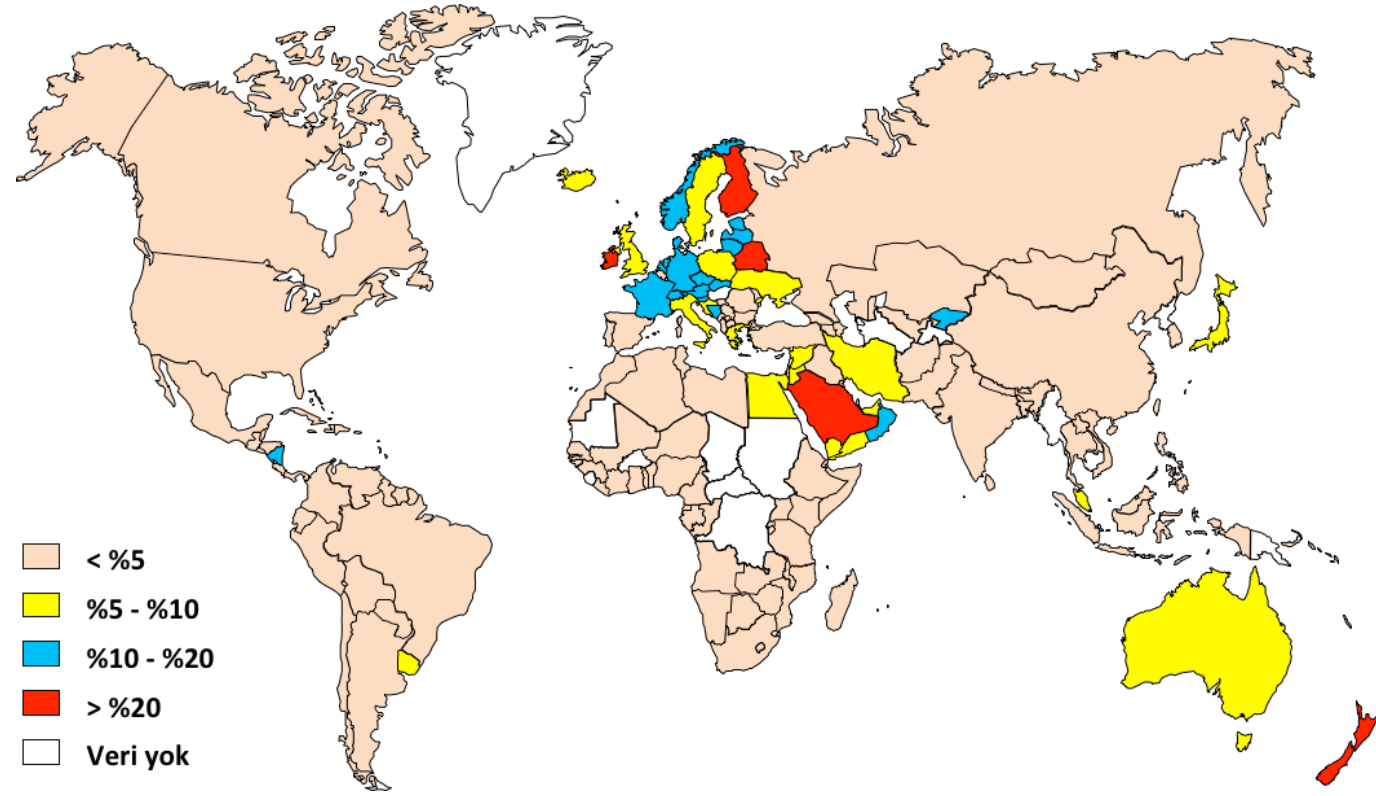
Grafik 17. Dünya Ticaret Hacminde Ülke Payları

Kaynak: International Trade Database Dutch Dairy Board / Comtrade, 2013

FAO tahminlerine göre dünya süt ve süt ürünleri (süt, krema, tereyağı, peynir, peynir altı suyu, ya-yık altı suyu veya ayran, süttozu, yoğurt ve kazein) ticaret değeri 64 milyar dolar iken; bu miktar, dünya toplam tarım ürünleri ticaretinin %5,9'unu oluşturmaktadır. Söz konusu ürün paketine laktoz ve çocuk mamasının da dahil edilmesiyle süt ve süt ürünleri toplam ticari değer 69 milyar dolara çıkarken, tarım ürünleri toplam ticaretindeki payı da %6,4'e yükselmektedir.

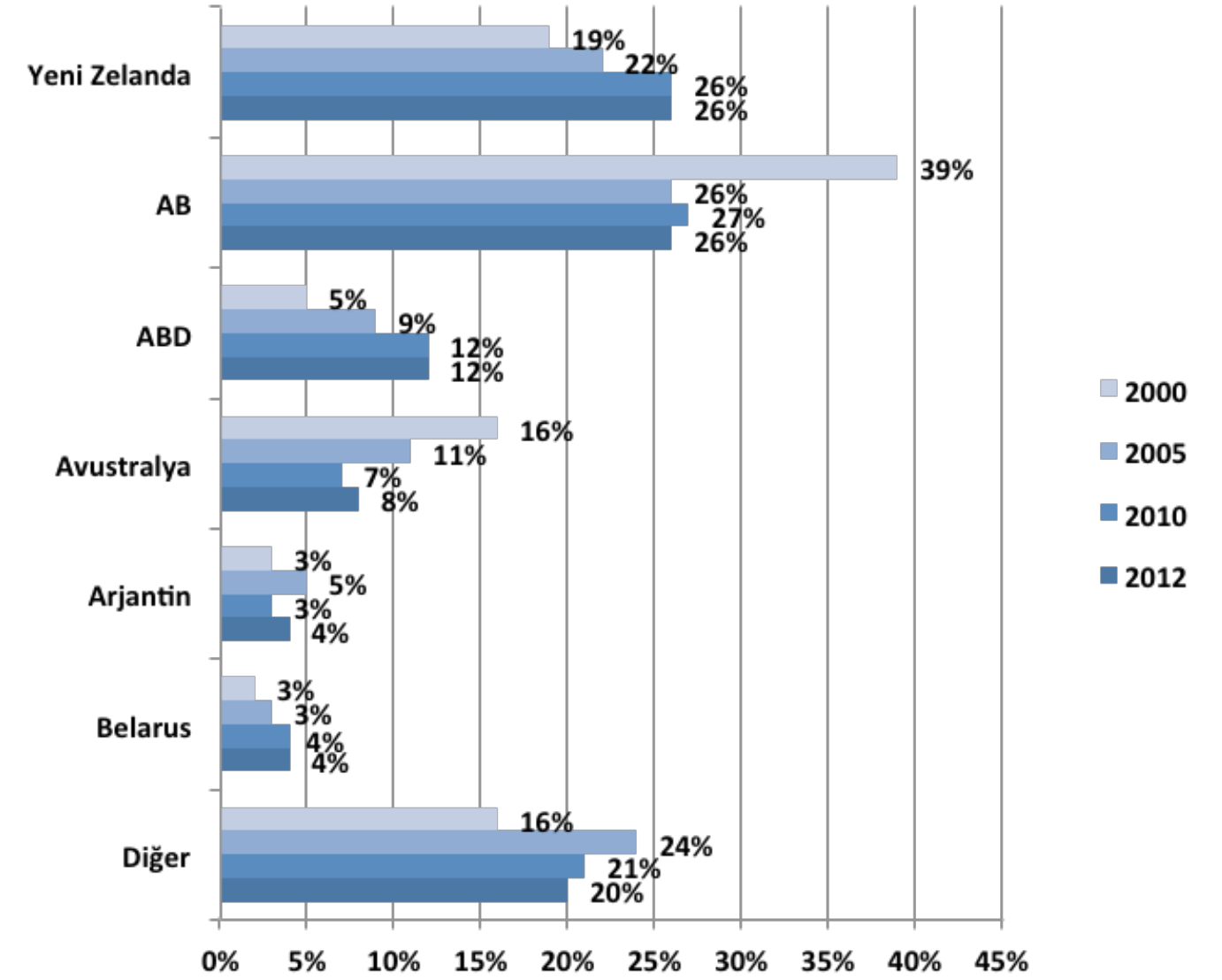
Ülkelerin Tarımsal Ürün İhracatında Süt ve Süt Ürünlerinin Payı (değer olarak %)

Kaynak: FAO, 2013

Orta Doğu ve bazı Asya ülkelerinde süt ve süt ürünlerine olan talebin artmasına bağlı olarak bu bölgelere yapılan ihracat artmıştır ve bunun sonucunda da dünya ticaret hacminde bir büyüme gözlemlenmiştir. Ayrıca yıl içinde fiyatların makul seviyede kalması da toplam ihracatı artırarak ticaret hacminin artmasını sağlamıştır.

Grafik 18. Dünya Süt ve Süt Ürünleri Pazarındaki Başlıca İhracatçıların İhracat Payı Değişimleri (Süt Eşdeğeri Olarak, 2000-2012)

Kaynak: PZ/Comtrade, 2013

Tablo 16. Süt ve Süt Ürünleri Dış Ticaretindeki Öncüler, 2011

	Ülke	Net Dış Ticaret Fazlası (mil. ton)
1	Yeni Zelanda	19,1
2	AB-27	14,9
3	ABD	3,5
4	Belarus	2,9
5	Arjantin	2,6
6	Avustralya	2,5
7	Uruguay	1,1
8	Ukrayna	0,7
9	İsviçre	0,4
10	Nikaragua	0,3
11	Türkiye	0,3
12	Şili	0,1
13	Hindistan	0,1
14	Kosta Rica	0,1

Kaynak: IFCN, 2013

Dünya ülkelerinin yalnızca %17'si süt ve süt ürünleri bakımından kendi kendine yetebilen ülke statüsündeyken; Yeni Zelanda, Okyanusya, Arjantin, Belarus ve bazı AB ülkeleri kendine yetebilirlik oranında %120'lerin üzerine çıkmaktadır. Bu durum ise söz konusu ülkeleri süt ve süt ürünlerinde ihracat lideri konumuna getirmektedir.

Tablo 17. Süt ve Süt ürünlerinde Temel İthalatçılar

	Ülke	Net Dış Ticaret Açığı (mil. ton)
1	Rusya	-6,6
2	Çin	-4,6
3	Meksika	-2,6
4	Cezayir	-2,5
5	Japonya	-2,5
6	Suudi Arabistan	-2,0
7	Filipinler	-1,4
8	Endonezya	-1,4
9	Mısır	-1,4
10	Güney Kore	-1,3
11	Venezüella	-1,1
12	Singapur	-1,0
13	Küba	-0,9
14	Nijerya	-0,9
15	Vietnam	-0,9
16	Tayvan	-0,8
17	Brezilya	-0,8
18	Malezya	-0,8
19	Hong Kong	-0,8
20	Tayland	-0,7

Kaynak: IFCN, 2013

1.5.2. Dünya Peynir Ticareti

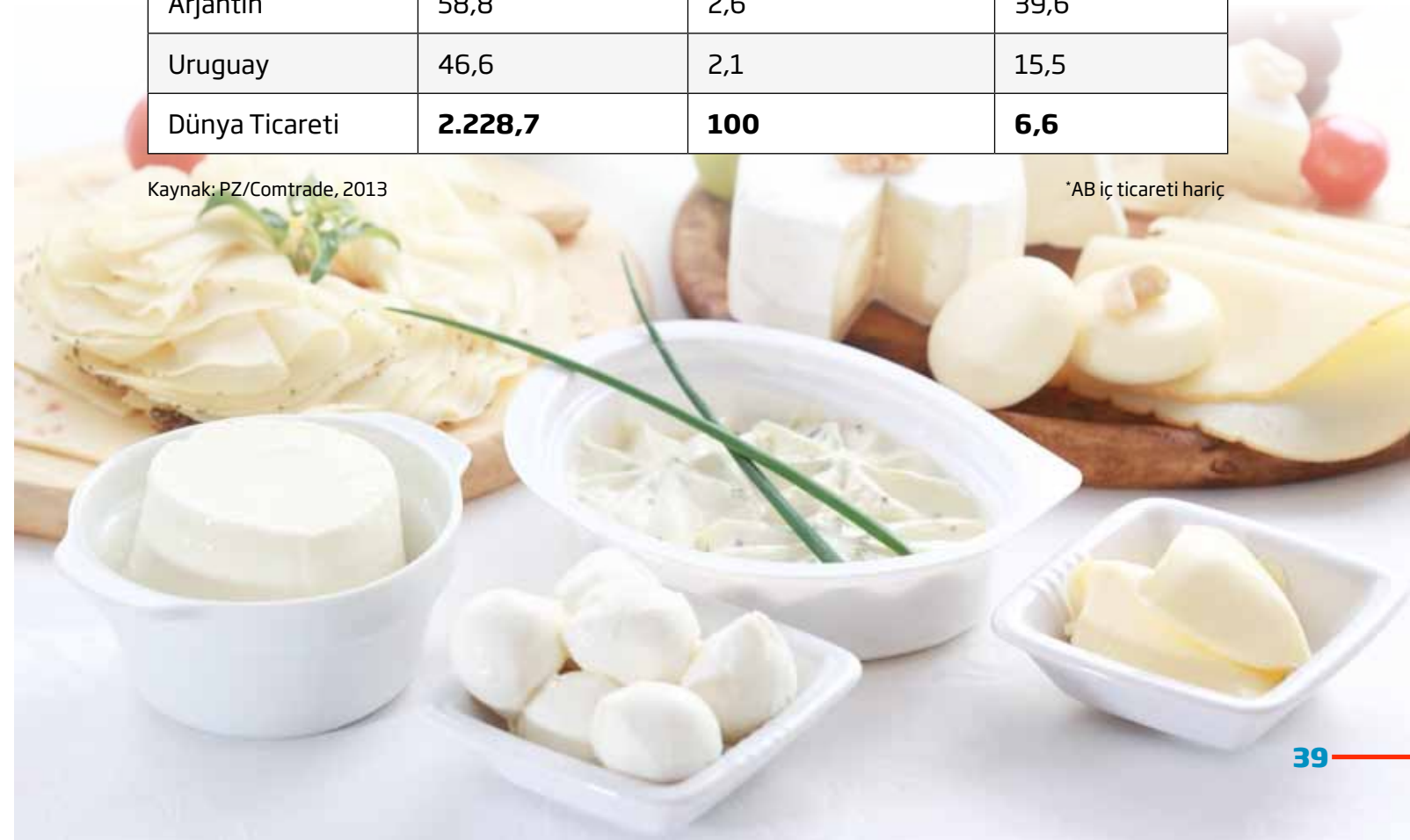
Dünya peynir ticareti 2011 yılında bir önceki yıla göre %6,6 artarak 2,2 milyon tonun üzerine çıkmıştır. Yeni Zelanda haricinde lider peynir ihracatçıları ticaret hacimlerini artırmıştır.

Tablo 18. Dünya Peynir İhracatı

	2011 (x1000 ton)	Dünya ticaretindeki payı (%)	Yıllık Büyüme 2010/2011 (%)
AB-27*	608,2	30,5	0,9
Almanya	128,8	5,8	-12,5
Hollanda	103,0	4,6	4,9
Fransa	96,9	4,3	6,9
Yeni Zelanda	245,9	11,0	-4,3
ABD	224,3	10,1	29,3
Avustralya	207,0	9,3	29,2
Belarus	122,1	5,5	3,0
Mısır	98,2	4,4	-37,9
Ukrayna	80,3	3,6	1,2
İsviçre	59,9	2,7	2,6
Arjantin	58,8	2,6	39,6
Uruguay	46,6	2,1	15,5
Dünya Ticareti	2.228,7	100	6,6

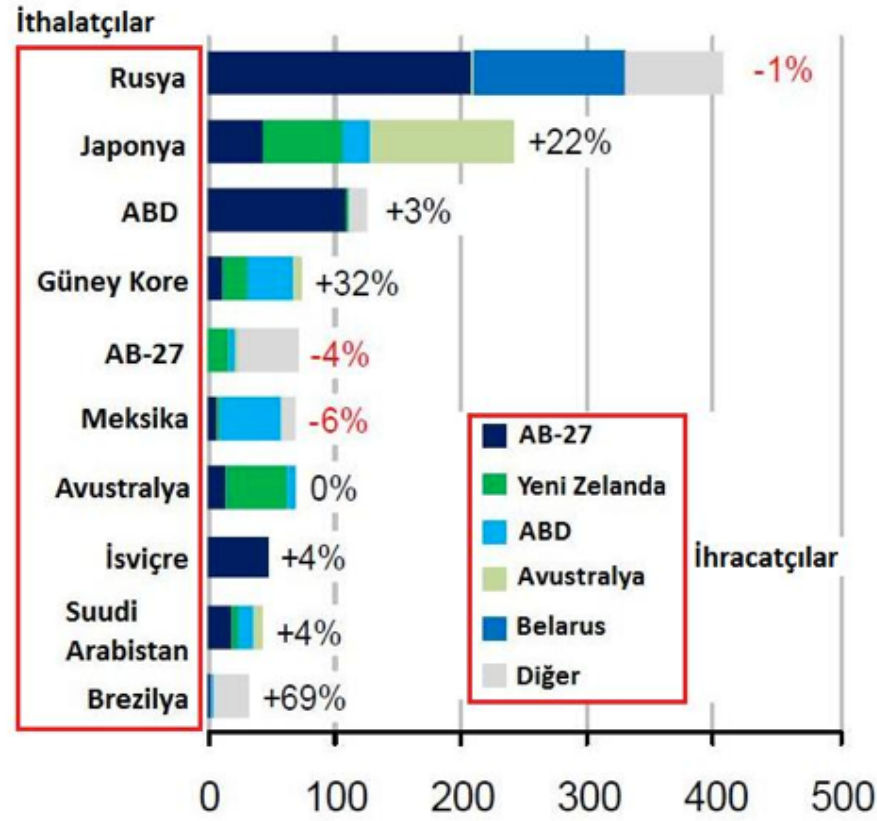
Kaynak: PZ/Comtrade, 2013

*AB iç ticareti hariç

Grafik 19. En Büyük 10 Peynir İthalatçısı Ülke (Bin Ton), 2010/2011 İthalat Miktarındaki Değişim (%) ve İlk 5 Tedarikçi Ülke

Kaynak: PZ/Comtrade, 2013

Peynir ticaret hacmindeki büyüme bir önceki yıla oranla düşük olmasına rağmen AB, 2011 yılı için dünya peynir ticaretinde lider pozisyonundadır.

AB'nin Rusya'ya yaptığı peynir ihracatı, AB peynir sektöründe arz ve talep dengesi açısından hayati önem taşımaktadır. Ancak, bazı üye devletlerde bulunan peynir üretim fabrikalarının Rus yetkilileri tarafından onaylanmamasından dolayı, Rusya'ya yapılan peynir ihracatı geçici olarak düşmüş ve Rusya bu alandaki alımlarını ABD, İsviçre ve Japonya'ya kaydırmıştır.

Özellikle Japonya ve Güney Kore'ye yaptıkları ihracatla peynir ihracat hacimlerinde yaklaşık %30 büyüme kaydeden ABD ve Avustralya, 2011 yılı için bu konuda en çarpıcı gelişmeyi sergileyen ülkeleri olurken, başta Arjantin ve Uruguay olmak üzere Güney Amerika ülkeleri de peynir ihracatında artış kaydeden diğer ülkeler olmuştur.

1.5.3. Dünya Yağlı Süttozu Ticareti

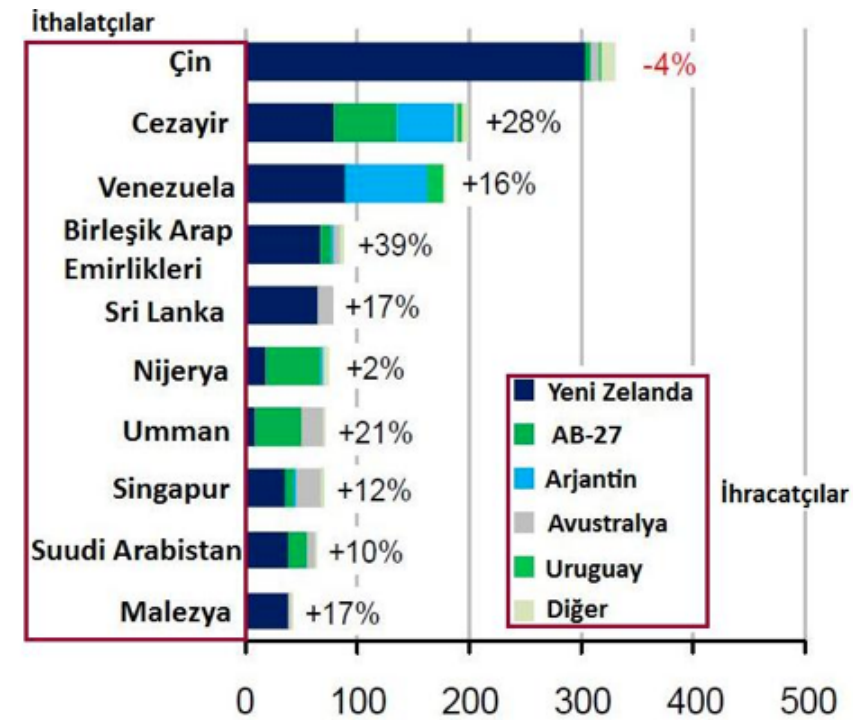
Tablo 19. Yağlı Süttozu İhracatçıları

	2011 (x1000 ton)	Dünya ticaretindeki payı (%)	Yıllık Büyüme 2010/2011 (%)
Yeni Zelanda	1.080,8	48,8	17,0
AB-27*	390,0	17,6	-12,7
Hollanda	126,7	5,7	-11,1
Danimarka	87,0	3,9	-6,8
Belçika	53,2	2,4	-24,1
Arjantin	199,1	9,0	61,1
Avustralya	143,2	6,5	24,9
Uruguay	58,2	2,6	-7,1
Filipinler	44,4	2,0	17,6
Belarus	26,7	1,2	-30,8
ABD	21,6	1,0	-59,2
Dünya Ticareti	2.216,9	100	7,4

Kaynak: PZ/Comtrade, 2013

*AB iç ticareti hariç

Grafik 20. En Büyük 10 Yağlı Süttozu İthalatçısı Ülke (Bin Ton), 2010/2011 İthalat Miktarındaki Değişim (%) ve İlk 5 Tedarikçi Ülke

Kaynak: PZ/Comtrade, 2013

Dünya yağlı süttozu ticaret hacmi 2011 yılında %7 oranında artarak 2,2 milyon tona ulaşmıştır. Söz konusu miktara ilişkin ticari faaliyetlerin yarıdan fazlası Asya ve Orta Doğu ülkelerinde gerçekleşirken; Cezayir, Venezuela, Brezilya ve Meksika net yağlı süttozu ithalatçısı konumundadır.

Yeni Zelanda, 2011 yılında gerçekleşen dünya toplam yağlı süttozu ticaret hacmindeki %49'luk payı ile lider konumda yer alırken, ülkenin bu konudaki en büyük pazarını Orta Doğu ve Asya ülkeleri oluşturmaktadır. Yeni Zelanda, 2011 yılında toplam yağlı süttozu ihracatının %28'ini Çin Halk Cumhuriyeti'ne gerçekleştirirken, Cezayir ve Venezuela da Yeni Zelanda'nın önemli yağlı süttozu pazarları arasında yer almaktadır. Arjantin ise bir önceki yıla göre yağlı süttozu ihracatını 75.000 ton artırarak en dikkat çekici artışı sergilemiştir.

1.5.4. Dünya Yağsız Süttozu Ticareti

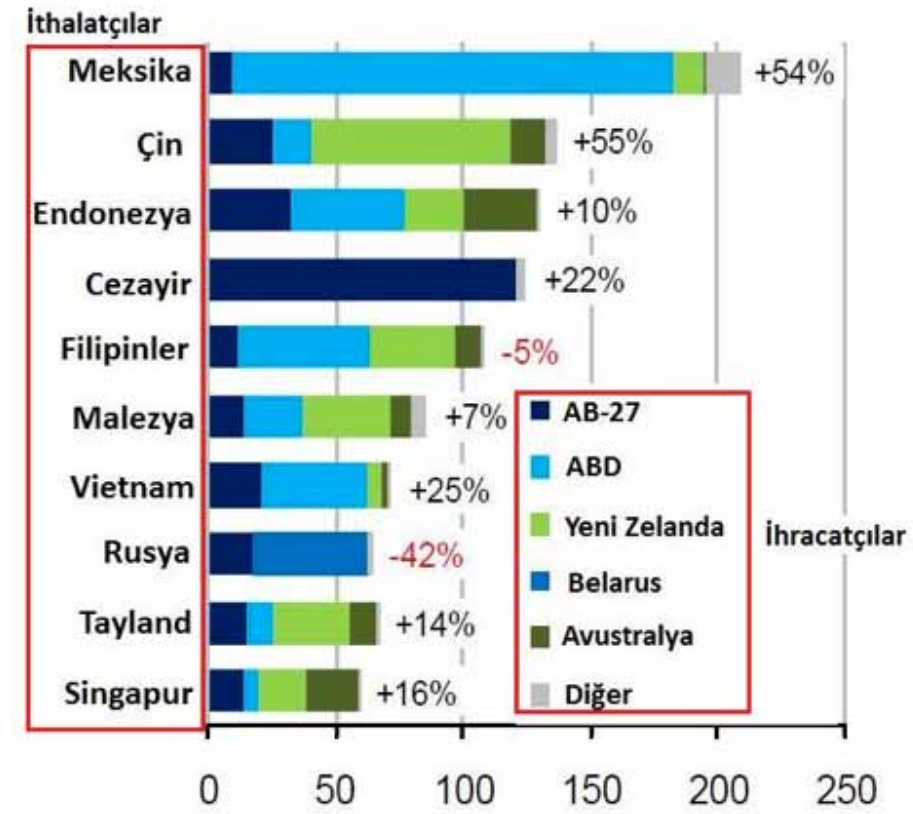
Tablo 20. Yağsız Süttozu İhracatçıları

	2011 (x1000 ton)	Dünya ticaretinde-ki payı (%)	Yıllık Büyüme 2010/2011 (%)
AB-27*	517,6	29,8	36,7
Belçika	124,2	7,1	23,8
Almanya	103,9	6,0	106,2
Fransa	95,7	5,5	47,1
ABD	435,7	25,1	13,4
Yeni Zelanda	349,8	20,1	4,8
Avustralya	165,9	9,6	25,6
Belarus	55,2	3,2	-9,9
Uruguay	28,3	1,6	140,2
Ukrayna	22,3	1,3	60,5
Arjantin	18,4	1,1	-5,4
Dünya Ticareti	1.737,0	100	18,7

Kaynak: PZ/Comtrade, 2013

*AB iç ticareti hariç

Grafik 21. En Büyük 10 Yağsız Süttozu İthalatçısı Ülke (bin ton), 2010/2011 İthalat Miktarındaki Değişim (%) ve İlk 5 Tedarikçi Ülke

Kaynak: PZ/Comtrade, 2013

Dünya yağsız süttozu ticaret hacmi 2011 yılında bir önceki yıla göre %19 artarak 1,7 milyon tonun üzerine çıkmıştır. Dünyanın birçok bölgesinde yağsız süttozuna olan talepteki artışa bağlı olarak ihracatçı ülkeler satışlarını artırmıştır. Güney Batı Asya, Orta Doğu, Güney Amerika ve Afrika ülkelere yapılan ihracatlarda artış olurken, Meksika dünyada en büyük yağsız süttozu ithalatçısı konumunda yer almıştır. Bu ülkeye yapılan yağsız süttozu ihracatının %90'ı, NAFTA Anlaşması (North American Free Trade Agreement, Kuzey Amerika Ülkeleri Serbest Ticaret Anlaşması) gereği, ABD tarafından gerçekleştirilmektedir.

Yağsız süttozu ihracatında %70'lik paya sahip olan ülkeler, Yeni Zelanda, ABD ve AB'dir. AB yağlı süttozu ihracatçıları için en önemli pazar Kuzey Afrika ülkeleri iken; Çin, Güney Kore, Hindistan, Meksika ve Rusya ise AB ülkeleri için önemli yağsız süttozu pazarını oluşturmaktadır.

1.5.5. Dünya Tereyağı ve Sadeyağ Ticareti

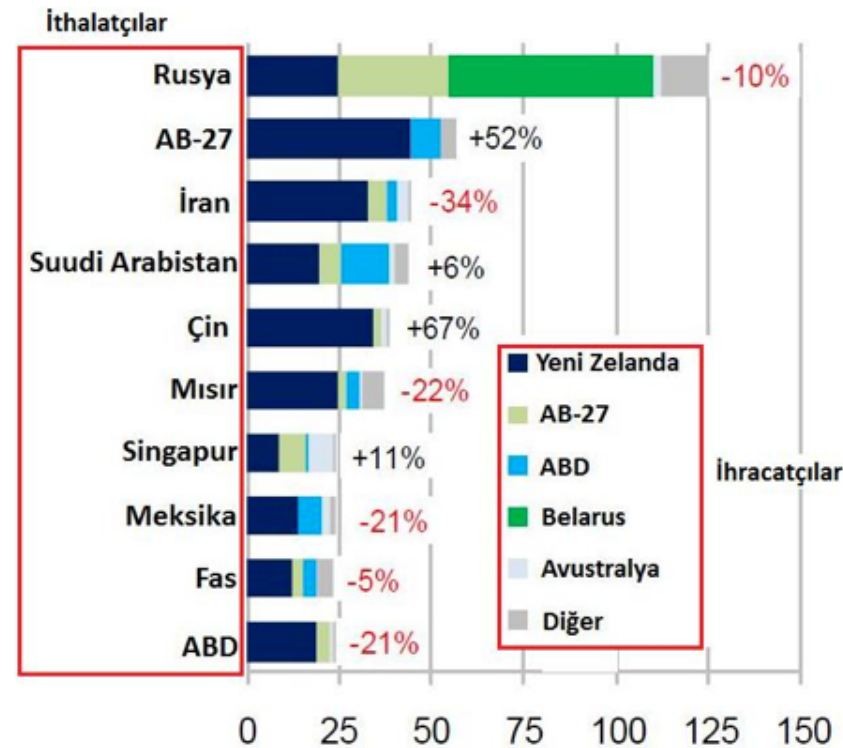
Tablo 21. Tereyağı ve Sadeyağ İhracatçıları

	2011 (x1000 ton)	Dünya ticaretinde- ki payı (%)	Yıllık Büyüme 2010/2011 (%)
Yeni Zelanda	401,3	49,3	4,6
AB-27*	123,9	15,2	-19,8
Fransa	27,8	3,4	5,8
Hollanda	26,7	3,3	-34,9
ABD	63,7	7,8	12,0
Belarus	61,9	7,6	2,9
Avustralya	50,0	6,1	-11,8
Arjantin	26,2	3,2	88,5
Uruguay	17,8	2,2	71,4
Dünya Ticareti	813,4	100	0,5

Kaynak: PZ/Comtrade, 2013

*AB iç ticareti hariç

Grafik 22. En Büyük 10 Tereyağı/Sadeyağ İthalatçısı Ülke (bin ton), 2010/2011 İthalat Miktarındaki Değişim (%) ve İlk 5 Tedarikçi Ülke

Kaynak: PZ/Comtrade, 2013

Dünya tereyağı ve sade yağ ticaret hacmi 2011 yılında bir önceki yıla göre %0,5 artarak 813.000 ton olarak hesaplanmış ve söz konusu miktara ilişkin ticari faaliyetlerin %90'ı yalnızca 6 ihracatçı ülke tarafından gerçekleştirilmiştir.

Yeni Zelanda'nın dünya tereyağı ve sadeyağ ticaretindeki payı yaklaşık %50'dir. Yeni Zelandalı tereyağı ve sadeyağ ihracatçıları için en büyük pazar Çin Halk Cumhuriyeti'dir. Ayrıca Yeni Zelanda'nın Cezayir, İran, Mısır ve Rusya'ya yaptığı yağsız süttozu ihracatı da 2011 yılında artış göstermiştir. İhracat miktarında %20 düşüş olmasına rağmen AB, 2011 yılında da dünyanın en büyük yağsız süttozu ihracatçısı olmuştur. AB ülkelerinin 2011 yılı yağsız süttozu ihracatındaki düşüşün en büyük sebebi Rusya ve İran gibi ithalatçı ülkelerin taleplerindeki azalmadır.

1.5.6. Dünya Peynir Altı Suyu Tozu ve Ürünleri Ticareti

Dünya 2011 yılı peynir altı suyu tozu ve peynir altı suyu ürünleri ticaret hacmi %11 oranında artışla 1,5 milyon tonun üzerine çıkmış ve bu miktara ilişkin toplam ticari faaliyetlerin yaklaşık üçte ikisini yalnızca AB ve ABD gerçekleştirmiştir. Dünyanın en büyük peynir altı suyu ve ürünleri ithalatçısı olan Çin, 2011 yılında dünyada ticarete konu olan toplam miktarın %22'sini ithal etmiştir.

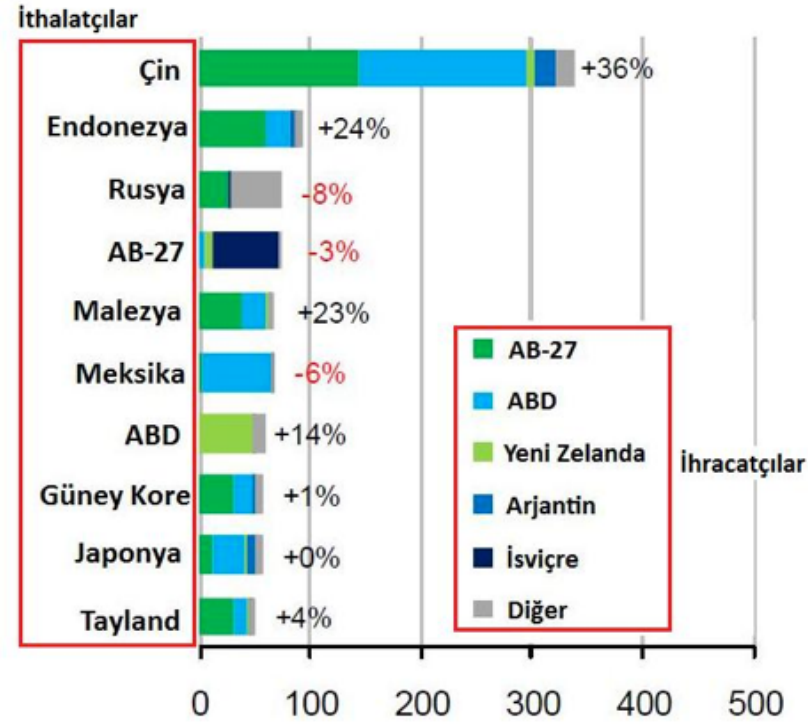
Tablo 22. Peynir Altı Suyu Tozu ve Ürünleri İhracatçıları

	2011 (x1000 ton)	Dünya ticaretinde- ki payı (%)	Yıllık Büyüme 2010/2011 (%)
AB-27*	526,1	34,2	16,3
Fransa	155,0	10,1	9,7
Hollanda	99,1	6,4	24,9
Polonya	67,4	4,4	14,8
Almanya	58,0	3,8	9,1
ABD	463,5	30,1	-0,5
Yeni Zelanda	89,1	5,8	10,2
Arjantin	69,0	4,5	58,3
İsviçre	62,8	4,1	-5,2
Belarus	46,5	3,0	77,7
Kanada	41,5	2,7	9,7
Avustralya	37,1	2,4	-8,7
Ukrayna	26,4	1,7	39,3
Dünya Ticareti	1.539,9	100	11,0

Kaynak: PZ/Comtrade, 2013

*AB iç ticareti hariç

Grafik 23. En Büyük 10 Peynir Altı Suyu Tozu İthalatçısı Ülke (bin ton), 2010/2011 İthalat Miktarındaki Değişim (%) ve İlk 5 Tedarikçi Ülke

Kaynak: PZ/Comtrade, 2013

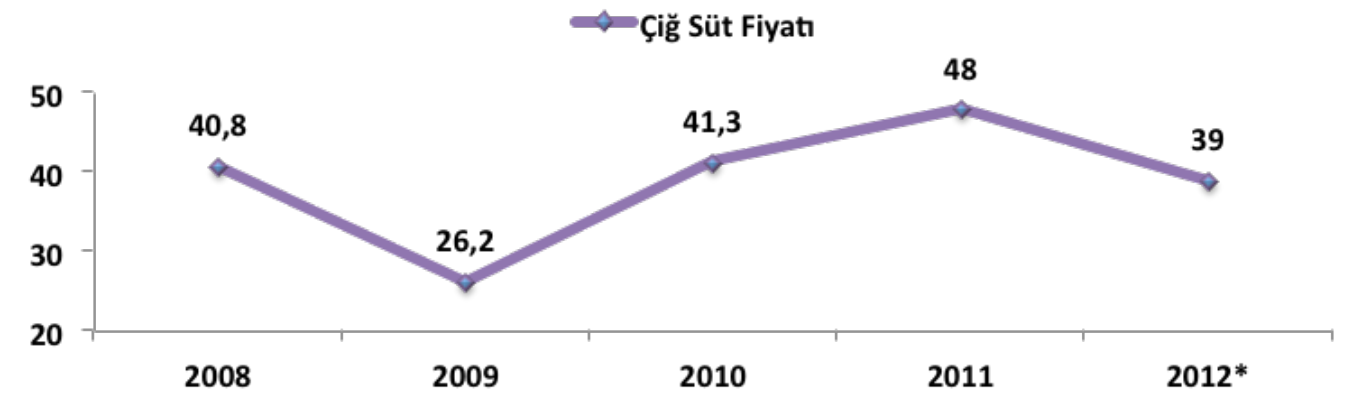
1.6. DÜNYA SÜT VE SÜT ÜRÜNLERİ FİYATLARI

1.6.1. Çiğ Süt Fiyatları

Çiğ süt üretiminde lider konumda olan Yeni Zelanda, ABD ve birçok AB ülkesinde çiğ süt fiyatları 2011 yılında rekor sayılabilecek seviyede yüksekken 2012 yılında bir gerileme olmuştur. ,

IFCN verilerine göre 1981-2011 yılları arasında dünyada çiğ süt fiyatları 8 \$/100 kg ila 48 \$/100kg arasında değişiklik göstermiştir. Çiğ süt fiyatları tarihte en yüksek seviyesine, bir önceki yıla göre %100 artışın gerçekleştiği 2007 yılında ulaşırken; 2009 yılında keskin bir düşüşle 26,2 \$/100 kg'a gerilemiştir. Çiğ süt fiyatları 2010 yılındaki %58 artışla 41,3 \$/100 kg'a, 2011 yılında ise %16 artışla 48 \$/100 kg'a çıkmıştır.

Grafik 24. Yıllara Göre Dünya Çiğ Süt Fiyatı (\$/100 kg)

Kaynak: IFCN, 2013

*İlk 6 Ay

Dünyada çiğ süt fiyatlarının en düşük olduğu ülke 16,9 \$/100 kg ile Uganda iken, en yüksek çiğ süt fiyatı ise 113,8 \$/100 kg ile Japonya'dır.

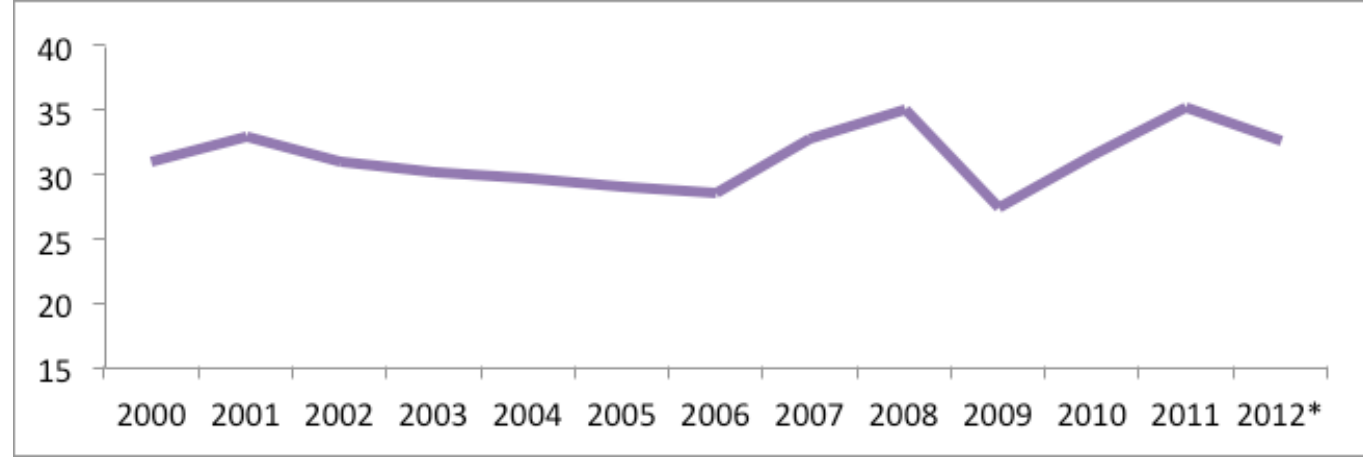
Tablo 23. Dünya Çiğ Süt Fiyatları

\$ / 100 KG	ÜLKE
< 20	Uganda
> = 30 < 40	Afganistan, Arjantin, Kazakistan, Kırgızistan, Letonya, Litvanya, Meksika, Yeni Zelanda, Pakistan, Panama, Paraguay, Peru, Sırbistan, Güney Afrika
> = 40 < 50	Arnavutluk, Ermenistan, Avustralya, Bangladeş, Belçika, Bolivya, Brezilya, Bulgaristan, Kolombiya, Kosta Rica, Hırvatistan, Çek Cumhuriyeti, Danimarka, Ekvator, Estonya, Fransa, Almanya, Macaristan, İrlanda, Lüksemburg, Makedonya, Fas, Nepal, Hollanda, Polonya, Portekiz, Slovakya, Slovenya, İspanya, Sri Lanka, İsveç, Suriye, Tacikistan, Tunus, Türkiye, Ukrayna, Birleşik Krallık, ABD, Uruguay
> = 50 < 60	Çin Halk Cumhuriyeti, Etiyopya, Finlandiya, İran, İtalya, Jamaika, Moğolistan, Rusya Federasyonu, Tayland, Vietnam
> = 60	Cezayir, Kamerun, Kanada, Kıbrıs, Mısır, Yunanistan, İzlanda, İsrail, Japonya, Ürdün, Güney Kore, Malezya, Norveç, Filipinler, Suudi Arabistan, Tayvan, Özbekistan, Venezüella

Kaynak: IFCN, 2013

AB ülkelerinde 2009 yılında çiğ süt fiyatlarında hızlı bir düşüş olmuştur. Bir sonraki yıl ise beklendiği gibi hızlı bir yükselme gerçekleşmiştir. 2011 yılında ise bir önceki yıla göre %11,3 oranında artış gerçekleşmiş ve çiğ süt fiyatları ortalaması 35,04 €/100 kg olarak hesaplanmıştır.

Grafik 25. AB Ortalama Çiğ Süt Fiyatları (€ / 100 kg)

Kaynak: LTO (www.milkprices.nl), 2013

*Tahmin

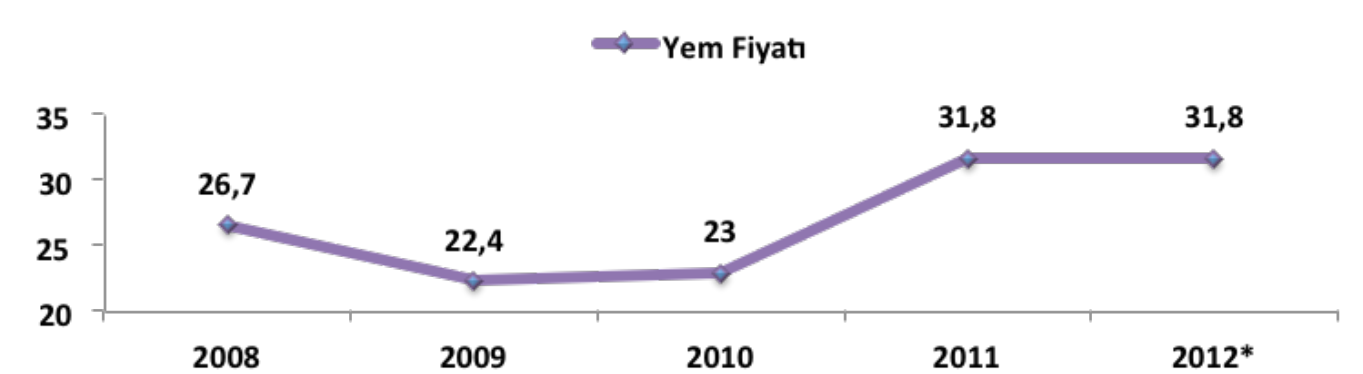
1.6.2. Yem Fiyatları

Dünyanın farklı bölgelerinde üretilen konsantre yemlerin bileşimlerindeki enerji ve protein oranlarındaki farklılık, bölgesel yem fiyatlarının karşılaştırılmasını güçleştirmektedir. Bu yüzden dünya yem fiyatları analizine konu olan yemleri soya küspesi (%30) ile mısır veya arpa (%70) oluşturmaktadır.

2006 yılında dünya yem fiyatları ortalaması 14,3 \$/100 kg iken iki yıl içinde fiyatlar %86 artmış ve 2008 yılında 26,7 \$/100 kg'a ulaşmıştır. 2009 yılında %16 oranındaki düşüşün ardından (22,4 \$/100 kg) 2010 yılında %3'lük artışla yem fiyatları 23 \$/100 kg'a gerilemiştir.

IFCN tarafından dünyada belirli ülkelere elde edilen verilere göre, 2011 yılı yem fiyatları (soya küspesi ve mısır), bir önceki yıla göre %39 oranında artarak yaklaşık 31,8 \$/100kg olarak hesaplanmıştır.

Grafik 26. Yıllara Göre Dünya Yem Fiyatı (\$/100 kg)

Kaynak: IFCN, 2013

*İlk 6 Ay

Tablo 24. Dünya Yem Fiyatları (2011)

\$ / 100 KG	ÜLKE
< 20	Arjantin, Belarus
> = 20 < 30	Avustralya, Brezilya, Hırvatistan, Kıbrıs, Estonya, Kazakistan, Kenya, Kırgızistan, Letonya, Litvanya, Moğolistan, Nijerya, Paraguay, Romanya, Rusya, Suudi Arabistan, Slovakya, Tacikistan, Ukrayna, ABD, Özbekistan
> = 30 < 40	Afganistan, Cezayir, Ermenistan, Avusturya, Bangladeş, Bulgaristan, Kanada, Şili, Kosta Rica, Çek Cumhuriyeti, Danimarka, Finlandiya, Fransa, Almanya, Yunanistan, Macaristan, Hindistan, Endonezya, Jamaika, Ürdün, Güney Kore, Lüksemburg, Makedonya, Malezya, Meksika, Fas, Nepal, Hollanda, Yeni Zelanda, Pakistan, Filipinler, Polonya, Portekiz, Sırbistan, Güney Afrika, İspanya, İsveç, Suriye, Tayland, Tunus, Türkiye, Uganda, Birleşik Krallık, Uruguay, Venezüella,
> = 40 < 50	Belçika, Bolivya, Çin, Kolombiya, Ekvator, Mısır, İran, İrlanda, İsrail, İtalya, Peru, Slovenya, Sri Lanka, Tayvan
> = 50	Arnavutluk, Kamerun, Etiyopya, İzlanda, Japonya, Norveç, İsviçre, Vietnam

Kaynak: IFCN, 2013

1.6.3. Çiğ Süt/Yem Paritesi

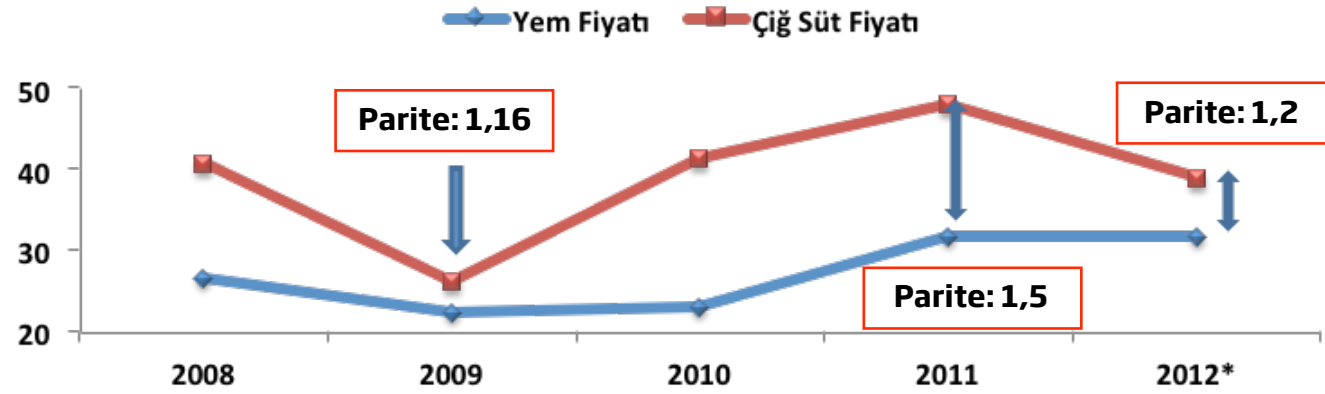
Çiğ süt ve yem paritesi; çiğ süt fiyatının, satın alınan yem fiyatına bölünmesiyle elde edilmektedir. Daha basit anlamıyla parite, üreticinin 1 kg çiğ süt satışı sonucunda ne kadar yem alabileceğini göstermektedir. Dünya çapında genel kabul görmüş ve en uygun çiğ süt/yem paritesi 1,5 olarak kabul edilmektedir (IFCN, 2013).

Dünyada ülkelerin %70'den fazlasında çiğ süt/yem paritesi 2011 yılında bir önceki yıla göre düşmüştür. Ülkelerin %90'ından fazlasında çiğ ve yem fiyatları artış gösterirken, yem fiyatlarındaki artış oranı çiğ sütte gözlenen artıştan daha yüksek olmuştur.

Dünyada çiğ süt/yem parite ortalaması 2011 yılında bir önceki yıla göre %16 düşerek 1,5 olarak hesaplanmıştır. Paritenin en yüksek olduğu ülkeler Cezayir, Kanada, Kıbrıs, Mısır, Ürdün, Güney Kore, Rusya gibi ülkeler iken; paritenin 1'in altında olduğu ülkeler Arnavutluk, Kolombiya, Ekvador, Etiyopya, Yeni Zelanda gibi ülkelerdir.

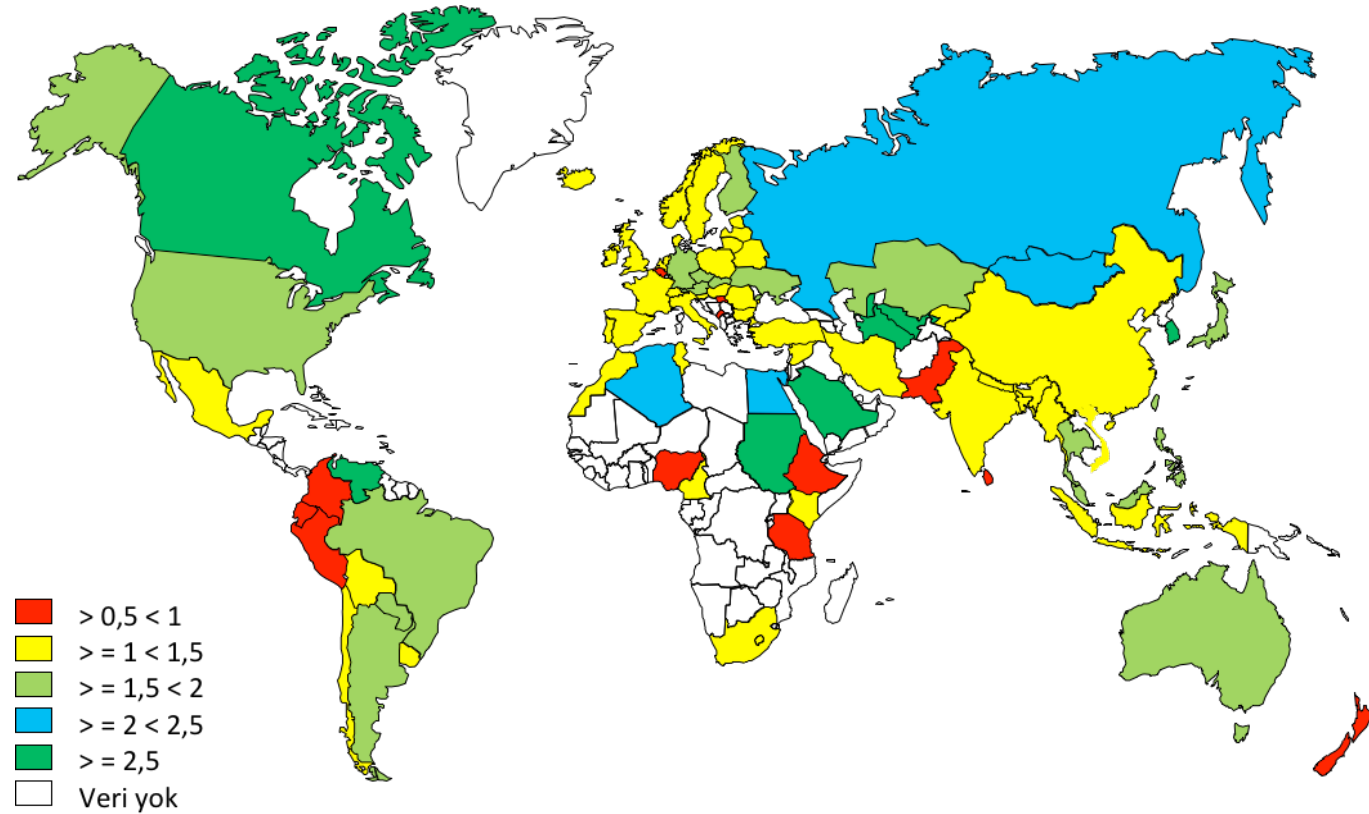
Grafik 27. Yıllara Göre Çiğ Süt ve Yem Fiyatları (\$/100 kg)

Kaynak: IFCN, 2013

*İlk 6 Ay

Çiğ Süt/Yem Paritesi

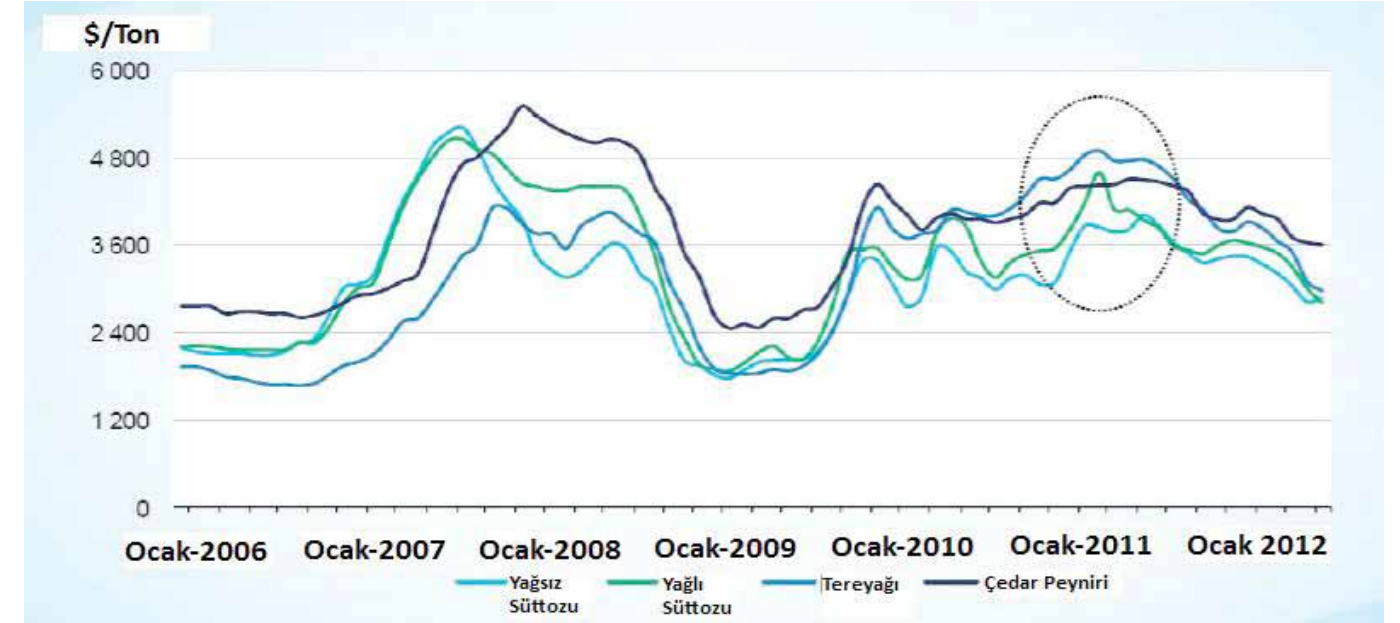

Kaynak: IFCN, 2013

1.6.4. Süt ve Süt Ürünleri Piyasa Fiyatları

Süttozu fiyatları 2011 yılında son 4 yılın en yüksek seviyesine ulaşmış olmasına rağmen dünyada uluslararası ticarete konu olan süttozu miktarı artış göstermiştir. Yağlı süttozu fiyatları özellikle Mart-Aralık dönemi içinde son yılların en yüksek fiyatı olan 4.592 \$/tona ulaşmış, 2012 yılı Nisan ve Mayıs aylarında ise düşüşe geçmiştir. Benzer şekilde yağsız süttozu fiyatları da 2011 yılı ilk ayından itibaren yükselerek Haziran ayında 4000 \$/tona kadar ulaşmıştır. Tereyağı fiyatları ise 2011 yılı Mart ayında, 2007 yılından bu yana gerçekleşen en yüksek seviyesine, 4.883 \$/tona çıkmıştır.

Grafik 28. Süt ve Süt Ürünleri Piyasa Fiyatları

Kaynak: USDA, 2013

FAO raporuna göre 2012 yılında dünyada süt ve süt ürünleri fiyatlarında düşmüş olmuştur. Özellikle 2012 yılı Nisan ayında tereyağı fiyatı %26 düşerek 3.557 \$/ton'a, yağlı süttozu fiyatı %19 düşerek 3.384 \$/ton'a, yağsız süttozu %20 düşerek 2.976 \$/ton'a, çedar peyniri ise %16 düşerek 3.806 \$/ton'a gerilemiştir.

1.6.5. 2012 Yılındaki Gelişmeler

2012 yılı ilk aylarından itibaren süt fiyatlarının makul düzeyde seyretmesi ve dünyanın bir çok bölgesindeki olumlu hava koşulları, global süt ve süt ürünleri üretimini artırmış ve üretimdeki bu artış da uluslararası ticari faaliyetleri olumlu yönde etkilemiştir. Çin'in süt ürünleri ithalat miktarını artırması, ihracatçıları kendi ülkelerindeki üretim artışı karşısında rahatlatmıştır. Bunun yanında Güney Batı Asya, Orta Doğu ve Güney Afrika ülkelerinin süt ve süt ürünlerine olan güçlü talepleri fiyatlarda olumlu etki yaratmıştır. Ancak söz konu bölgelerde yer alan ülkelerin taleplerinin yüksek olması ihracatçı ülkelerdeki üretim fazlası sütün tamamını ithal etmek için yeterli olmadığından, bu ülkelerdeki süttozu stokları artmış ve bu artış da yılın ikinci çeyreğinde fiyatları aşağıya doğru baskılamıştır. 2012 yılının ilk yarısında tereyağı fiyatları ton başına 1000 \$ gerileyerek 2.970 \$/tona düşmüştür. Benzer şekilde yağsız ve yağlı süttozu fiyatları ton başına sırasıyla 600 \$ ve 800 \$ gerileyerek yağsız süttozu 2.860 \$/ton ve yağlı süttozu 2.800 \$/tona gerilemiştir.

2.

**2012
TÜRKİYE
SÜT SEKTÖR
İSTATİSTİKLERİ**

2. TÜRKİYE SÜT SEKTÖR İSTATİSTİKLERİ

2.1. Hayvan Varlığı

2.1.1. Büyükbaş ve Küçükbaş Hayvan Varlığı

Günümüzde bireylerin beslenme konusunda daha bilinçli hale gelmesi ve hayvansal ürünlerin yeterli ve dengeli beslenmede hayati öneme sahip olmasıyla, tüm dünyada olduğu gibi ülkemizde de hayvancılık önemli bir yere sahip olmuştur. Bunun yanında kırsal kalkınmayı destekleme programları ve hayvancılığa verilen desteklerle hayvancılık faaliyetleri ticari açıdan da daha cazip hale gelmiştir. Ülkemizde hayvancılık faaliyetlerindeki artış ve sektördeki büyüme; ulusal gelirin ve istihdamın artırılması, diğer sektörlerle hammadde sağlamasıyla ülke ekonomisine sağladığı katkının artması, istikrarlı kalkınmaya sağladığı katma değerle artış, kentsel göçü ve bunun ortaya çıkardığı sosyal problemleri azaltması gibi sosyal ve ekonomik birçok sorunun çözümüne katkı sağlamaktadır.

Tablo 25. Büyükbaş ve Küçükbaş Hayvan Sayıları (Baş)

Yıllar	Sığır	Manda	Büyükbaş Toplam	Koyun	Keçi	Küçükbaş Toplam
2002	9.803.498	121.077	9.924.575	25.173.706	6.780.094	31.953.800
2003	9.788.201	113.356	9.901.458	25.431.539	6.771.675	32.203.214
2004	10.069.346	103.900	10.173.246	25.201.155	6.609.937	31.811.092
2005	10.526.440	104.965	10.631.405	25.304.325	6.517.464	31.821.789
2006	10.871.364	100.516	10.971.880	25.616.912	6.643.294	32.260.206
2007	11.036.753	84.705	11.121.458	25.462.293	6.286.358	31.748.651
2008	10.859.942	86.297	10.946.239	23.974.591	5.593.561	29.568.152
2009	10.723.958	87.207	10.811.165	21.749.508	5.128.285	26.877.793
2010	11.369.800	84.726	11.454.526	23.089.691	6.293.233	29.382.924
2011	12.386.337	97.632	12.483.969	25.031.565	7.277.953	32.309.518
2012*	13.979.152	107.113	14.086.265	27.455.878	8.394.037	35.849.915

Kaynak: TÜİK, İVA, 2013

*Geçici

2012 yılı itibarıyla toplam sığır varlığımız son 10 yıldaki en yüksek oranla, %12,8, artış göstererek 14 milyon başa ulaşmıştır. Dünyada olduğu gibi ülkemizde de keçi sütünden elde edilen ürünlere olan talepteki artışla keçi yetiştiriciliği önem kazanmıştır. Bir önceki yıla göre %15,3 oranında artan toplam keçi varlığı, sığır, manda ve koyun ile kıyaslandığında yüzdesel olarak en yüksek artışın görüldüğü tür olmuştur.

Tablo 26. Tür ve Irklara Göre Hayvan Sayıları, 2012* (baş)

	Sayı	Büyükbaş, Küçükbaş ve Diğer Hayvan Sayıları İçerisindeki Payı (%)	Toplam Hayvan Sayısı İçerisindeki Payı (%)	Değişim (%)
Toplam	49.936.180		100,00	
Büyükbaş	14.086.265	100,00	28,2	12,8
Sığır	13.979.152	99,23	27,9	12,8
Kültür	5.751.396	40,8	11,51	18,9
Kültür Melezi	5.787.588	41,08	11,58	13,02
Yerli	2.440.168	17,3	4,88	0,45
Manda	107.113	0,76	0,21	9,7
Küçükbaş	35.849.915	100,00	71,79	10,9
Koyun	27.455.878	76,58	54,98	9,6
Merinos	1.510.829	5,5	3,02	27,3
Yerli	25.945.049	94,4	51,9	8,9
Keçi	8.394.037	23,4	16,8	15,3
Kıl Keçisi	8.231.800	98,06	16,4	15,5
Tiftik Keçisi	162.237	1,93	0,32	7,3

Kaynak: TÜİK, İVA, 2013

*Geçici

2.1.2. Sağılan Hayvan Varlığı

Doğum yapmış hayvan sayıları baz alınarak değerlendirilen sağılan hayvan sayısına ilişkin 2012 yılı verilerine göre sağılan hayvan sayısı artmıştır. Ülkemizde süt hayvancılığı; sığır verim seviyelerinin yükseltilmesi, bakım ve besleme koşullarının iyileştirilmesi ve üreticilerin süt hayvancılığı konusunda bilinçlenmesi ve ihtisaslaşmasıyla daha cazip hale gelmiş ve dolayısıyla sağılan toplam hayvan varlığında artış görülmüştür.

Tablo 27. Sağılan Hayvan Sayıları (Baş)

Yıllar	Sığır	Koyun	Keçi	Manda	Toplam
2002	4.392.568	13.637.193	3.553.438	51.626	21.634.825
2003	5.040.362	12.477.217	3.126.656	57.378	20.701.613
2004	3.875.722	9.919.191	2.476.574	39.362	16.310.848
2005	3.998.097	10.166.091	2.426.993	38.205	16.629.386
2006	4.187.931	10.245.894	2.420.642	36.353	16.890.820
2007	4.229.440	10.109.987	2.263.630	30.460	16.633.517
2008	4.080.243	9.642.170	1.997.689	32.610	15.751.542
2009	4.133.148	9.407.866	1.830.814	32.361	15.404.189
2010	4.361.841	10.583.608	2.582.539	35.632	17.563.350
2011	4.761.142	11.561.143	3.033.111	40.218	19.395.614
2012*	5.228.251	13.104.801	3.524.987	46.815	21.904.854

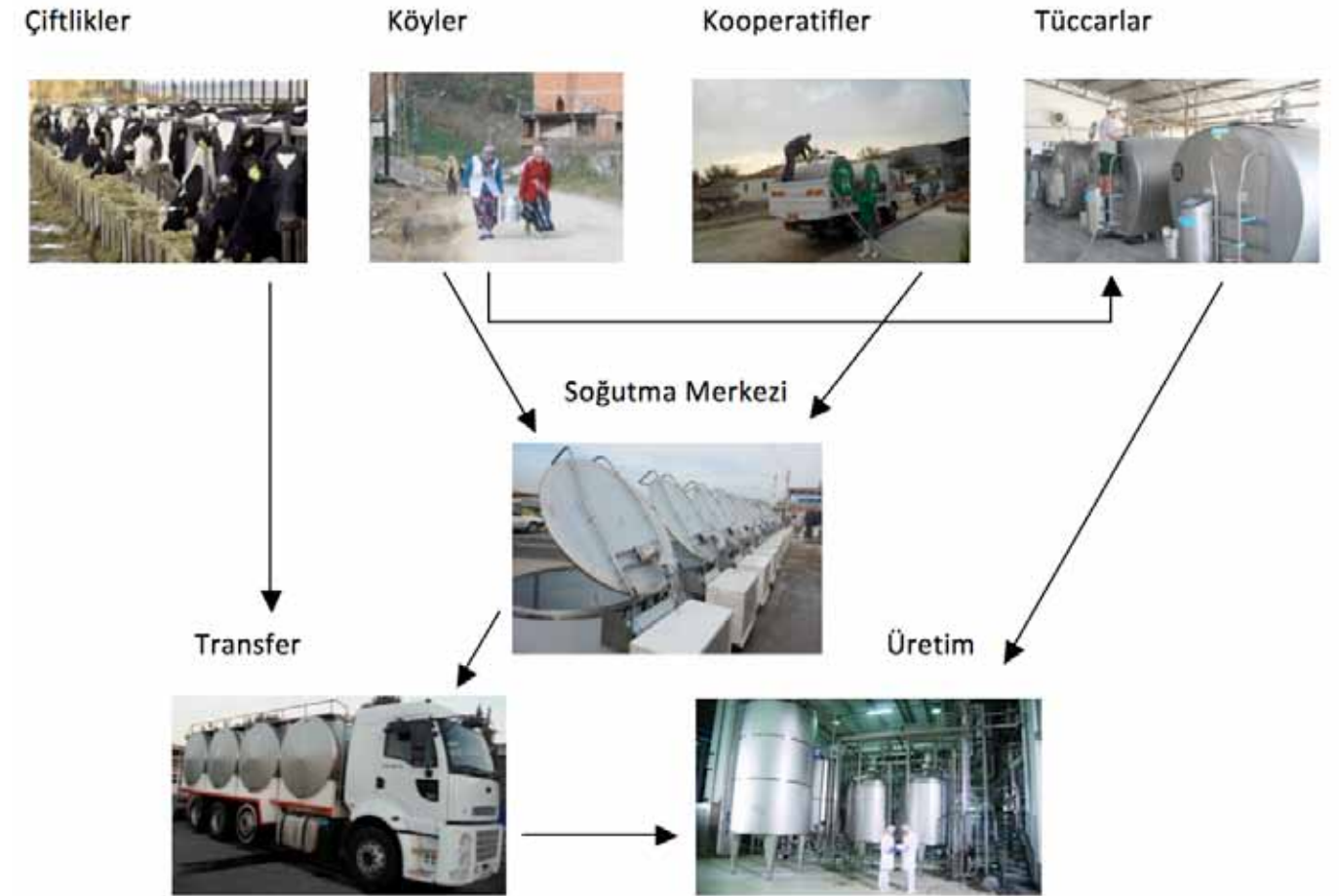
Kaynak: TÜİK, 2012 İVA Verileri

*Geçici

2012 yılında sağılan sığır varlığı bir önceki yıla göre %9,8 artışla 5,2 milyon başa ulaşmıştır. Benzer artış miktarları diğer türler sağılan hayvan varlığında da görülürken, özellikle sağılan koyun mevcudu bir önceki yılda görülen artış miktarının üzerinde, yaklaşık %13,3 oranında gerçekleşmiştir. 2011 yılında sağılan hayvan mevcudunun toplam hayvan varlığı içindeki oranı %42,9 olarak hesaplanırken, 2012 yılında toplam hayvan varlığının %43,8'ini sağmal hayvanlar oluşturmaktadır.

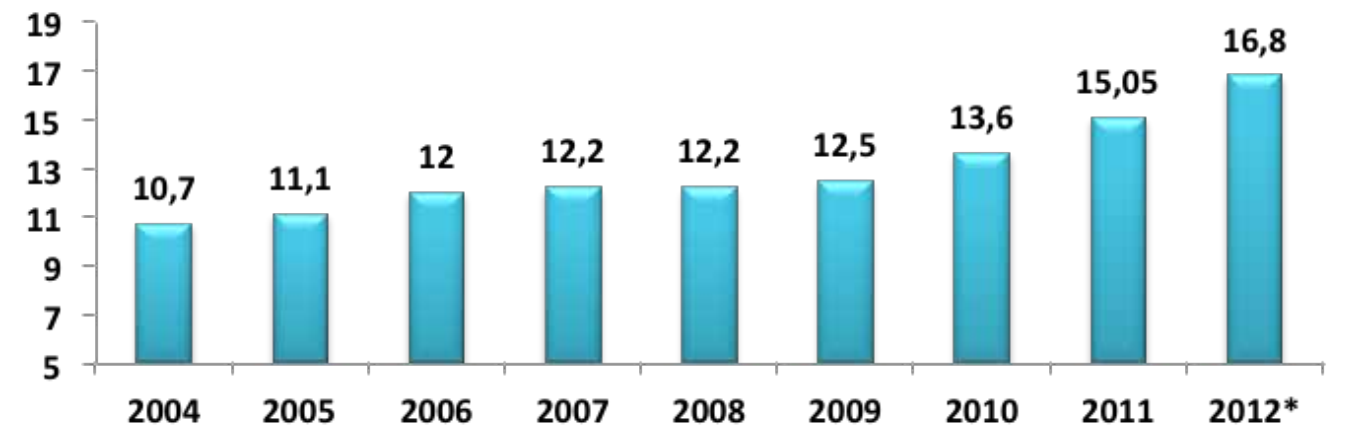
2.2. SÜT ÜRETİMİ

Çiğ Süt Tedariki

Ülkemizde süt üretimi hayvan varlığı ve laktasyon verimlerindeki artışa paralel olarak artış göstermektedir. Artış oranı 2011 yılında bir önceki yıla göre %11,2 iken, 2012 yılı toplam süt üretimimiz bir önceki yıla oranla %12 artışla ve 16.862.956 milyon ton civarında olduğu tahmin edilmektedir. Toplam üretim miktarının yaklaşık %91,4'ünü inek sütü oluştururken; %5,9'unu koyun sütü, %2,4'ünü keçi sütü ve %0,26'sını manda sütü oluşturmaktadır.¹

Grafik 29. 2004-2012 Toplam Süt Üretim Miktarı (Milyon Ton)

Kaynak: TÜİK, Gıda, Tarım ve Hayvancılık Bakanlığı, 2013

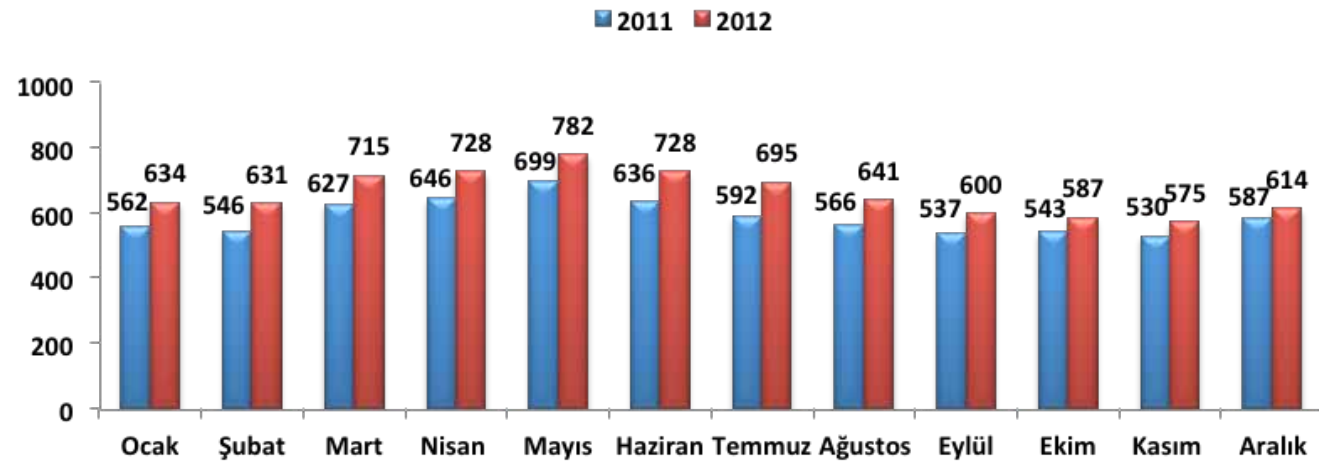
*Geçici

1) Tahmin

TÜİK tarafından aylar bazında yayınlanan süt ve süt ürünleri üretim istatistiklerine göre 2012 yılında entegre süt işletmeleri tarafından toplanan inek sütü miktarı toplamı 7.932.485 tondur. Ülkemiz süt sektörünün en önemli sorunlarından birini kayıt dışı süt üretimi oluşturmaktadır. 2011 yılında inek sütü üretimindeki kayıtlılık oranı %51,2 iken, 2012 yılı bu oranın %51,5 olduğu tahmin edilmektedir. Süt işletmeleri tarafından toplanan koyun, keçi ve manda sütü miktarlarının toplam üretim miktarına oranı ise inek sütündeki orandan daha düşüktür. 2012 yılında süt işletmeleri tarafından toplanan koyun sütü miktarı 25.609 ton iken, keçi sütü 46.413 ton ve manda sütü 1.197 ton'dur.

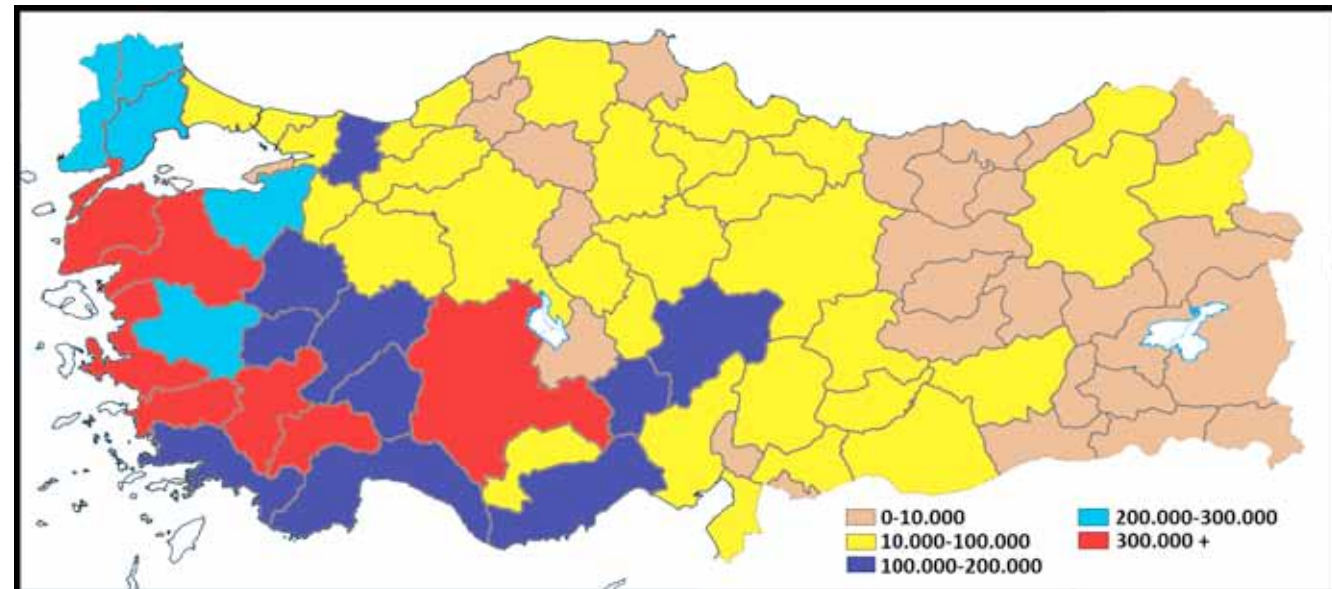
Grafik 30. Aylar Bazında Entegre Süt İşletmeleri Tarafından Toplanan İnek Sütü Miktarı (Bin Ton)

Kaynak: TÜİK, 2013

Entegre süt işletmeleri tarafından toplanan süt miktarının illere göre dağılımında, süt üretiminin en yoğun olduğu bölgeler Ege, Trakya, Akdeniz ve İç Anadolu'nun güneyidir. Sırasıyla İzmir, Balıkesir, Konya, Aydın, Çanakkale, Denizli, Burdur yıllık 300.000 tondan fazla sütün toplandığı iller olurken; Tekirdağ, Edirne, Kırklareli gibi Trakya Bölgesi illeri ile Bursa, Manisa ve Aksaray da 2012 yılında önemli süt üretim merkezileri olmuştur.

İllere Göre Toplanan Süt Miktarları (Ton/Yıl)

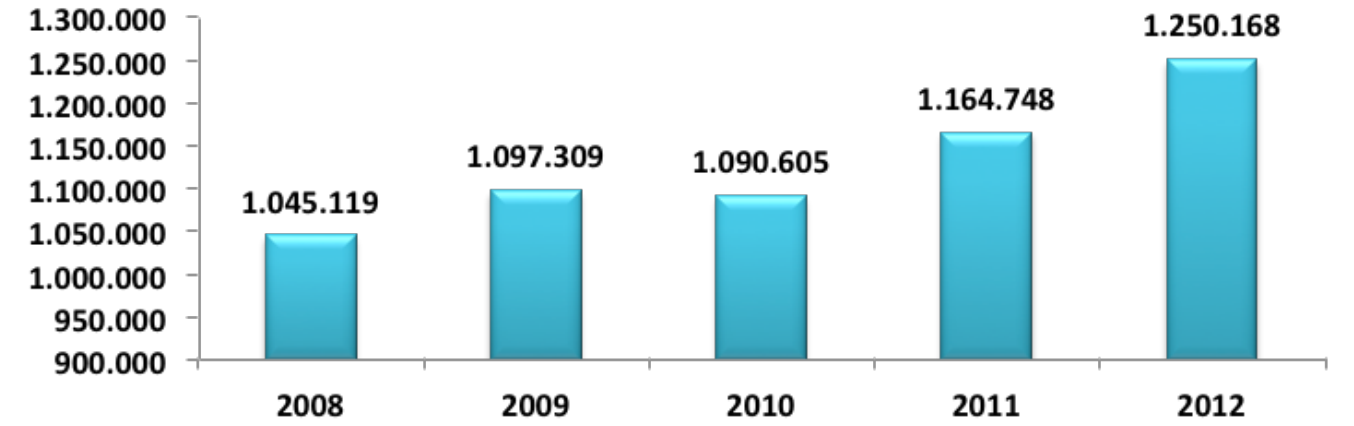

Kaynak: Türkiye Süt Üreticileri Merkez Birliği, 2013

2.2.1. İçme Sütü Üretimi

2012 verilerine göre ülkemizde içme sütü üretim miktarı %7,3 artmış ve 1,25 milyon ton olmuştur. TÜİK tarafından aylar bazında ve yıllık olarak toplam içme sütü üretim miktarları yayınlanmaktadır. Bu konudaki istatistiklere konu olan süt miktarı, yalnızca sanayide ısıtılmış ve paketlenmiş kutu sütleri kapsarken kayıt altına alınmayan süt söz konusu miktara dahil edilmemektedir. Bu kapsamda ileriki bölümlerde de ele alınacak olan içme sütü tüketim değerleri yalnızca kayıtlı içme sütü miktarları üzerinden hesaplanmaktadır.

Grafik 31. İçme Sütü Üretimi (Ton)

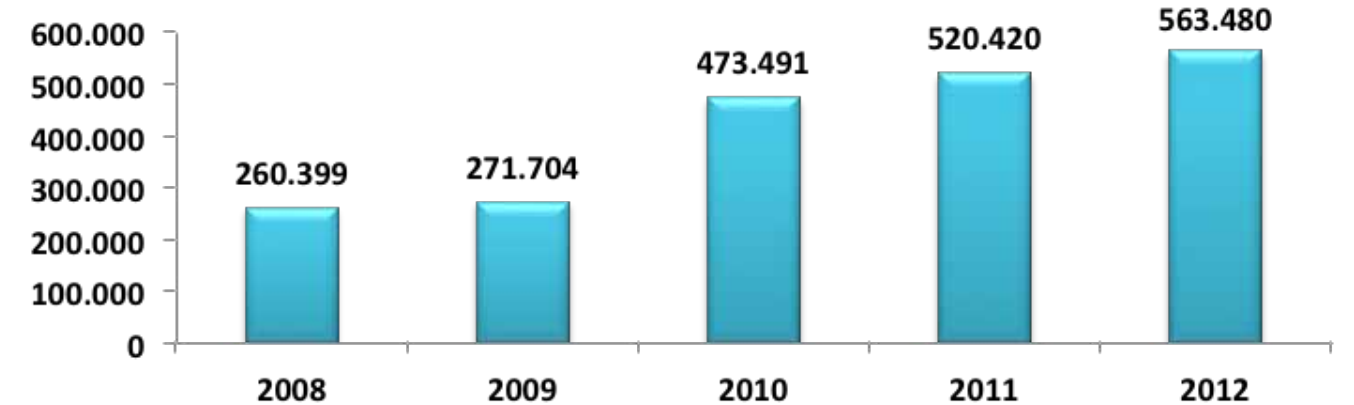
Kaynak: TÜİK, 2013

Sütün oda sıcaklığında saklanabilmesi amacıyla normal depolama şartlarında bozulmaya neden olacak tüm mikroorganizmaları ve sporları yok eden ve süte en az 135 °C'de 1 saniye süreyle ısıtılmış işlem uygulandığı UHT (Ultra High Temperature) teknolojisi, ülkemizde en yaygın olarak üretilen içme sütü üretim tekniğini oluşturmaktadır. Üretilen toplam içme sütü miktarının yaklaşık %90'ı (1.125.060 ton) UHT kutu sütler oluştururken, kalan 125.100 ton içme sütünü ise, 72 °C'de 15 saniye veya 63 °C'de 30 dakika süreyle süte ısıtılmış işlem uygulandığı pastörize sütlerdir.

2.2.2. Peynir Üretimi

Ülkemiz kahvaltılık kültüründe önemli bir yere sahip olan peynir, üretimi modern süt işleme tesislerinde ve mandıra olarak tabir edilen işletmelerde gerçekleştirilen en temel süt ürünleri arasındadır. Çeşitli kaynaklara göre dünyada toplam 2 bin ile 4 bin arasında peynir çeşidi olduğu belirtilirken, Kafkas Üniversitesi tarafından yapılan bir araştırmaya göre Türkiye'de 193 çeşit peynir üretimi gerçekleştirilmektedir.

Grafik 32. Peynir Üretimi (Ton)

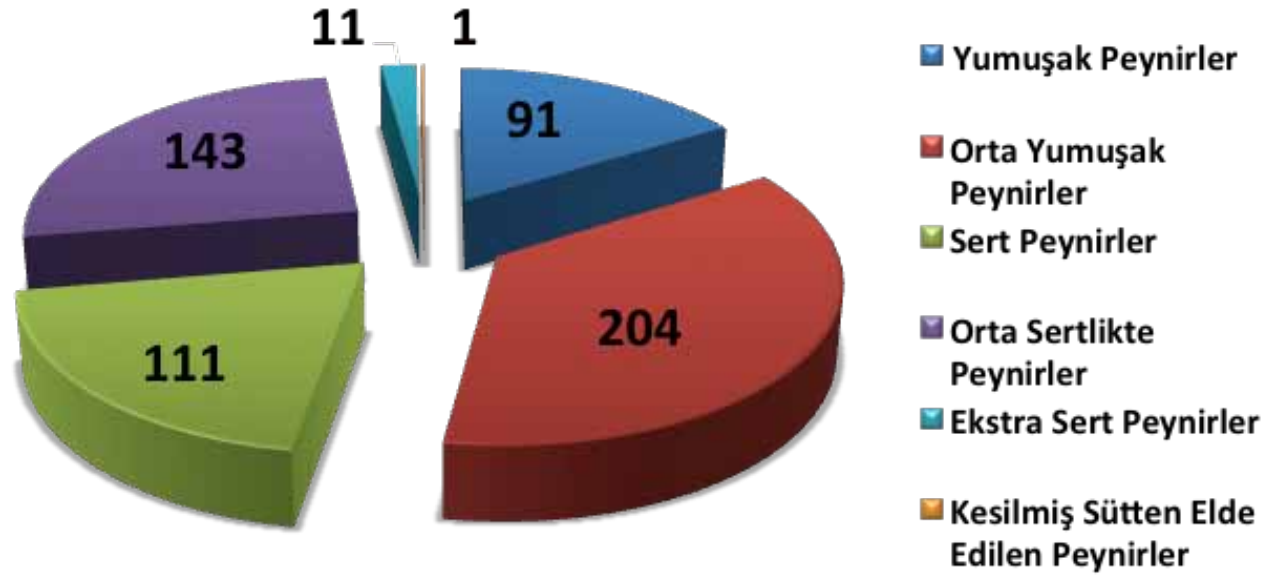

Kaynak: TÜİK, 2013

2012 yılında toplam peynir üretim miktarı bir önceki yıla göre %8,3 artış göstererek 563.480 ton olmuştur. Ülkemizde üretilen toplam peynir miktarının yaklaşık %96'sı (539.144 ton) inek sütünden elde edilmektedir. Kalan kısmın 315 tonu koyun sütü, 514 tonu keçi sütü, 8 tonu manda sütü ve 23.500 tonu ise karışık sütte elde edilen peynirlerdir.

Grafik 33. Sertlik Derecesine Peynir Üretim Miktarları (Bin Ton)

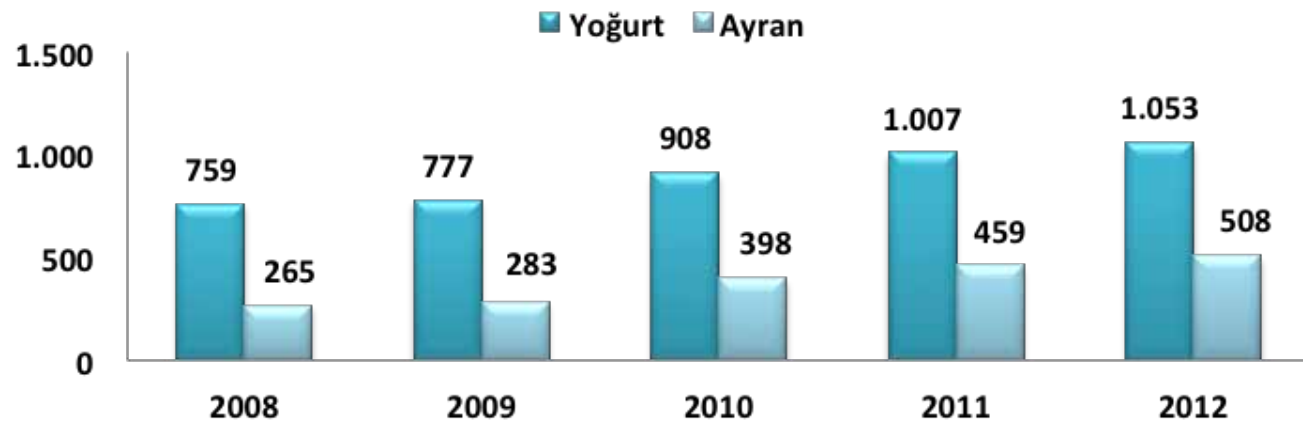

Kaynak: TÜİK, 2013

2.2.3. Yoğurt ve Ayrar Üretimi

Yoğurt ve ayrar üretim miktarları her yıl artış göstermektedir. 2012 yılında yoğurt üretimi %4,5 artmıştır. Özellikle yaz aylarında üretiminde artış görülen ayrar ise 2012 yılındaki toplam üretim miktarı bir önceki yıla göre %10,7 artarak 508.444 ton olmuştur.

Grafik 34. Ayrar ve Yoğurt Üretim Miktarı (Ton)

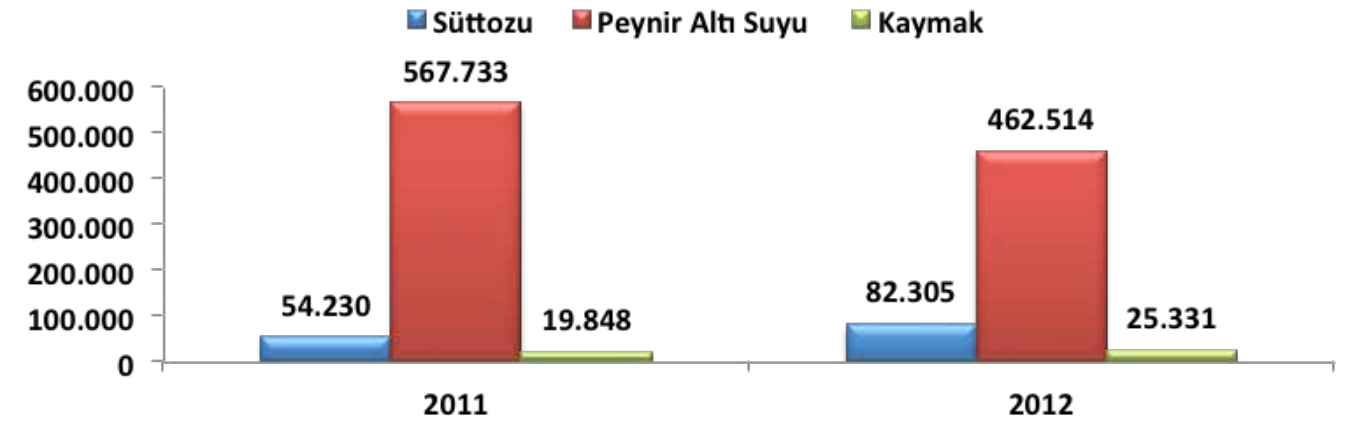

Kaynak: TÜİK, 2013

2.2.4. Süttozu, Peynir Altı Suyu ve Kaymak Üretimi

Süttozu; yağlı, yağsı kısmen veya tamamen alınmış sütte, kremadan veya bu ürünlerin karışımından suyun uzaklaştırılması ile elde edilen ve son üründe nem içeriğinin ağırlıkça en fazla %5 oranında olduğu katı üründür (Tebliğ No: 2008/51). Süttozu; çikolata, bisküvi ve pasta yapımında, dondurma ve şekerleme imalatında, hazır çorbalar gibi kurutulmuş hazır ürünlerin yapımında, hayvan mamalarında ve kozmetik ürünler de dahil olmak üzere pek çok sektörde kullanılmaktadır.

Grafik 35. Süttozu, Peynir Altı Suyu ve Kaymak Üretimi (Ton)

Kaynak: TÜİK, 2013

TÜİK tarafından 2013 yılı Ocak ayından itibaren yayınlanmaya başlayan yağlı ve yağsı süttozu üretim rakamlarına göre, 2012 yılında toplam süttozu üretimi bir önceki yıla göre %51,8 artarak 82.305 tona ulaşmıştır. 2011 yılında 19.382 olan tam yağlı süttozu üretimi 2012 yılında %81,2 artarak 35.119 ton; 34.848 ton olan yağsı süttozu ise 2012 yılında %41,2 artarak 49.199 ton olmuştur.

Peynir Altı Suyu, peynir ve kazein üretimi esnasında çöktiden süzülerek elde edilen proteince zengin bir üründür. Peynir altı suyu önceki dönemlerde yalnızca atık olarak değerlendirilmiş ve organik madde içeriği nedeniyle çevre kirliliği sorunuyla karşılaşmıştır. Eskiden sadece hayvan gıdası veya gübre olarak sıvı halde kullanılabilen peynir altı suyu günümüzde kurutma, konsantre etme veya fermentasyon gibi gelişen teknolojik imkanlarla gıda sektörünün farklı alanlarında kullanılmaktadır. Gıdaların özellikle protein değeri başta olmak üzere besin değerlerini yükseltmek için, bebek mamalarında, bisküvide, çikolatada, işlenmiş et ürünlerinde, hamur işi ve ekmek yapımı gibi pek çok alanda kullanılabilmektedir.

Kaymak üretimi 2012 yılında bir önceki yıla göre %27,6 artmış ve 25.331 ton olarak hesaplanmıştır. Üretilen toplam kaymak miktarının %81,4'ünü yağ içeriği %29'dan fazla olan kaymaklar oluştururken, kalan 4.700 tonluk üretim miktarı yağ içeriği %29'dan az olan kaymaklardır.

2.2.5. Tereyağı ve Koyulaştırılmış (Konsantre) Süt Üretimi

En az %82 süt yağı içeriğine sahip olan ve süt, krema ya da yoğurdun değişik şekillerde işlenmesiyle elde edilen tereyağının modern işletmelerdeki yapımında genel olarak krema hammadde olarak kullanılmaktadır. Diğer süt ve süt ürünlerinde olduğu gibi tereyağı üretimimizde de her geçen yıl artış olmaktadır. 2011 yılında 35.000 ton civarında olduğu tahmin edilen tereyağı üretimimiz, TÜİK verilerine göre 2012 yılında yaklaşık %15 artış göstererek 40.139 ton olarak hesaplanmıştır.

Koyulaştırılmış (konsantre) süt, ilgili mevzuatta, "Yağlı, yağı kısmen veya tamamen alınmış süttten veya bu ürünlerin karışımından suyun doğrudan kısmi olarak uzaklaştırılması ile elde edilen, içine süttozu ve/veya krema katılabilen, şekerli veya şekerli olmayan sıvı ürünü" şeklinde tanımlanmıştır ve özelliğine göre ağırlıkça %1-15 arasında süt yağına sahiptir. TÜİK tarafından aylar bazında üretim miktarı yayınlanmakta olan koyulaştırılmış süt üretim istatistiklerine göre 2012 yılı toplam üretim miktarı 3.947 tondur.

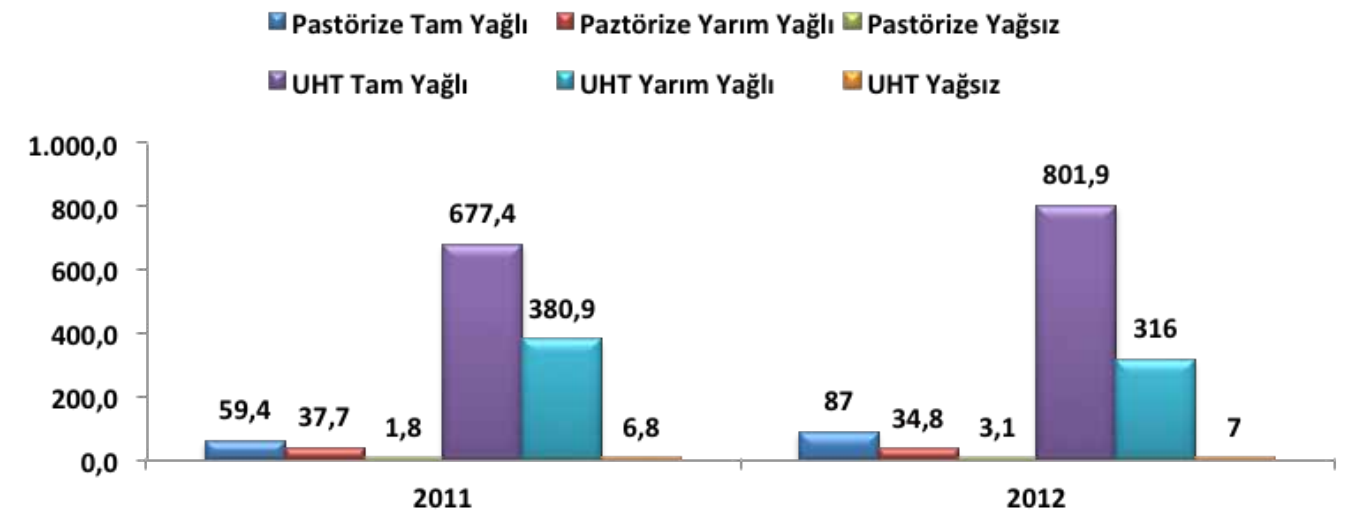
2.3. TÜRKİYE'DE SÜT VE SÜT ÜRÜNLERİ TÜKETİMİ

Türkiye'de süt ve süt ürünleri tüketimine ilişkin net veriler bulunmamakla beraber, içme sütü ve diğer süt ürünlerinde kişi başı yıllık tüketim miktarları tahmini olarak hesaplanmaktadır. Daha önceki bölümlerde de ele alındığı üzere, süt üretimimizdeki kayıt dışılık süt ve süt ürünlerine ilişkin tüketim miktarlarının hesaplanmasında güçlük yaratmaktadır. Belirli bir birim ağırlıktaki süttten farklı süt ürünlerinin elde edilmesi, söz konusu birim miktara ilişkin tüketim hesaplamasında mükerrerliğe sebep olmaktadır. Bunun yanında; kayıtlı süt üretim miktarları üzerinden hesaplanan tüketim değerleri haricinde üreticinin öz tüketim payı, akraba ve yakın çevresi ile paylaştığı ya da gönderdiği miktar ve her ne kadar tüketim istatistiklerini saptıracak oranlarda olmasa da yine üreticinin kendi pazarladığı süt miktarı ülkemizde kişi başı yıllık süt ve süt ürünleri tüketim hesaplamasında karşılaşılan güçlüklerdir.

2.3.1. İçme Sütü Tüketimi

Ülkemizde toplamda 1.250.168 ton olan içme sütü üretim miktarının 1.125.060 tonu (%90) UHT olarak piyasaya sunulurken, kalan miktar pastörize sütleri temsil etmektedir.

Grafik 36. İçme Sütü Üretim Miktarları (Bin Ton)

Kaynak: TÜİK, 2013

Gelir artışı, kentleşme ve bireylerin beslenme konusunda daha bilinçli tercihler yapması sonucu artan talep modern tesislerde üretilen süt ve süt ürünleri miktarının artmasını sağlamıştır. Ülkemizde kayıtlı içme sütü üretim miktarları ve dış ticaret verileri ile entegre süt işletmeleri tarafından toplanan süt miktarı haricinde kalan süttün miktarı ele alındığında kişi başı içme sütü tüketimi yaklaşık 33,1 kg olduğu tahmin edilmektedir*.

* Hayvan beslemede kullanılan süt miktarı hariç

2.3.2. Peynir ve Yoğurt Tüketimi

Türkiye'de en yoğun olarak tüketilen süt ürünlerinden biri de peynirdir. Yıllar itibariyle üretimine paralel olarak tüketiminde de artış olan ve en yüksek pazar payına sahip peynir çeşidi beyaz peynirdir. 2012 yılı itibariyle 563.480 ton olarak hesaplanan toplam peynir üretim miktarımız, toplamda 8 milyon ton olan entegre süt işletmeleri tarafından toplanan inek, koyun, keçi ve manda sütü haricindeki süt üretim miktarı ile peynir ithalat ve ihracatımızın da dahil edildiği bir hesaplama ile kişi başına düşen yıllık peynir tüketim miktarımız 14,7 kg olduğu tahmin edilmektedir*.

Kültürümüzde önemli bir yere sahip olan yoğurt, içme sütünden sonra entegre süt işletmeleri tarafından toplanan süt miktarının en çok işlendiği süt ürünüdür. 2012 yılında üretimi %4,5 artarak 1.052.657 ton olarak hesaplanan yoğurdun yıllık kişi başı tüketim miktarı da 2012 yılında az da olsa artış göstermiştir. İçme sütü ve peynir tüketim rakamlarıyla benzer bir hesaplama ile 2012 yılı kişi başı yoğurt tüketimi 28 kg olarak hesaplanmıştır*.

2.4. ÇİĞ SÜT VE YEM FİYATLARI

2.4.1. Karma Yem Üretimi

Ülkemiz büyük ve küçükbaş hayvancılığındaki gelişmelere bağlı olarak yem sektörü de hem teknolojik olarak gelişmiş hem de üretim miktarı artmıştır.

Tablo 28. Yıllar İtibariyle Büyük ve Küçükbaş Kesif Yem Üretimi

Yıllar	BÜYÜK-KÜÇÜKBAŞ YEMLERİ		
	Miktar-Ton	Değişim (%)	Toplam Karma Yem İçindeki Pay(%)
2002	2.625.624	-2	50,7
2003	3.015.949	15	51,5
2004	3.664.651	22	53,1
2005	3.718.610	1	54,4
2006	4.516.646	21	60,5
2007	5.447.210	21	59,5
2008	5.378.060	-1	56,3
2009	5.110.492	-5	54,3
2010	6.301.645	23	54,8
2011	7.279.252	16	55,3
2012	8.078.771	11	55,8
2002-2012 Değişim	5.453.147	207	

Kaynak: Türkiye Yem Sanayicileri Birliği, 2013

Üretilen ruminant yemleri içerisinde ise en yüksek üretim miktarı süt sığırları karma yemleri olmaktadır

* Hayvan beslemede kullanılan süt miktarı hariç

Tablo 29. Yıllar İtibariyle Sığır Süt Yemi Üretimi ve Değişimi

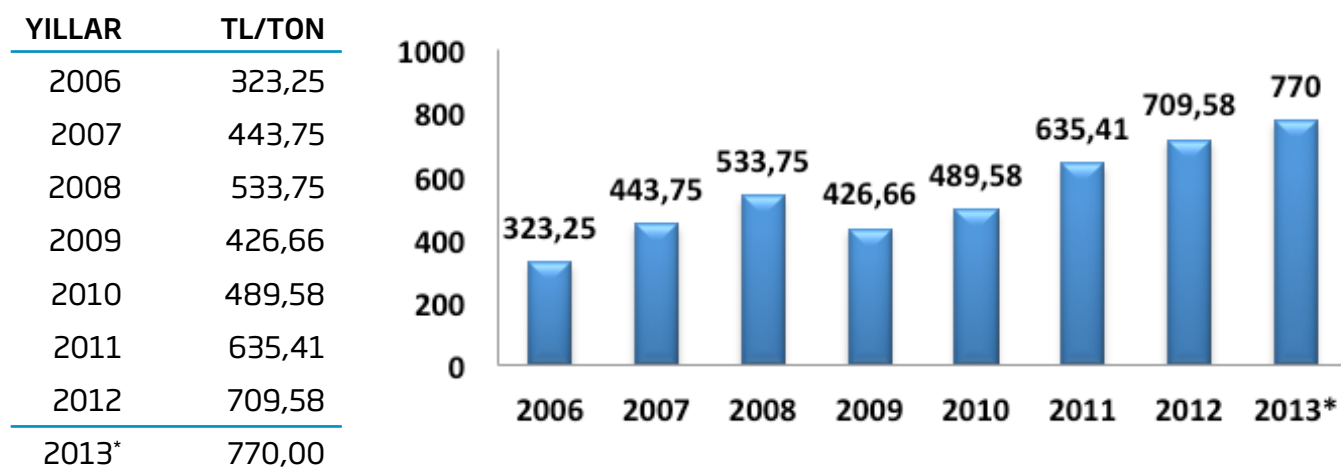
Yıllar	Ton	(%)
2002	1.538.763	9,5
2003	1.656.914	7,7
2004	2.009.545	21,3
2005	2.033.484	1,2
2006	2.369.301	16,5
2007	2.808.361	18,5
2008	3.044.542	8,4
2009	2.875.040	-5,6
2010	3.537.312	23,0
2011	3.898.019	10,2
2012	4.393.071	12,7
2002-2012 Değişim	2.854.308	185

Kaynak: Türkiye Yem Sanayicileri Birliği, 2013

Karma yem fiyatları, kullanılan hammadde fiyatına göre değişmekte olup, özellikle ithal edilen hammaddelerin artması nedeniyle yıldan yıla karma yem fiyatları da artmaktadır. Türkiye Yem Sanayicileri Birliği'nden elde edilen yem fiyatları Grafik 37'de verilmiş olup bu fiyatlara KDV dahil değildir.

2.4.2. Karma Yem Fiyatları (Süt Yemi)

Grafik 37. Karma Yem Fiyatları

Kaynak: Türkiye Yem Sanayicileri Birliği, 2013

*ilk 3 ayın ortalaması alınmıştır.

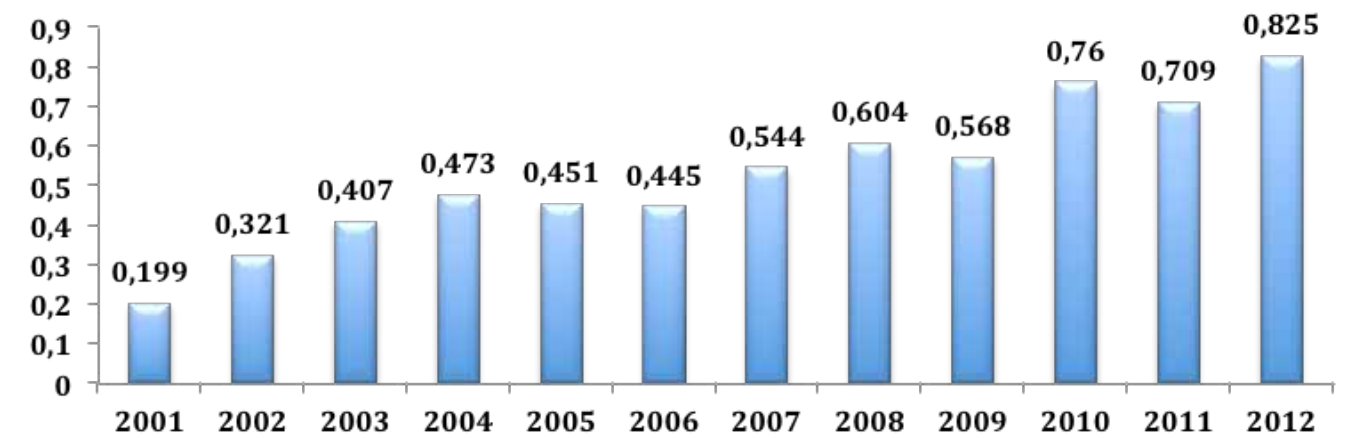
2.4.3. Çiğ Süt Fiyatları

Yıllar itibariyle çiğ süt fiyatları Tablo 30'da verilmektedir.

Tablo 30. Yıllar İtibariyle Çiğ Süt Fiyatları

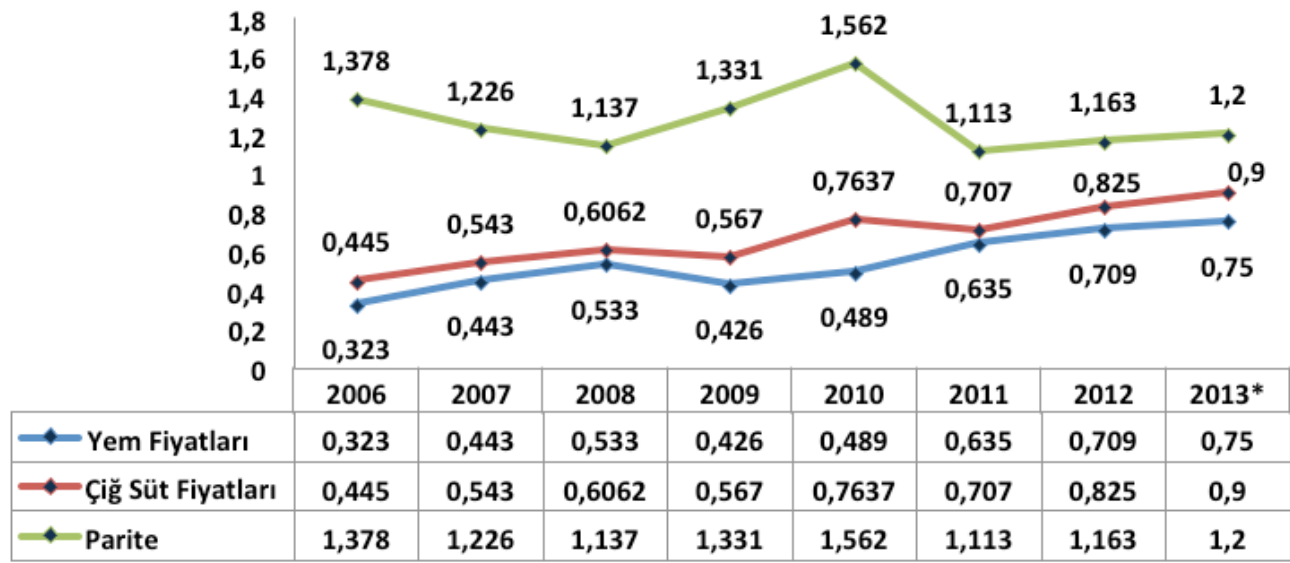
	OCAK	ŞUBAT	MART	NİSAN	MAYIS	HAZ.	TEM	AĞUS.	EYLÜL	EKİM	KASIM	ARALIK	ORT
2002	0.266	0.266	0.266	0.320	0.320	0.320	0.320	0.320	0.320	0.380	0.380	0.380	0,321
2003	0.401	0.401	0.401	0.401	0.401	0.401	0.401	0.401	0.401	0.425	0.425	0.425	0,407
2004	0.470	0.470	0.470	0.450	0.450	0.450	0.455	0.455	0.455	0.518	0.518	0.518	0,473
2005	0.500	0.500	0.500	0.430	0.430	0.430	0.432	0.432	0.432	0.442	0.442	0.442	0,451
2006	0.443	0.443	0.443	0.432	0.432	0.432	0.440	0.440	0.440	0.465	0.465	0.465	0,445
2007	0.487	0.487	0.487	0.487	0.487	0.487	0.540	0.540	0.540	0.660	0.660	0.660	0,544
2008	0.660	0.630	0.630	0.565	0.565	0.565	0.635	0.635	0.635	0.625	0.565	0.565	0,604
2009	0,500	0,500	0,500	0,500	0,500	0,500	0,590	0,590	0,590	0,658	0,658	0,725	0,568
2010	0,850	0,850	0,850	0,735	0,735	0,735	0,735	0,735	0,735	0,735	0,735	0,735	0,76
2011	0,735			0,64			0,64		0,74	0,80			0,709
2012	0,80			0,80			0,80		0,80	0,90			0,825
2002-2012 Değişim (%)	157												

Grafik 38. Yıllar İtibariyle Çiğ Süt Fiyatları

2.4.4. Çiğ Süt Yem Paritesi

Grafik. 39. Çiğ Süt / Yem Paritesi

* Mart ayı

2.5. SÜT İŞLETME SAYILARI VE TARIMSAL İSTİHDAM

Türkiye tarım sektörü, nüfusun %15,5'ini istihdam etmektedir. Tarımsal etkinlikler içinde ise hayvancılığın payı %30 civarındadır. Hayvancılık yapmakta olan işletmelerin 1.382.080 adedini süt hayvancılığı işletmeleri oluşturmaktadır. İşletmelerin kapasitelerine göre dağılımında %59'luk payı 1-5 hayvan sayısına sahip işletmeler almaktadır.

Çiğ süt üretimi tarımsal üretim içinde önemli bir paya sahiptir. Sektör üretim yapısı küçük işletmelerden oluşmasına karşın son yıllarda büyük işletme yatırımları hız kazanmış ve buna bağlı olarak çiğ süt üretimi artmıştır.

2.5.1. İşletme Sayıları

Türkiye'deki süt üretimine ilişkin toplam işletme sayısı diğer ülkelere kıyasla oldukça yüksektir. Ancak işletmelerin sahip oldukları hayvan sayısına göre kapasiteleri gruplandırıldığında ülkemizde çok sayıda küçük ölçekli süt işletmesi olduğu görülmektedir. AB üye ülkelerinde çiftlik başına düşen süt ineği sayısı 32,2 baş iken, Türkiye'de bu ortalama 4,5 baş civarındadır.

Tablo 31. Kapasitelerine Göre Süt İşletmesi Sayıları

Kapasitelerine Göre Süt Sığırılığı İşletmeleri ve Hayvan Sayıları		
Büyükbaş hayvan sayısına göre işletme büyüklüğü (baş)	İşletme sayısı (Adet)	İşletmelerin kapasitelere göre dağılımı (%)
1-5	811.778	58.74
6-9	293.799	21.25
10-25	198.177	14.35
26-49	62.858	4.54
50-100	11.681	0.84
101-199	2.798	0.20
200+	1.190	0.08
Toplam	1.382.281	100

Kaynak: Gıda, Tarım ve Hayvancılık Bakanlığı, 2013

Ülkemizde 1,3 milyon olan süt işletme sayısının %80'ini 1-10 baş arası hayvana sahipken, işletmelerin %20'lik bir kısmı 10 ve daha fazla hayvana sahip çiftlerden oluşmaktadır. İşletmelerin sahip oldukları hayvan sayılarına göre küçük ölçekli olması; girdi maliyetlerinin yüksek olmasına, süt verimi yüksek sığır ırklarının temininde güçlüklerle, süt ve ürünlerinin pazarlanması ve genel anlamda süt sığırıcılığının etkinliği ve verimliliğinin sağlayacak olan örgütlenmede güçlüklerle neden olmaktadır.

2.6. SÜT VE SÜT ÜRÜNLERİ DIŞ TİCARETİ

2.6.1. İhracat

Tablo 32. Süt ve Süt Ürünleri İhracatı

		2011		2012	
	IHRACAT	IHRACAT			
GTİP Altılı Kodu	GTİP Altılı Adı	Miktar (kg)	Değer (\$)	Miktar (kg)	Değer (\$)
40110	SÜT, KREMA (KATI YAĞ <= % 1)	1.444.601	918.191	1.572.118	1.139.780
40120	SÜT, KREMA (KATI YAĞ ORANI % 1'İ GEÇEN %6'YI GEÇMEYEN)	7.695.976	5.746.127	8.801.439	7.041.477
40130	SÜT, KREMA (KATI YAĞ ORANI %6'YI GEÇEN)	6.571.067	11.994.571		
40140	SÜT, KREMA (%6 < KATI YAĞ = < %10, KONSANTRE EDİLMEMİŞ, KATKISIZ)			5.533.490	8.941.264
40150	SÜT, KREMA (%10 < KATI YAĞ = < %21, KONSANTRE EDİLMEMİŞ, KATKISIZ)			1.872.634	5.053.290
40210	SÜT, KREMA (TOZ, GRANÜL VS. KATI YAĞ ORANI %1, 5'TEN AZ)	8.349.643	25.455.428	274.203	505.258
40221	SÜT, KREMA (TOZ, GRANÜL VS. KATI YAĞ ORANI %1, 5'TAN FAZLA) (TATLANDIRICISIZ)	1.679.106	5.305.773	1.039.354	3.367.738
40229	SÜT, KREMA (TOZ, GRANÜL VS. KATI YAĞ ORANI %1, 5'TAN FAZLA) (DİĞER)	1.519	3.733	5.795	15.140
40291	SÜT, KREMA (TATLANDIRICI İÇERMEYEN)	384.177	1.445.863	219.355	1.909.845
40299	SÜT, KREMA (DİĞER ŞEKİLLERDE)	1.006.103	1.422.826	604.006	1.234.707
40310	YOĞURT (KONSANTRE EDİLMİŞ)	9.833.294	9.820.783	7.575.140	7.843.219
40390	YAYIK ALTI SÜT, PIHTILAŞMIŞ SÜT VE KREMA, KEFİR VS. (KONSANTRE EDİLMİŞ)	578.194	1.131.951	1.050.056	2.013.812
40410	PEYNİR ALTI SUYU VE TADİL EDİLMİŞ PEYNİR ALTI SUYU	14.437.425	13.715.575	18.806.900	18.560.989
40490	DİĞER PEYNİR ALTI SUYU	205.945	547.584	30.748	34.030
40510	TEREYAĞI	551.055	2.389.628	297.852	1.805.741
40520	SÜRÜLEREK YENİLEN SÜT ÜRÜNLERİ (% 39 = < KATI YAĞ < % 80)	60.987	495.455	73.728	553.254
40590	SÜTTEN ELDE EDİLEN DİĞER YAĞLAR	24.687	179.775	9.390	48.029
40610	TAZE PEYNİR (OLGUNLAŞMAMIŞ/ SERTLEŞMEMİŞ) VE LOR	8.562.929	29.366.082	10.560.151	35.795.871
40620	RENDELENMİŞ/TOZ HALİNE GETİRİLMİŞ HER CİNS PEYNİR	54.598	392.775	97.313	559.794
40630	ERİTME PEYNİRLER (RENDELENMEMİŞ/ TOZ HALİNE GETİRİLMEMİŞ)	11.789.640	40.932.959	12.021.822	39.536.705
40640	MAVİ DAMARLI PEYNİRLER	2.715	19.471	896	6.920
40690	DİĞER PEYNİRLER	10.115.395	43.486.100	12.474.232	53.068.981
210500	DONDURMA VE YENİLEN DİĞER BUZLAR	12.058.514	31.273.944	15.157.745	36.283.789
	GENEL TOPLAM	95.407.570	226.044.594	98.078.367	225.319.633

Kaynak: Ekonomi Bakanlığı, 2013

Türk Gümrük Tarife Cetvelinde süt ve süt ürünlerinin de dahil olduğu 4. Fasılda (Süt Ürünleri; Kuş Ve Kümes Hayvanlarının Yumurtaları; Tabii Bal; Tarifenin Başka Yerinde Belirtilmeyen Veya Yer Almayan Yenilebilir Hayvansal Menşeli Ürünler) yer alan ürünler için 2012 yılı ihracat miktarımız 545,5 milyon dolar iken, bunun 225 milyon dolarlık kısmını süt ve süt ürünleri oluşturmaktadır.

Süt ve süt ürünleri toplam ihracatımız içinde, dondurma ve yenilebilen diğer buzlar hariç tutulduğunda, en yüksek değer "Diğer Peynirler" (GTİP; 040690) grubuna ait olup; özellikle gravyer, çedar ve edam peynirleri bu grubun en çok ihraç edilen ürünleridir. Daha sonra sırasıyla Eritme Peynirler (GTİP; 040630) %17,5, Taze Peynirler (GTİP; 040610) %15,8 ve Peynir Altı Suyu ve Ürünleri (GTİP; 040410) %8,2 oranlarıyla ihracatta önemli paya sahip olmuşlardır.

2012 yılı süt ve ürünleri toplam ihracat miktarında 128,9 milyon dolar ihracat değeriyle en büyük paya sahip olan peynirde en önemli ihracat bölgelerimiz, Suudi Arabistan ve Irak'tır. Bu iki ülkeye toplam peynir ihracatımızın %60'ı yapılmaktadır.

UHT sütlerin de dahil olduğu 0401 tarife pozisyonlu "Süt ve Krema" ürünlerinde 2012 yılında 22,1 milyon dolarlık ihracat gerçekleştirilirken bu ihracatın %53'ünü Irak'a, %28'inin Libya'ya yapıldığı görülmektedir.

En önemli pazarımızı Mısır, Filipinler, Pakistan, Irak ve Güney Kore'nin oluşturduğu peynir altı suyunda ise toplam ihracat değeri 2012 yılında %30 artarak 18,6 milyon dolara ulaşmıştır.

2.6.2. İthalat

Tablo 33. Süt ve Süt Ürünleri İthalatı

		2011	2012		
	İTHALAT		İTHALAT		
GTIP Altılı Kodu	GTIP Altılı Adı	Miktar (kg)	Değer (\$)	Miktar (kg)	Değer (\$)
40130	SÜT, KREMA (KATI YAĞ ORANI %6'YI GEÇEN)	180.304	395.774		
40140	SÜT, KREMA (%6 < KATI YAĞ = < %10, KONSANTRE EDİLMEMİŞ, KATKISIZ)			44.810	33.873
40150	SÜT, KREMA (%10 < KATI YAĞ = < %21, KONSANTRE EDİLMEMİŞ, KATKISIZ)			299.110	850.098
40210	SÜT, KREMA (TOZ, GRANÜL VS. KATI YAĞ ORANI %1, 5'TEN AZ)	2.273.025	6.841.415	59.035	213.605
40221	SÜT, KREMA (TOZ, GRANÜL VS. KATI YAĞ ORANI %1, 5'TAN FAZLA) (TATLANDIRICISIZ)	404.927	1.539.328	14.415	53.924
40229	SÜT, KREMA (TOZ, GRANÜL VS. KATI YAĞ ORANI %1, 5'TAN FAZLA) (DİĞER)	5.184	6.221		
40291	SÜT, KREMA (TATLANDIRICI İÇERMEYEN)	17	194		
40299	SÜT, KREMA (DİĞER ŞEKİLLERDE)	14	677	165	1.958
40310	YOĞURT (KONSANTRE EDİLMİŞ)	21.175	46.159	496	13.741
40390	YAYIK ALTI SÜT, PIHTILAŞMIŞ SÜT VE KREMA, KEFİR VS. (KONSANTRE EDİLMİŞ)	25.031	101.643	80.592	256.059
40410	PEYNİR ALTI SUYU VE TADİL EDİLMİŞ PEYNİR ALTI SUYU	113.150	230.055	96.159	201.467
40490	DİĞER PEYNİR ALTI SUYU	114.100	919.190	166.860	1.049.038
40510	TEREYAĞI	10.266.436	49.894.785	15.136.292	60.765.776
40520	SÜRÜLEREK YENİLEN SÜT ÜRÜNLERİ (% 39 = < KATI YAĞ < % 80)				
40590	SÜTTEN ELDE EDİLEN DİĞER YAĞLAR	399.439	2.370.984	813.802	3.935.273
40610	TAZE PEYNİR (OLGUNLAŞMAMIŞ/ SERTLEŞMEMİŞ) VE LÖR	8.424	38.819	61.626	217.356
40620	RENDELENMİŞ/TOZ HALİNE GETİRİLMİŞ HER CİNS PEYNİR	91.417	588.967	95.371	606.076
40630	ERİTME PEYNİRLER (RENDELENMEMİŞ/ TOZ HALİNE GETİRİLMEMİŞ)	11.071	68.258	104.978	663.162
40640	MAVİ DAMARLI PEYNİRLER	97.633	661.654	120.391	813.016
40690	DİĞER PEYNİRLER	5.739.453	26.553.559	6.518.620	32.555.121
210500	DONDURMA VE YENİLEN DİĞER BUZLAR	1.553.876	7.834.401	749.875	3.679.869
	GENEL TOPLAM	21.304.676	98.092.083	24.362.597	105.909.412

Kaynak: Ekonomi Bakanlığı, 2013

Gümrük Tarife Cetvelinde 04 faslında yer alan ürünlere ilişkin 2012 toplam ithalat miktarımız 116,6 milyon dolar değerindedir. Bu miktarın 105,9 milyon dolarını süt ve süt ürünleri oluşturmuştur. Süt ve süt ürünlerinde 2012 yılı için en önemli ithalat kalemlerini 0405 tarife pozisyonundaki ürünler oluşturmuştur. "Tereyağı" ve "Sütten Elde Edilen Diğer Yağlar" da toplam ithalat miktarı değer olarak 64,7 milyon dolar iken bu değer %25,3'ü Yeni Zelanda'dan, %24,3'ü Hollanda'dan, %13,7'si ise İsviçre'den ithal edilen ürünler oluşturmuştur. 2012 yılındaki süt ve süt ürünlerinde toplam ithalat miktarımızın yaklaşık %33'ünü oluşturan peynirde ise en önemli tedarikçi ülkeler Kıbrıs, İrlanda, İtalya, Hollanda ve ABD olmuştur.

2.7. HAYVANCILIK DESTEKLERİ

Tablo 34. Yıllara Göre Hayvancılık Destek Payları

Yıllar	Tarımsal Destek (Milyon TL)	Hayvancılık Desteklerinin Payı (%)
2011	7,085	24
2012	7,786	28
2013	9,102	27

2013 YILINDA YAPILACAK TARIMSAL DESTEKLEMELERE İLİŞKİN KARAR**Amaç ve kapsam**

MADDE 1- (1) Bu Karar, çevreye duyarlı tarımsal üretimi yaygınlaştırmak, bitkisel üretimi tehdit eden hastalık ve zararlı organizmalara karşı karantina önlemi olarak tavsiye edilen alternatif uygulamaları desteklemek, verimi ve kaliteyi yükseltmek, uygulanan politikaların etkinliğini sağlamak, sektörün öncelikli problemlerinin çözümüne katkıda bulunmak, sürdürülebilirliği sağlamak ve tarımsal kayıtların güncel tutulması amacıyla hazırlanmış olup, süt fiyat düzenlemesi desteğinde en az iki yıl, araştırma-geliştirme projelerinde beş yıl olmak üzere, 2013 yılında uygulanacak tarımsal desteklemelere ilişkin hususları kapsar.

Mazot, gübre ve toprak analizi desteği

MADDE 2- (1) 2013 Yılı Çiftçi Kayıt Sistemine dâhil olan çiftçilere alan bazlı olarak mazot, gübre ve toprak analizi destekleme ödemesi yapılır.

(2) Gıda, Tarım ve Hayvancılık Bakanlığı (Bakanlık)'nca belirlenecek büyüklükte ve Çiftçi Kayıt Sistemine kayıtlı her bir tarım arazisinin gübre destekleme ödemesinden yararlanabilmesi için Bakanlıkça yetkilendirilmiş laboratuvarlarda toprak analizi yaptırılması zorunludur. Belirlenecek büyüklüğün altındaki tarım arazileri için toprak analizi şartı aranmaz.

(3) 2013 Yılı Çiftçi Kayıt Sistemine dâhil olan çiftçilere 2,5 TL/dekar toprak analizi desteği ve aşağıda belirtilen miktarlarda mazot ve gübre destekleme ödemesi yapılır.

Sıra No	Ürün Grupları	Mazot Destekleme Tutarı (TL/dekar)	Gübre Destekleme Tutarı (TL/dekar)
1	Peyzaj ve süs bitkileri, özel çayır, mera ve orman emvali alanları	2,9	4
2	Hububat, yem bitkileri, baklagiller, yumru bitkiler, sebze ve meyve alanları	4,3	5,5
3	Yağlı tohumlu bitkiler ve endüstri bitkileri alanları	7	7

Türkiye tarım havzaları üretim ve destekleme modeline göre fark ödemesi desteği

MADDE 3- (1) 29/6/2009 tarihli ve 2009/15173 sayılı Bakanlar Kurulu Kararı ile yürürlüğe konulan Türkiye Tarım Havzalarının Belirlenmesine İlişkin Kararın eki listede yer alan otuz adet tarım havzasında, 2013 yılı üretim sezonunda üretilen ve satışı yapılan ürünlere fark ödemesi yapılır. Yapılacak destekleme ödemeleri, her bir havza için söz konusu listede belirtilen ürünlerle sınırlıdır.

(2) Tarım Havzaları Üretim ve Destekleme Modelinde öngörülen havzalarda 2013 yılı ürünü yağlık ayçiçeği, kütü pamuk, soya fasulyesi, kanola, dane mısır, aspir, zeytinyağı, buğday, arpa, çavdar, yulaf, tritikale, çeltik, kuru fasulye, nohut, mercimek ve yaş çay ürünlerine, tarımsal veriler ve uydu görüntüleri kullanılarak belirlenecek verim değerlerine göre, pamukta yurt içinde üretilip sertifikalandırılan tohumları kullanma şartı aranarak, destekleme ödemesi yapılır.

(3) Aşağıda belirtilen ürünlere, karşılarında gösterilen miktarlarda destekleme ödemesi yapılır.

Sıra No	Desteğe Konu Ürünler	Birim Destek (Kırş/Kg)
1	Yağlık Ayçiçeği	24
2	Kütü Pamuk (yurt içerisinde üretilen sertifikalı tohumları kullananlar)	50
3	Soya Fasulyesi	50
4	Kanola	40
5	Dane Mısır	4
6	Aspir	45
7	Zeytinyağı	60
8	Buğday	5
9	Arpa, Çavdar, Yulaf, Triticale	5
10	Çeltik, Kuru Fasulye, Nohut, Mercimek	10
11	Çay	12

(4) Desteklemelerden; Çiftçi Kayıt Sisteminde özlük, ürün, arazi bilgileri kayıtlı olan ve ekli listede belirtilen havzalarda yer alan, arazilerinde desteklemeye esas ürünleri ürettiği Bakanlık il ve ilçe müdürlüklerince tespit edilen ve belirlenecek yasal süre içerisinde destekleme başvurularını yapan kamu kurum ve kuruluşları hariç gerçek ve tüzel kişi üreticiler yararlanır.

(5) Destekleme ödemelerine esas arazi büyüklüğü, başvuru sahibinin Çiftçi Kayıt Sisteminde kayıtlı arazilerinin büyüklüğünü aşamaz. Üreticiler, doğrudan Çiftçi Kayıt Sistemi üzerinden yürütülen fark ödemesi desteklemelerine ilişkin olarak, Çiftçi Kayıt Sisteminde kayıtlı oldukları yer dışında başvuru yapamazlar.

(6) Yaş çay üreticilerine yapılacak prim ödemeleri; 2/4/2012 tarihli ve 2012/3067 sayılı Bakanlar Kurulu Kararı ile belirlenen ve üretime izin verilen çay alanlarında Çay İşletmeleri Genel Müdürlüğü (ÇAYKUR) tarafından düzenlenip kontrolleri yapılan çay ruhsatları üzerinden yapılır.

(7) Bakanlık; ödemelere esas olacak ürünlerin özelliklerine göre ihtiyaç duyulacak belgeleri belirlemeye ve değiştirmeye, fark ödemesi desteklemelerine esas başvuru sürelerini belirlemeye, ödemeye esas bu Kararın yürütülmesine ilişkin diğer düzenlemeleri yapmaya, uygulama esaslarını belirlemeye, T.C. Ziraat Bankası A.Ş. ve diğer kamu kurum ve kuruluşları ile birlik ve kooperatiflerle hizmetlerinden yararlanmak üzere protokol yapmaya yetkilidir.

(8) Destekleme ödemeleri; tebliğde belirlenen ilgili merciler tarafından yapılacak iş ve işlemlerin ardından incelemelerin sonuçlanmasını müteakip, ödemeye esas icmallerin elektronik ortamda T.C. Ziraat Bankası A.Ş.'ye iletilmesi ile birlikte Bakanlık tarafından gerekli kaynağın Bankaya aktarılmasından sonra yapılır.

Hayvancılık desteklemeleri

MADDE 4- (1) 2/12/2011 tarihli ve 28130 sayılı Resmi Gazete'de yayımlanan Sığır Cinsi Hayvanların Tanımlanması, Tescili ve İzlenmesi Yönetmeliği çerçevesinde Hayvan Kayıt Sistemi (Türkvat) ve Soy Kütüğü ve Ön Soy Kütüğü Sistemi (E-İslah) veri tabanına kayıtlı, sütçü, kombine ve etçi kültür ırkı veya kültür ırkı melezi en az beş baş anaç sığır a sahip, bu Kararın 12 nci maddesinde belirtilen ve ulusal düzeyde üst örgütlenmesini tamamlamış bir hayvancılık örgütüne üye olan yetiştiriciler ile sayı şartına bakılmaksızın Türkvat'e kayıtlı anaç mandaya sahip olan yetiştiricilere, sütçü ve kombine ırkların anaç sığırı için soy kütüğüne kayıtlı olanlara ve etçi ırklara farklı olmak üzere hayvan başına aşağıda belirtilen miktarda ödeme yapılır. 24/4/1969 tarihli ve 1163 sayılı Kooperatifler Kanununa göre kurulmuş hayvancılık faaliyeti yürüten tarımsal amaçlı kooperatifler (kooperatif) ile 29/6/2004 tarihli ve 5200 sayılı Tarımsal Üretici Birlikleri Kanununa göre kurulmuş süt üretici birlikleri (birlik) tek işletme kabul edilir. Anaç sığır başına ödeme birim miktarları, tek işletme olarak kabul edilen, kooperatif ile birlikler hariç, 500 başa kadar tam, 501 baş ve üzeri için %50'sine karşılık gelen tutarın ödenmesi suretiyle uygulanır. Birlik ve kooperatiflere üye olup işletmesinde 500 baştan fazla hayvan bulunduran yetiştiricilere hayvan sayısı limitleri uygulanır.

1	Sütçü ve kombine ırklar ve melezleri ile etçi ırkların melezleri anaç sığır	225 TL/baş
2	Etçi ırklar anaç sığır	350 TL/baş
3	Anaç manda	350 TL/baş
4	Sütçü ve kombine ırklar ve melezleri anaç sığır soykütüğü ilave	60 TL/baş

(2) E-İslah veri tabanına kayıtlı anadan suni tohumlama veya etçi ırklarda Bakanlıktan izin alınmış tabii tohumlama boğası ile tohumlama sonucu doğan, tüm buzağılara (dişilere Brucellosis S-19 aşısı yaptırmak şartıyla), döl kontrolü projesi kapsamında testi tamamlanıp onaylanmış boğa sperması ile yapılan suni tohumlamadan doğanlara ve yerli ırk veya melezi sığırlardan etçi ırklara ait sperma ile yapılacak tohumlama sonucu doğan buzağılara farklı olmak üzere buzağı başına yetiştiricilere aşağıda belirtilen miktarda ödeme yapılır.

1	Suni tohumlamadan ve etçi ırklardan doğan buzağı	75 TL/baş
2	Döl kontrolü projesi kapsamındaki suni tohumlamadan doğan buzağı ilave	35 TL/baş
3	Yerli ırk veya melezi sığırların, etçi ırk boğa spermasıyla suni tohumlamasından doğan buzağı ilave	75 TL/baş

(3) Damızlık koyun-keçi yetiştiriciliği yapan, damızlık koyun-keçi yetiştiricileri birliklerine üye, hayvanları Bakanlık kayıt sistemlerine kayıtlı yetiştiricilere, anaç hayvan başına aşağıda belirtilen miktarda ödeme yapılır.

1	Koyun-keçi	20 TL/baş
---	------------	-----------

(4) Tiftik keçisi yetiştiriciliğinin teşvik edilmesi ve tiftik üretiminin artırılması için üretmiş oldukları tiftiği, Tiftik ve Yapağı Tarım Satış Kooperatifleri Birliği (Tiftikbirlik)'ne ve/veya kooperatiflerine satan yetiştiricilere, aşağıda belirtilen miktarda ödeme yapılır.

1	Tiftik	17 TL/baş
---	--------	-----------

(5) Üretmiş olduğu çiğ sütü, 17/12/2011 tarihli ve 28145 sayılı Resmi Gazete'de yayımlanan, Gıda İşletmelerinin Kayıt ve Onay İşlemlerine Dair Yönetmelik kapsamındaki süt işleme tesislerine satan, bu Kararın 12 nci maddesinde belirtilen ve ulusal düzeyde üst örgütlenmesini tamamlamış bir hayvancılık örgütüne üye olan yetiştiricilere, manda, koyun ve keçi sütü için aşağıda belirtilen miktarda, inek sütü için ise soğutulmuş süte farklı olmak üzere Bakanlığın belirleyeceği dönemler ve miktarlar üzerinden ve ayrıca ıslah amaçlı süt kalitesinin desteklenmesi projesi kapsamında (yağ, protein, somatik hücre) yapılacak analizler için Ankara, İzmir, Balıkesir, Bursa ve Tekirdağ illerinde ilave 50TL/baş ödeme yapılır.

1	Manda, koyun-keçi sütü	0,2 TL/lt
---	------------------------	-----------

(6) İpekböceği yetiştiriciliğinin teşvik edilmesi ve üretiminin artırılması için, ipekböceği tohumunu sağlayan Bursa Koza Tarım Satış Kooperatifleri Birliği (Kozabirlik)'ne kutu başına, ürettiği yaş ipekböceği kozasını Kozabirlik ve/veya kooperatiflerine satan yetiştiricilere aşağıda belirtilen miktarda ödeme yapılır.

1	Tohum	30 TL/adet
2	1. sınıf yaş koza, damızlık koza ve diğer	20 TL/kg

(7) Arı yetiştiriciliği yapan ve bu Kararın 12 nci maddesinde belirtilen merkez birliği düzeyinde örgütlenmiş yetiştirici birlikleri ve/veya üretici birliklerine üye olan üreticilere, Arıcılık Kayıt Sistemine (AKS) kayıtlı olma şartı ile kovan başına, seralarda doğal polinasyonu sağlamak amacıyla Örtüaltı Kayıt Sistemine (ÖKS) kayıtlı bombus arısı kullanan yetiştiricilere koloni başına aşağıda belirtilen miktarda ödeme yapılır.

1	Arılı kovan	8 TL/adet
2	Bombus arısı	60 TL/koloni

(8) Su ürünleri yetiştiriciliği yapanlara, su ürünleri kayıt sistemine kayıtlı olmak şartıyla, ürün için kilogram başına, aşağıda belirtilen esaslara göre, doğrudan üreticiye destekleme ödemesi yapılır. Bir işletmenin destekten faydalanabileceği en fazla miktar yılda 500.000 kg'dır. 250.000 kg/yıl'a (250.000 kg dahil) kadar olan kısmına aşağıda belirtilen miktarın tamamı, 250.001-500.000 kg/yıl (500.000 kg/yıl dahil) olan kısmı için ise yarısı tutarında destekleme ödemesi yapılır.

1	Alabalık	0,65 TL/kg
2	Çipura-levrek	0,85 TL/kg
3	Yeni türler	1 TL/kg

(9) Su ürünleri kaynaklarının korunması, sürdürülebilir işletilmesi ve stoklar üzerindeki av baskısının azaltılması amacıyla, su ürünleri ruhsat teskeresine sahip on metre ve üzerindeki balıkçı gemisi sahiplerine, gemilerinin avcılıktan çıkarılması karşılığında, gemi boyuna göre aşağıda belirtilen miktarda destekleme ödemesi yapılır. Bu desteklemeden yararlanarak avcılıktan çıkarılan gemiler hakkında Bakanlık her türlü tasarrufa yetkilidir.

Sıra No	Gemi boyu (m)	Bir metresi için ödenecek destek miktarı (TL)
1	10-20	10.000
2	21-30	15.000
3	31 ve üzeri	20.000

(10) Çiftçi Kayıt Sistemine kayıtlı arazileri üzerinde kaliteli kaba yem üretmek amacıyla yem bitkileri ekilişi yapan üreticilere, yapay çayır-mera için üretim yaptıkları ilk yıl, çok yıllık yem bitkilerinden yonca için 4 yıl ve korunga için 3 yıl süreyle, tek yıllık yem bitkileri ekilişlerinde ise üretim yaptıkları yıl için, ürünü hasat etmeleri kaydıyla dekar başına aşağıda belirtilen miktarda ödeme yapılır.

1	Yonca (sulu)	50 TL/dekar/yıl
2	Yonca (kuru)	30 TL/dekar/yıl
3	Korunga	40 TL/dekar/yıl
4	Tek yıllıklar	35 TL/dekar
5	Silajlık tek yıllıklar	50 TL/dekar
6	Silajlık mısır (sulu)	75 TL/dekar
7	Silajlık mısır (kuru)	35 TL/dekar
8	Yapay çayır-mera	100 TL/dekar

(11) Tarım Kredi Kooperatifleri Merkez Birliğince (TKK), mevzuatı dahilinde yurt dışından tedarik edilecek olan kaba yemin, mahallinde yetiştiriciye teslimindeki kilogram maliyeti 50 kuruşun üzerinde olduğu takdirde, farkının TKK üzerinden çiftçilere ödemesi yapılır.

(12) 11/6/2010 tarihli ve 5996 sayılı Veteriner Hizmetleri, Bitki Sağlığı, Gıda ve Yem Kanunu kapsamında belirlenen hayvan hastalık tazminatları, miktarı il ve ilçelerde oluşturulan Yerel Kıymet Takdir Komisyonu tarafından belirlenerek hayvan sahiplerine ödenir.

(13) Hastalıklardan Ari İşletmeler için Sağlık Sertifikasına sahip olan süt sığırları işletmelerinde bulunan, damızlık boğalar dışındaki, altı ay yaşın üzerindeki erkek hayvanlar hariç, tüm sığırlar için hayvan sahiplerine aşağıda belirtilen miktarda ödeme yapılır. Ari sığır başına ödeme birim miktarları 500 başa kadar tam, 501 baş ve üzeri için %50'sine karşılık gelen tutarın ödenmesi suretiyle uygulanır. Bu desteklemeden yararlanan işletmeler için birinci fıkrada belirtilen ödemeler yapılmaz. Ayrıca, Onaylı Süt Çiftliği sertifikasına sahip olan işletmelerdeki ari işletme desteği alan tüm sığırlar için, ilave olarak hayvan başına aşağıda belirtilen miktarda ödeme yapılır.

1	Hastalıktan ari işletme desteği	375 TL/baş
2	Onaylı Süt Çiftliği Desteği (ilave)	50 TL/baş

(14) Hayvan hastalıkları ile mücadele çerçevesinde, Bakanlıkça belirlenen programlı aşılama için uygulayıcılara aşağıda belirtilen birim miktarlarda ödeme yapılır.

1	Şap Aşısı (Büyükbaş)	0,75 TL/baş
2	Şap Aşısı (Küçükbaş)	0,50 TL/baş
3	Brucellosis (Büyükbaş)	1,50 TL/baş
4	Brucellosis (Küçükbaş)	0,50 TL/baş

(15) Hayvan genetik kaynaklarının yerinde korunması ve geliştirilmesi amacıyla Bakanlıkça uygulanan proje kapsamındaki yetiştiricilere, koruma ve geliştirme sürüleri için büyükbaş ve küçükbaş hayvanlarda farklı olmak üzere hayvan başına, arıcılıkta ise kovan başına aşağıda belirtilen miktarlarda ödeme yapılır. Bu desteklemeden yararlanan mandalar için birinci fıkrada belirtilen ödemeler yapılmaz.

1	Büyükbaş Koruma	470 TL/baş	
2	Küçükbaş Koruma	75 TL/baş	
3	Arı Koruma	40 TL/kovan	
4	Halk Elinde Küçükbaş Hayvan Islahı Elit Sürü	Anaç	35 TL/baş
		Yavru	50 TL/baş
5	Halk Elinde Küçükbaş Hayvan Islahı Taban Sürü	Anaç	35 TL/baş
		Yavru	20 TL/baş
6	Halk Elinde Manda Islahı	650 TL/baş	
7	Damızlığa Ayrılan Manda Yavrusu Desteği	100 TL/baş	

(16) Çiğ sütün değerlendirilmesi amacıyla Bakanlığın 2013 ve 2014 yılı için belirleyeceği dönemler ile uygulama ve ödemeye ilişkin usul ve esaslar çerçevesinde ilgililere ödeme yapılır.

(17) Türkvat kayıt sistemine kayıtlı, besi süresini tamamlamış erkek sığırlarını (manda dahil), 17/12/2011 tarihli ve 28145 sayılı Resmi Gazete'de yayımlanarak yürürlüğe giren Gıda İşletmelerinin Kayıt ve Onay İşlemlerine Dair Yönetmelik hükümlerine göre faaliyet gösteren kesimhanelerde kestiren yetiştiricilere, yerli ve ithal besilik erkek sığır başına farklı olmak üzere, ödeme birim miktarları 600 başa kadar tam olarak, 601 baş ve üzeri için ise %50'sine karşılık gelen tutarın aşağıda belirtilen miktarlarda ödenmesi suretiyle uygulanır.

1	Yerli besilik erkek sığır	300 TL/baş
2	İthal besilik erkek sığır	100 TL/baş

Yurt içi sertifikalı tohum ile sertifikalı fidan/çilek fidesi ve standart fidan kullanımının ve yurt içi sertifikalı tohumluk üretimlerinin desteklenmesi

MADDE 5- (1) Sürdürülebilirlik ilkesi çerçevesinde kaliteye, teknoloji kullanımına ve çevre koruma önceliklerine göre bitkisel üretim faaliyetinde, sertifikalı tohumluk kullanımının yetersiz olduğu bazı türlerde yurt içinde üretilip sertifikalandırılan tohum, fidan, çilek fidesi ve standart fidan kullanan Çiftçi Kayıt Sisteminde kayıtlı olan çiftçilere, 2013 yılı ekim/dikimleri için dekar başına destekleme ödemesi yapılır.

(2) Tohumculuk sektörünün uluslararası rekabete uygun bir şekilde gelişmesini sağlamak için, yurt içi tohum üretiminin yetersiz olduğu bazı türlerde, yurt içinde sertifikalı tohum üreten/ürettiren ve sertifikalandıran, yurt içinde satışını gerçekleştiren Bakanlık tarafından yetkilendirilmiş tohumculuk kuruluşu olarak kabul edilen Çiftçi Kayıt Sistemine kayıtlı gerçek ve tüzel kişilere, 2013 yılında ürettikleri tohumlar için aşağıda belirtilen miktarlarda destekleme ödemesi yapılır.

Sıra No	Yurt İçi Sertifikalı Tohum Kullanım Desteği	Birim Destek (TL/dekar)	
1	Buğday	7,5	
2	Arpa, Tritikale, Yulaf, Çavdar	6	
3	Çeltik, Yer Fıstığı, Yonca	8	
4	Nohut, Kuru Fasulye, Mercimek	10	
5	Susam, Kanola, Aspir	4	
6	Patates	40	
7	Soya	20	
8	Korunga, Fiğ	5	
	Yurt İçi Sertifikalı Fidan, Çilek Fidesi ve Standart Fidan Kullanım Desteği	Standart (TL/dekar)	Sertifikalı (TL/dekar)
9	Bodur meyve fidan türleri ile bahçe tesisi	150	350
10	Yarı bodur meyve fidan türleri ile bahçe tesisi	150	300
11	Bağ ve diğer meyve fidanları ile bahçe tesisi	100	230
12	Zeytinde yağlık çeşitler ile bahçe tesisi	50	100
13	Narenciye bahçelerinde aşılama ile çeşit değiştirme	-	250
14	Virüsten ari fidanlara ilave olarak	50	100
15	Sertifikalı çilek fidesi desteği	-	300
	Yurt İçi Sertifikalı Tohum Üretim Desteği	Birim Destek(TL/kg)	
16	Buğday	0,10	
17	Arpa, Tritikale, Yulaf, Çavdar, Patates	0,08	
18	Çeltik	0,25	
19	Nohut, Kuru Fasulye, Mercimek, Aspir, Korunga, Fiğ	0,50	
20	Soya	0,35	
21	Kanola	1,20	
22	Susam	0,60	
23	Yonca	1,50	
24	Yer Fıstığı	0,80	

Çiftlik muhasebe veri ağı sistemi katılım desteği

MADDE 6- (1) Çiftlik Muhasebe Veri Ağı sisteminin yaygınlaştırılması ve sürdürülebilirliğinin sağlanması amacıyla İstanbul, Samsun, Malatya, Adana, Konya, Bursa, Erzurum, Şanlıurfa, Nevşehir, Tekirdağ, Giresun, İzmir illerinde, örnek olarak seçilen ve çiftçi kayıt sistemine kayıtlı tarımsal işletme sahiplerine, Bakanlıkça belirlenecek usul ve esaslar çerçevesinde işletme başına 2013 yılında 375 TL katılım desteği ödemesi yapılır.

Organik tarım ve iyi tarım desteği

MADDE 7- (1) Bitkisel üretimde Çiftçi Kayıt Sistemine kayıtlı olan ve icmallerin alındığı tarih itibarıyla en az bir yıl süre ile Organik Tarım Bilgi Sistemine kayıtlı olarak organik tarım yapan çiftçilerin geçiş iki süreci ve üzeri üretimlerine destekleme ödemesi yapılır.

(2) Büyükbaş, küçükbaş hayvan, arı ve su ürünleri yetiştiriciliğinde organik tarım yapan çiftçilere aşağıda belirtilen birim miktarlarda organik tarım destekleme ödemesi yapılır.

Sıra No	Desteklemeler	Destek Miktarı
1	Organik Tarım (Meyve, sebze)	50 TL/dekar
2	Organik Tarım (Tarla Bitkileri)	10 TL/dekar
3	Organik Tarım (Anaç Sığır, Manda)	150 TL/baş
4	Organik Tarım (Buzağı)	50 TL/baş
5	Organik Tarım (Anaç koyun, keçi)	10 TL/baş
6	Organik Tarım (Arılı kovan)	5 TL/kovan
7	Organik Tarım (Alabalık)	0,35 TL/kg
8	Organik Tarım (Çipura-levrek)	0,45 TL/kg

(3) İyi tarım uygulamaları yapan çiftçilere, Çiftçi Kayıt Sisteminde oluşturulacak icmaller üzerinden aşağıda belirtilen birim miktarlarda destekleme ödemesi yapılır.

Sıra No	Desteklemeler	Destek Miktarı
1	İyi Tarım Uygulamaları (Meyve, Sebze)	25 TL/dekar
2	İyi Tarım Uygulamaları (Örtü altı)	100 TL/dekar

Tarımsal yayım ve danışmanlık hizmetlerinin desteklenmesi

MADDE 8- (1) Ülkenin tarımsal yayım ve danışmanlık sisteminin çoğulcu, etkin ve verimli bir yapıya kavuşmasını sağlamak amacıyla, tarımsal danışmanlık sistemine dahil olup, kriterleri taşıyan her tarımsal işletme için destekleme ödemesi yapılır.

(2) Destekleme ödemesi kapsamına alınan her tarımsal işletme için yıllık 600 TL ödenir.

(3) Destekleme kapsamında tarımsal danışmanlık hizmeti alabilecek tarımsal işletmeler, tarımsal yayım ve danışmanlık hizmeti verecek kişi ve kuruluşlar, destekleme ödemesi kriterleri, destekleme ödemesi yapılacak kişi ve/veya kuruluşlar, uygulama alanı ve diğer hususlar Bakanlık tarafından belirlenir.

Biyolojik ve biyoteknik mücadele desteği

MADDE 9- (1) Ülkemizde bitkisel üretime arız olan zararlı organizmalara karşı biyolojik ve/veya biyoteknik mücadelenin yaygınlaştırılması ile kimyasal ilaç kullanımının azaltılması amacıyla örtüaltında ve açık alanda aşağıda belirtilen destekleme ödemeleri yapılır.

Sıra No	Desteklemeler	Destek Miktarı
1	Biyoteknik mücadele desteği	100 TL/dekar
2	Biyolojik mücadele desteği	330 TL/dekar
	Örtüaltı paket toplamı	430 TL/dekar
3	Biyoteknik mücadele desteği	30 TL/dekar
4	Biyolojik mücadele desteği	30 TL/dekar
	Açık alanda paket toplamı	60 TL/dekar

Patates siğili hastalığı alternatif destekleme ödemesi

MADDE 10- (1) Patates siğili görülen alanlar ile patates siğili için oluşturulan güvenlik kuşağındaki alanlarda, karantina önlemi olarak alternatif ürün yetiştirilmesi veya nadasa bırakılması durumunda, çiftçi kayıt sistemine dahil olan çiftçilere dekar başına 110 TL destek verilir.

(2) Destekleme ödemesi aynı parselde 3 yılda bir defa ödenir. 3 yılı kapsayacak ödeme 2013 yılında yapılır.

(3) Patates siğili ile bulaşık alanlarda, ödemeye esas yıllarda, alternatif ürün olarak patates ve Solanaceae familyasına ait bitkiler ile toprak parçası taşıyacak yumrulu bitkiler, fide ve fidan gibi üretim materyalleri dışındaki bitkisel ürünleri yetiştiren veya nadas uygulayan çiftçiler ile oluşturulan güvenlik kuşağında patates, tohumluk, fide, fidan dışında diğer tüketim amaçlı alternatif ürünleri yetiştiren ya da nadasa bırakan çiftçiler destekleme ödemelerinden yararlanır.

Araştırma-geliştirme projeleri desteği

MADDE 11- (1) Bakanlığın ve tarım sektörünün ihtiyaç duyduğu öncelikli konulara ilişkin bilgi ve teknolojilerin geliştirilmesi ve çiftçiler ile tarımsal sanayicilere aktarılması amacıyla, uygun görülen araştırma-geliştirme (ARGE) projelerine, 2013-2016 cari yılları içinde destekleme ödemesi yapılır.

Kesinti oranı

MADDE 12- (1) Yetiştiricilere örgütleri üzerinden yapılacak destekleme ödemelerinde, merkez birliğini kurmuş olan; 5996 sayılı Kanuna göre kurulmuş yetiştirici birliği ve/veya 5200 sayılı Kanuna göre kurulmuş üretici birliği ve/veya 1163 sayılı Kanuna göre kurulmuş, hayvancılık faaliyeti yürüten tarımsal amaçlı kooperatif üyelerinden, aldıkları desteğin % 0,1'i oranında merkez birliklerine, % 0,1'i oranında da ilgili birlik ve kooperatiflere irat kaydedilmek üzere, "Çiftçi Örgütlerini Güçlendirme" adı altında toplam % 0,2 oranında kesinti yapılır.

Finansman ve ödemeler

MADDE 13- (1) Bu Kararın 4 üncü maddesinin; dördüncü, beşinci, altıncı, onbirinci, onikinci, onüçüncü, ondördüncü, onbeşinci, onaltıncı ve onyedinci fıkraları uyarınca yapılacak yılı ödemeleri için gerekli kaynak Bakanlığın cari yıl bütçesinde hayvancılık desteklemeleri için ayrılan kaynaktan, diğer fıkraları uyarınca yapılacak desteklemelerin ödemeleri ise 2014 yılı bütçesinde hayvancılık desteklemeleri için ayrılacak ödenekten sağlanır. Ancak 2013 yılı hayvancılık bütçesinden kaynak arttığı takdirde bu desteklemeler için 2013 yılında ödeme yapılır.

(2) Bu Kararın 2 nci maddesinde yer alan mazot, gübre ve toprak analizi desteği ile 7 nci maddesinde yer alan organik tarım ve iyi tarım desteği ödemeleri için gerekli finansman 2014 yılı tarımsal destekleme bütçesinden karşılanır.

(3) Bu Kararın 5 inci maddesinde yer alan yurt içi sertifikalı tohum kullanım desteği kapsamında, 2013 yılı ekilişlerine ait destekleme ödemeleri Bakanlığın 2013 yılı tarımsal destekleme bütçesinden ödenmeye başlanır. Yurt içi sertifikalı fidan, çilek fidesi ve standart fidan kullanım desteği, 2013 yılı dikimlerine ait destekleme ödemeleri ile yurt içi sertifikalı tohum üretim desteği 2013 yılı üretimlerine ait destekleme ödemeleri için gerekli finansman 2014 yılı tarımsal destekleme bütçesinden karşılanır.

(4) Bu Kararın 3 üncü maddesinde yer alan hububat ve bakliyat ödemeleri, 2013 yılı bütçesinden kaynak sağlandığı takdirde yılı içinde başlatılır.

(5) Bu Kararın 3 üncü maddesinde yer alan yaş çay prim ödemesi ile ilgili olarak üstlendiği hizmetlerden dolayı üreticilere ödenen destek tutarının % 0,1'i oranında hizmet komisyonu ÇAYKUR'a ayrıca ödenir.

(6) Bu Kararın 3 üncü maddesinde yer alan ödemelerle ilgili olarak, diğer kurum, kuruluş, kooperatif ve birliklerin hizmetlerinden yararlandığı takdirde, üreticilere ödenen tutarın % 0,3'ü oranında hizmet komisyonu ayrıca ödenir.

(7) Bu Kararın 4 üncü maddesinin onbirinci fıkrasında yer alan ödemelerle ilgili olarak, üstlendiği hizmetlerden dolayı üreticilere ödenen destek tutarının % 0,1'i oranında hizmet komisyonu TKK'ya ayrıca ödenir.

(8) Bu Kararın 8 inci maddesinde yer alan tarımsal yayım ve danışmanlık hizmetlerinin desteklenmesi ödemeleri ile 9 uncu maddesinde yer alan biyolojik ve biyoteknik mücadele desteği ödemeleri 2013 yılı bütçesinden karşılanır. Kaynak yetersizliği nedeniyle yapılamayan destekleme ödemeleri bir sonraki yıl bütçesinden yapılır.

(9) Destekleme ödemeleri için gerekli finansman, bütçenin ilgili harcama kaleminden tahsis edilerek karşılanır. Bu Kararın uygulanmasıyla ilgili olarak, T.C. Ziraat Bankası A.Ş.'ye hizmetlerinden dolayı, ödenen destekleme tutarının % 0,2'si komisyon olarak ayrıca ödenir.

Desteklerden yararlanamayacak olanlar

MADDE 14-(1) Bu Karar kapsamındaki desteklemelerden kamu kurum ve kuruluşları yararlanamaz.

Denetim, haksız ödemelerin geri alınması ve hak mahrumiyeti

MADDE 15- (1) Destekleme ödemelerinin denetimini sağlayacak tedbirleri almaya Bakanlık yetkilidir. Bu amaçla yapılacak çalışmalarda gerektiğinde diğer kamu kurum ve kuruluşları ile kooperatifler, ziraat odaları ve birliklerin hizmetlerinden yararlanılır.

(2) Uygulama tebliğinde belirlenen ilgili merciler, kendilerine ibraz edilen belgelerin kontrolünden ve kendi hazırladıkları belgelerden sorumlu olacaktır. Bu yükümlülüğü yerine getirmeyerek haksız yere ödemeye neden olanlar ile haksız yere ödemelerden yararlanmak üzere sahte veya içeriği itibarıyla gerçek dışı belge düzenleyen ve kullananlar hakkında gerekli cezai, hukuki ve idari işlemler yapılır.

(3) Haksız yere yapılan destekleme ödemeleri, ödeme tarihinden itibaren 21/7/1953 tarihli ve 6183 sayılı Amme Alacaklarının Tahsil Usulü Hakkında Kanunun 51 inci maddesinde belirtilen gecikme zammı oranları dikkate alınarak hesaplanan kanuni faizi ile birlikte geri alınır. Haksız ödemenin yapılmasında ödemeyi sağlayan, belge veya belgeleri düzenleyen gerçek ve tüzel kişiler, geri alınacak tutarların tahsilinde müştereken sorumlu tutulurlar.

(4) Bu Kararla belirlenen destekleme ödemelerinden, idari hata sonucu düzenlenen belgelerle yapılan ödemeler hariç, haksız yere yararlandığı tespit edilen üreticiler, beş yıl süreyle hiçbir destekleme programından yararlandırılmazlar.

Uygulamaya ilişkin usul ve esaslar

MADDE 16-(1) Bu Kararın yürütülmesine ilişkin usul ve esaslar Bakanlık tarafından çıkarılacak tebliğlerle belirlenir.

Yürürlük

MADDE 17-(1) Bu Karar 1/1/2013 tarihinden geçerli olmak üzere yayımı tarihinde yürürlüğe girer.

Yürütme

MADDE 18-(1) Bu Karar hükümlerini Gıda, Tarım ve Hayvancılık Bakanı yürütür.

LİSTE

NO	HAVZA ADI	FARK ÖDEMESİ KAPSAMINDA DESTEKLENEN ÜRÜNLER
1	Güney Marmara Havzası	Arpa, Buğday, Çavdar, Çeltik, Dane Mısır, Kanola, Kuru Fasulye, Kütlü Pamuk, Nohut, Soya Fasulyesi, Tritikale, Yağlık Ayçiçeği, Yulaf, Zeytinyağı
2	Batı Karadeniz Havzası	Arpa, Buğday, Çavdar, Çeltik, Dane Mısır, Kanola, Kuru Fasulye, Tritikale, Yağlık Ayçiçeği, Yulaf, Zeytinyağı
3	Kuzeybatı Anadolu Havzası	Arpa, Aspir, Buğday, Çavdar, Çeltik, Dane Mısır, Kuru Fasulye, Nohut, Tritikale, Yağlık Ayçiçeği, Yulaf
4	Doğu Karadeniz Havzası	Buğday, Çavdar, Çay, Dane Mısır, Kanola
5	Karasu - Aras Havzası	Arpa, Buğday, Çavdar, Dane Mısır, Kuru Fasulye, Mercimek, Nohut, Tritikale, Yağlık Ayçiçeği, Yulaf
6	Kuzey Marmara Havzası	Arpa, Aspir, Buğday, Çavdar, Çeltik, Kanola, Kuru Fasulye, Dane Mısır, Tritikale, Yağlık Ayçiçeği, Yulaf, Zeytinyağı
7	Büyük Ağrı Havzası	Arpa, Buğday, Çavdar, Dane Mısır, Kanola, Yağlık Ayçiçeği, Çeltik
8	Söğüt Havzası	Arpa, Aspir, Buğday, Çavdar, Çeltik, Dane Mısır, Kanola, Kuru Fasulye, Mercimek, Nohut, Soya Fasulyesi, Tritikale, Yağlık Ayçiçeği, Yulaf, Zeytinyağı
9	Çoruh Havzası	Arpa, Aspir, Buğday, Çavdar, Çay, Çeltik, Dane Mısır, Kuru Fasulye, Mercimek, Nohut, Tritikale, Yulaf
10	Yukarı Fırat Havzası	Arpa, Buğday, Çavdar, Dane Mısır, Kuru Fasulye, Nohut, Tritikale, Yağlık Ayçiçeği, Yulaf
11	Kıyı Ege Havzası	Arpa, Aspir, Buğday, Çavdar, Çeltik, Dane Mısır, Kuru Fasulye, Kütlü Pamuk, Mercimek, Nohut, Soya Fasulyesi, Tritikale, Yağlık Ayçiçeği, Yulaf, Zeytinyağı
12	Van Gölü Havzası	Arpa, Aspir, Buğday, Çavdar, Dane Mısır, Kuru Fasulye, Nohut, Yağlık Ayçiçeği
13	Erciyes Havzası	Arpa, Aspir, Buğday, Çavdar, Dane Mısır, Kanola, Kuru Fasulye, Mercimek, Nohut, Tritikale, Yağlık Ayçiçeği, Yulaf
14	Kaz Dağları Havzası	Arpa, Aspir, Buğday, Çavdar, Çeltik, Dane Mısır, Kanola, Kuru Fasulye, Kütlü Pamuk, Mercimek, Nohut, Soya Fasulyesi, Tritikale, Yağlık Ayçiçeği, Yulaf, Zeytinyağı
15	İç Ege Havzası	Arpa, Aspir, Buğday, Çavdar, Dane Mısır, Kanola, Kuru Fasulye, Kütlü Pamuk, Mercimek, Nohut, Soya Fasulyesi, Tritikale, Yağlık Ayçiçeği, Yulaf, Zeytinyağı
16	Gediz Havzası	Arpa, Buğday, Çavdar, Dane Mısır, Kanola, Kütlü Pamuk, Mercimek, Nohut, Soya Fasulyesi, Tritikale, Yulaf, Zeytinyağı
17	Meriç Havzası	Arpa, Aspir, Buğday, Çavdar, Çeltik, Dane Mısır, Kanola, Tritikale, Yağlık Ayçiçeği, Yulaf
18	Yeşilirmak Havzası	Arpa, Aspir, Buğday, Çavdar, Çeltik, Dane Mısır, Kanola, Kuru Fasulye, Mercimek, Nohut, Soya Fasulyesi, Tritikale, Yağlık Ayçiçeği, Yulaf

19	Orta Karadeniz Havzası	Arpa, Buğday, Çavdar, Çay, Çeltik, Dane Mısır, Kanola, Kuru Fasulye, Soya Fasulyesi, Triticale, Yağlık Ayçiçeği, Yulaf
20	Karacadağ Havzası	Arpa, Aspir, Buğday, Çeltik, Dane Mısır, Kanola, Kuru Fasulye, Kütlü Pamuk, Mercimek, Nohut, Soya Fasulyesi, Yağlık Ayçiçeği, Zeytinyağı
21	Zap Havzası	Arpa, Aspir, Buğday, Çeltik, Dane Mısır, Kuru Fasulye, Kütlü Pamuk, Mercimek, Nohut
22	GAP Havzası	Arpa, Aspir, Buğday, Çeltik, Dane Mısır, Kanola, Kütlü Pamuk, Mercimek, Nohut, Soya Fasulyesi, Yağlık Ayçiçeği, Zeytinyağı
23	Batı GAP Havzası	Arpa, Buğday, Dane Mısır, Kuru Fasulye, Kütlü Pamuk, Mercimek, Nohut, Soya Fasulyesi, Yağlık Ayçiçeği, Zeytinyağı
24	Doğu Akdeniz Havzası	Arpa, Buğday, Çavdar, Dane Mısır, Kanola, Kütlü Pamuk, Mercimek, Nohut, Soya Fasulyesi, Yağlık Ayçiçeği, Yulaf, Zeytinyağı
25	Kıyı Akdeniz Havzası	Arpa, Buğday, Çavdar, Çeltik, Dane Mısır, Kanola, Kuru Fasulye, Kütlü Pamuk, Nohut, Soya Fasulyesi, Triticale, Yağlık Ayçiçeği, Yulaf, Zeytinyağı
26	Ege Yayla Havzası	Arpa, Aspir, Buğday, Çavdar, Dane Mısır, Kuru Fasulye, Kütlü Pamuk, Nohut, Triticale, Yağlık Ayçiçeği, Yulaf, Zeytinyağı
27	Orta Kızılırmak Havzası	Arpa, Aspir, Buğday, Çavdar, Çeltik, Dane Mısır, Kanola, Kuru Fasulye, Mercimek, Nohut, Triticale, Yağlık Ayçiçeği, Yulaf
28	Orta Anadolu Havzası	Arpa, Aspir, Buğday, Çavdar, Dane Mısır, Kanola, Kuru Fasulye, Mercimek, Nohut, Soya Fasulyesi, Triticale, Yağlık Ayçiçeği, Yulaf
29	Fırat Havzası	Arpa, Buğday, Çavdar, Dane Mısır, Kanola, Kuru Fasulye, Kütlü Pamuk, Mercimek, Nohut, Triticale, Yağlık Ayçiçeği, Zeytinyağı
30	Göller Havzası	Arpa, Aspir, Buğday, Çavdar, Dane Mısır Kanola, Kuru Fasulye, Mercimek, Nohut, Soya Fasulyesi, Triticale, Yağlık Ayçiçeği, Yulaf, Zeytinyağı,

YÖNETİCİ ÖZETİ

- Dünyada 1 milyardan fazla insan çiftliklerde süt üretim faaliyetiyle uğraşmaktadır.
- IDF verilerine göre toplam 253,4 milyon baş süt ineğinden 620,7 milyon ton inek sütü üretilmekte olup, toplam üretimin %83'ünü oluşturmaktadır. Koyun, keçi, manda ve deve sütü üretimi toplamın %17'sini oluşturmakta ve tüm türlerden elde edilen süt miktarı 748,7 milyon ton olmaktadır.
- Dünya süt üretiminin 2000 yılından bu yana yıllık ortalama %2,2 arttığı ve bu artışın da uzun dönemli olarak ileriki yıllarda devam edeceği tahmin edilmektedir. İnek sütü üretiminde 2010 yılında bir önceki yıla göre %2 oranında bir artış olurken bu oran 2011 yılında %2,4 olarak hesaplanmış ve toplam inek sütü 621 milyon tona ulaşmıştır.
- Günümüzde 3,2 trilyon dolar olan dünya toplam tarımsal üretim değerinin 292 milyar dolarını çiğ süt üretimi oluştururken, süt ve süt ürünleri ticaret değeri 64 milyar dolar civarındadır.
- Dünyada sütün ticaret hacminin tüm tarımsal ürünler içindeki payı yıllara göre %8,5 ile %10,5 arasında değişirken; Yeni Zelanda (%35), Finlandiya (%26), Hindistan (%24), Lüksemburg (%23), Estonya (%23), İsviçre (%21) ve Letonya (%20) gibi bazı ülkelerde bu oran %20'nin üzerine çıkmaktadır.
- Kişi başı süt tüketimi 2011 yılında dünya bir önceki yıla göre yaklaşık 1 kg'lık bir artışla 107,3 kg olmuştur.
- FAO ve OECD, 2021 yılında süt ve süt ürünleri tüketiminin günümüze oranla %20 artacağını öngörmektedir.
- Türkiye'de 2002 yılından bu yana sağılan hayvan sayısı %17,7 artmış, aynı dönemde süt üretim miktarı %50'den fazla artış göstermiştir.
- Türkiye'de bütün türlerden elde edilen süt üretimi 2012 yılında bir önceki yıla göre %12 artmış ve 16.862.956 milyon ton olarak açıklanmıştır.
- Entegre süt işletmeleri tarafından toplanan inek sütü miktarı 2012 yılında bir önceki yıla göre %12,1 oranında artarak 7.932.485 tona ulaşmıştır.
- Türkiye'de süt üretiminin en yoğun olduğu iller sırasıyla İzmir, Balıkesir, Konya, Aydın, Çanakkale, Denizli ve Burdur'dur.
- Türkiye'de içme sütü (+%7,3), peynir (+%8,3), yoğurt (+%4,5), ayran (+%10,7), süttozu (+%51,8) üretim miktarlarında 2012 yılında bir önceki yıla göre artış olurken, peynir altı suyu ve yayık altı suyu üretiminde azalma olmuştur (-%18,5).
- Süt eşdeğeri olarak hesaplanan kişi başı süt tüketim miktarı 2012 yılında bir önceki yıla göre %10 artarak 223 kg olarak hesaplanmıştır.
- Türkiye'de toplam süt sığırcılığı işletmelerinin yaklaşık %60'ı 1-5 baş arasında hayvana sahipken, %6'sını 25 baş ve üzeri kapasiteli işletmeler oluşturmaktadır.
- Türkiye'de 2002 süt ve süt ürünleri toplam ihracat değeri 27,1 milyon dolarken 2012 yılında %731,3 artarak 225,3 milyon dolara ulaşmıştır.

Üyesidir

ULUSAL
SÜT
KONSEYİ

Adres : Kızılırmak Mahallesi, 1443 Cadde Green İş Merkezi
No.22/15 Kat.4 Çukurambar-Çankaya/ANKARA

Telefon: +90(312) 2860855

: +90(312) 2860865

Faks : +90 (312) 2860863

E-posta: bilgi@ulusalsutkonseyi.org.tr

<http://www.ulusalsutkonseyi.org.tr>

ULUSAL
SÜT
KONSEYİ